

MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSIA SOPEUTUMISESTA
SUOMALASEEN YHTEISKUNTAAN

Marju Salmela

Pro gradu- tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Syksy 2012

TIIVISTELMÄ

MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSIA SOPEUTUMISESTA SUOMALAISEEN YHTEISKUNTAAN

Salmela Marju

Sosiaalityön pro gradu- tutkielma s.94, liitteet 3kpl

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: Tuomo Kokkonen

Syksy 2012

Tutkielmassani tarkastellaan maahanmuuttajien kokemuksia sopeutuessa uuteen kulttuuriin. Selvitän sitä miten maahanmuuttajat selviytyvät uusista haasteistaan Suomessa? Tutkielman empiirinen osa kohdistuu 10 tutkimukseen satunnaisesti valittuihin nais- ja miespuolisiin maahanmuuttajiin. Tutkittavat on rekisteröity työvoimahallinnon Ura-ohjelmaan. Pääosin tutkimukseen valitut asuvat Raahessa ja Raahen seutukunnan alueella. Tutkielmaan valitut ovat kansallisuudeltaan venäläisiä, afganistanilaisia, vietnamilaisia, thaimaalaisia ja ranskalaisia. Heistä osa on tullut avio- liiton kautta ja osa pakolaisstatuksella. Tämä tutkielma sai alkunsa ollessani opiskeluihin liittyvässä käytännönharjoittelussa maahanmuuttajien parissa työskentelevän sosiaalityöntekijän työparina. Käytännötyössä havahduin, miten erilaista työ maahanmuuttajien kanssa on ja mitä erityistaitoja siinä työntekijältä vaaditaan.

Kyseessä on laadullinen teemahaastattelututkimus, jossa on narratiivinen lähestymistapa. Tutkielmani tavoitteena on tutkittavan ilmiön sopeutumisen ja kokemusten kuvaaminen mahdollisimman tarkasti sellaisena, kuin se esiintyy tutkittavien yksilöiden kokemusmaailmassa. Tutkielmassa kysytään miten maahanmuuttajat ovat kokeneet sopeutuneensa Suomeen? Haastatteluaineistot on kerätty yksilöhaastatteluna. Haastatteluteemojen valinta tapahtui tutkimusaineistoa jäsentävien sisältöalueiden kautta. Teemat kuvaavat maahanmuuttajien kuvauksia elämäntilanteestaan Suomeen tullessa ja täällä jo jonkin aikaa asuttuaan. Aineiston analyysi on tehty teemoittelun ja sisällönanalyysin keinoin. Aineistolta kysytään, miten haastateltavat keskusteluissaan määrittelevät kotoutumisen ja sopeutumisen sekä, mitä odotuksia he asettavat tulevaisuudelleen.

Johtopäätöksinä voin todeta, että maahanmuuttajien toiminnoissa on nähtävissä piirteitä, joilla he pyrkivät säilyttämään perinteitään sekä siitä, miten he luovat uusia toimintamalleja Suomessa selviytymiseen, elämän hallittavuuteen ja järjestymiseen. Maahanmuuttajilla on halu säilyttää omaa kulttuuriaan, joka liittyy vahvaan siteeseen ja yhteydenpitämiseen kotimaassaan asuviin lä-

heisiin sukulaisiin. Jokaisella maahanmuuttajalla on oma suunnitelma tulevaisuudelleen uudessa maassa. Haastateltavien kuvauksissa ei tullut esille se, että heillä olisi pakonomaista tarvetta muuttaa omaa identiteettiään kulttuurin ja uuden ympäristön muutoksen vuoksi. Jokaisella oli toive saada työtä ja kuitenkin ensin oppia suomen kieli. Kotoutumisessa maahanmuuttajien suurimmat ongelmat liittyvät suomen kielen oppimisen vaikeuteen, työpaikan saamiseen ja tietämättömyyteen olemassa olevien palveluiden saamisessa. Tämä korostui erityisesti avioliiton kautta oleskeluluvan saaneilla. Kotouttamisen kannalta hyvinä ominaisuuksina haastateltavat ovat kokeneet viranomaisten palveluhalukkuuden sekä yhteiskuntatietouden lisäämisen kotouttamiskoulutuksessa. Kotouttamiseen tarvittava ymmärrys ja suvaitsevaisuus syntyvät eri maista tulevien maahanmuuttajien kohtaamisissa kotoutumiskoulutuksen yhteydessä. Niissä peilautuu esiin se, mikä on maahanmuuttajat oma erityinen kulttuurinen identiteetti eri kulttuurien välissä. Kotoutumisessa ei ole vain merkittävää suomalaisen ja oman kulttuurin välinen prosessi, vaan prosessia ja omaa monikulttuurista identiteettiä tukee vuorovaikutus toisten maahanmuuttajien kanssa.

Tutkielmani kautta tuotettua uutta tietoa voidaan soveltaa seutukunnallisten kotouttamispalveluiden kehittämiseksi. Myös niin, että yksittäisten maahanmuuttajien ääntä ja toiveita kuullaan uusien kehittämissuuntauksien suunnittelussa.

AVAINSANAT: monikulttuurisuus, aggultraatio, integroituminen, etninen identiteetti

Sisällysluettelo

JOHDANTO	6
1. MONIKULTTUURISUUDEN NÄKÖKULMA KOTOUTTAMISESSA	9
2. MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSET AIEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA	12
3. TASAVERTAISUUDEN TAVOITTELEMINEN	18
3.1 YHDENVERTAISUUSLAIN SOVELTAMINEN MAAHANMUUTTAJIIN	18
3.2 MONIKULTTUURINEN SOSIAALITYÖ	23
3.3 SUOMALAISESTA MONIKULTTUURISUUDESTA	26
3.4 MINÄKÄSITYKSEN MERKITYS SOPEUTUMISESSA	31
4. ULKOMAALAISTA KOSKEVAT SOPIMUKSET JA LAIT SUOMESSA	35
4.1 MAAHANMUUTTOPOLITIikka SUOMESSA	36
4.2 MAAHANMUUTTAJAN POLKU SUOMALAISESSA PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ	40
4.3 SUOMALAISEN HALLINNON TOIMENPITEET KOTOUTTAMISESSA	42
4.4 POHJOIS-POHJANMAAN MAAHANMUUTTOSTRATEGIA	46
5. ULKOMAALAISET RAAHESSA	50
5.1 PAKOLAISTEN VASTAANOTTO RAAHESSA.....	51
5.2 KOTOUTUMISTA TUKEVAT PALVELUT RAAHESSA	53
5.3 TYÖ- JA ELINKEINOTOIMISTON ROOLI MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTTAMISESSA.....	58
6. HAASTATTELUTUTKIMUKSEN METODISET LÄHTÖKOHDAT	61
6.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET	62
6.2 TUTKIMUSASETELMA	63
6.3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	65
6.4 AINEISTON KÄSITTELY.....	68
6.5 AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	71
6.6 TUTKIMUKSEN ETIIKKA JA LUOTETTAVUUS	72
7. HAASTATTELUAINEISTON ANALYSOINTI	76
7.1. KOTOUTUMINEN MAHDOLLISTAJANA.....	78
7.2 SUOMALAINEN KULTTUURI UUELLEEN MUOTOUTUVAN IDENTITEETIN TARKASTELUSSA	84
7.3 KOTOUTUMISEN JA SOPEUTUMISEN EPÄVARMUUS JA RAJANVETO.....	89
7.4 KOTOUTTAMISEN VAIKUTUKSET YHDENVERTAISUUDEN KOKEMUKSIIN	91
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	94
KIRJALLISUUS	99

JOHDANTO

Kansalaisten liikkuminen maasta toiseen on viime vuosina lisääntynyt ja pakolaisista suurin osa tulee kotimaansa kriisitilanteiden vuoksi ja osa heistä jää Suomeen saatuaan pysyvän oleskeluluvan. Asettuminen Suomeen ei heille ole ongelmaton. Uusien kansallisuuksien näkyminen ei ole vierasta Raahessa ja sen seutukunnissa. Suomeen tulleiden EU/ ETA-alueen kansalaisten määrät ovat kasvaneet. Suomeen muutettuaan maahanmuuttajat kohtaavat useita eri viranomaisia ja he joutuvat tutustumaan Suomen lainsäädäntöön toimeentulonsa selvittämiseksi. Ihmiset muuttavat kotimaastaan eri syistä kuten työn ja opiskeluiden perässä tai avioliiton myötä. Maahanmuuttajilla on oletetusti enemmän vaikeuksia päästä aktiivisiksi ja olla aktiivisia osallisia Suomen yhteiskunnassa.

Tämä tutkielma tutkii maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkielmassa pyrin saamaan vastauksia siihen, mitä maahanmuuttajien kokemukset sopeutumisesta ovat ja miten näitä kokemuksia kohtaamme eri palveluorganisaatioissa. Itseäni kiehtoo eniten se, miten maahanmuuttajat tulkitsevat oman kulttuurisen identiteetin säilyttämisen onnistuneen Suomeen muutettuaan.

Maahanmuuttajat tuovat mukanaan erilaisia arvokysymyksiä siitä, minkälaista erilaisuutta Suomen yhteiskunta on valmis hyväksymään. Uusi kulttuuri tuo omat haasteensa ja muodostaa maahanmuuttajille erilaista identiteettiä kotimaan kulttuurin lisäksi. Päädyin tutkimaan sopeutumista ja kokemuksia. Lähestyn maahanmuuttajuutta ja sen saamia merkityksiä siitä, millaisia asetteluja maahanmuuttajat itse ovat rakentaneet uuteen yhteiskuntaan sopeuduttaessa ja miten he ovat he kokeneet suomalaistuneensa unohtamatta omaa kulttuuriaan.

Tutkielmani aiheenvalinta lähti itämään kohdatessani maahanmuuttajia vuonna 2010 tehdessäni opintoihini liittyvää harjoittelua Raahen sosiaalipalvelukeskuksessa, maahanmuuttajien asioita hoitavan sosiaalityöntekijän työparina. Harjoitteluni aikana havaitsin, että työntekijältä vaaditaan erityistä asiantuntemusta ulkomaalaisen asiakkaan oikeuksista ja asemasta uudessa maassa. Havahduin maahanmuuttajien kanssa tehtävän työn sisällön erilaisuuteen ja monipuolisuuteen. Erityispiirteenä työntekijän on kyettävä asettumaan asiakkaan asemaan ja vieraalla maalla olemiseen. Tämä on lähtökohta ymmärtämiseen ja asiakkaan elämäntilanteen tarkasteluun. Työntekijän tulee olla selvillä lähtökohtaisesti maahanmuuttajien sosiaaliturvaan liittyvistä oikeuksista ja käytännöistä, niin toimeentulotukilain kuin Kelan myöntämien sosiaaliturvaetuuksien hakumenettelystä ulkomaan kansalaiselle, ulkomaalaislain tuntemisesta sekä kotikuntalaista. Lisäksi

työntekijä toimii yhteistyössä työvoimatoimiston kanssa kotouttamissuunnitelman laatimiseksi. Työntekijän asenteella, kulttuurien välisellä osaamisella ja kyvyllä kohdata eri kulttuurista tullut asiakas on merkitystä maahanmuuttajien kanssa tehtävässä sosiaalityössä.

Maahanmuuttajille ei ole itsestään selvää, mitä kotouttamisella tarkoitetaan ja mitkä ovat sen perimmäiset tarkoitukset ja tavoitteet. Harjoitteluni aikana havaitsin, että vieraasta kulttuurista tullut ei voi omaksua kaikkea Suomen yhteiskunnan luomia käytänteitä samassa aikataulussa kuin Suomen valtaväestö. Maahanmuuttajien sosiaalityössä minua kiinnosti kotouttamisen eteneminen ja uuden maan merkitykset maahanmuuttajalle. Toivon, että tutkielmani edistäisi kotouttamistoimenpiteiden kehittämistä ja lisäsi tietämystä eri kulttuureista tulleista. Tutkielmani avulla tahdon omalta osaltani kehittää Raahen seutukunnan maahanmuuttajien kanssa tehtävää sosiaalityötä kartoittamalla maahanmuuttajien ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemuksia Suomen yhteiskuntaan sopeutumisesta.

Haluan saada tutkielmassani selville maahanmuuttajien kokemuksia suurimmista ongelmista suomalaisessa kulttuurissa, tasa-arvoisten lähtökohtien saavuttamisesta suhteessa valtaväestöön, maahanmuuttajille suunnattujen palvelujärjestelmien tarkastelulla. Tutkielman tavoitteena on tuoda uutta tietoa, jota voidaan soveltaa kotoutumisen edistämiseksi maahanmuuttajien ja viranomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Tutkielmallani on tavoitteellinen tarkoitus selvittää maahanmuuttajien kokemuksia siitä, mitkä tekijät ovat edistäviä ja estäviä tekijöitä sopeutumisessa uuteen maahan.

Sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan on aina yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat yksilön itsensä lisäksi hänen kulttuuritaustansa sekä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat asenteet. Tarkastelen luvussa 1 monikulttuurisuuden näkökulmaa kotouttamisessa. Tutkielmassa käsittelen myös aiempia maahanmuuttajista tehtyjä tutkimuksia joita käsittelen luvussa 2 eli tässä kappaleessa tuon esille maahanmuuttajista ja ulkomaalaisista tehtyjä kansainvälisiä tutkimuksia sekä muita Suomessa tehtyjä tutkimuksia ja väitöskirjoja, joissa kotoutuminen ja maahanmuuttajien sopeutuminen ovat tutkimusten keskiössä.

Luku 3 käsittelee yhdenvertaisuutta ja sitä millä tavalla laki yhdenvertaisuudesta koskettaa maahanmuuttajia ja ulkomaalaistaustaisia henkilöitä suomessa. Luvun 3 alaluvut käsittelevät monikulttuurista sosiaalityötä ja suomalaista monikulttuurisuutta sekä minäkäsityksen merkitystä maahanmuuttajien sopeutumisessa. Luku 4 käsittelee ulkomaalaisia ja maahanmuuttajia koskevia sopimuksia ja lakeja Suomessa. Luvussa käsitellään myös maahanmuuttopolitiikkaa Suomessa ja kotouttamiseen liittyviä hallinnollisia toimenpiteitä.

Tutkielma nojaa osaltaan maahanmuuttopolitiikan keskeisiin tavoitteisiin sekä ulkomaalaisia ja maahanmuuttajia koskevaan lainsäädäntöön, maahanmuuttajien erityistarpeiden huomioimiseen, monikulttuurisuuteen ja sitä kautta kotoutumisen kokemuksiin, elämän järjestymiseen uudessa maassa ja suomalaiseen palvelujärjestelmään joita tarkastelen kappaleen 4 alaluvuissa. Kotoutumista ja sopeuttamista pohdin etenkin ulkomaalaisia koskevan lainsäädännön ja kotoutumistoimenpiteiden kautta. Luku 5 käsittelee Raahessa asuvia ulkomaalaisia ja maahanmuuttajataustaisia henkilöitä määrällisesti sekä paikallisesti Raahessa sovittuja sopimuksia uusien pakolaisten vastaanottamisesta sekä kotoutumista tukevia palveluita ja Raahessa sekä työ- ja elinkeinotoimiston roolia kotouttamisessa. Luku 6 on tutkimuksen metodinen luku jossa kuvataan tutkielman toteutumista, aineiston luonnetta, haastattelututkimuksen metodologiaa, jossa esitän tutkimuskysymykset, tutkimusasetelman, tutkimuksen haastattelumenetelmän sekä tutkimuksen toteuttamisen ja aineiston käsittelyn. Viimeinen alaluku käsittelee tutkimuksen etiikkaa ja luotettavuutta. Luku 7 käsittelee aineiston analysoinnin ja aineistosta esiin nousseet kategoriat. Luvussa 8 käsitellään tutkielman johtopäätökset ja pohdinta.

1. MONIKULTTUURISUUDEN NÄKÖKULMA KOTOUTTAMISESSA

Monikulttuurisuus on monimerkityksellinen ja epäselvä käsite. Forsander Annika (1994, 27) tuo esille, että vieraassa ympäristössä kieli, sosiaaliset järjestelmät, normit, odotukset ja arvot eroavat niistä, joiden perusteella maahanmuuttajat ovat oppineet jäsentämään omaa elämäänsä ja ympäristöönsä. Keskustelu monikulttuurisuudesta ja siihen kytkeytyvistä ilmiöistä on usein hankalaa jo siksi, että keskustelussa käytettyjen käsitteiden määrittely on vaikeaa tai se jää kokonaan tekemättä. Samanaikaisesti se sisältää tunteen yksilöllisestä ainutlaatuisuudesta ja eroavaisuudesta suhteessa muihin ihmisiin ja kulttuureihin sekä siihen mitä me ajattelemme kulloinkin toisista ihmistä ja maassamme vallitsevista tavoista ja tottumuksista. Maahanmuuttajien kiinnittymiseen uudessa maassa vaikuttavat monet asiat esimerkiksi avioliitto suomalaisen kanssa sekä yhteiset lapset suomalaisen puolison kanssa, joka kiinnittää ja sopeuttaa eritavalla Suomeen vaikka toinen vanhemmista on ulkomaalainen. Kuitenkin suomenkielen oppiminen, työ - tai harjoittelupaikan saaminen rakentavat maahanmuuttajalle uusia ihmissuhdeverkostoja ja kiinnittävät heitä suomalaiseen yhteiskuntaan ja avaa monikulttuurisuuden huomioimisen. Näiden puuttuminen tuottaa vierauden, ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden tunteita maahanmuuttajissa.

Lepolan (2000,196–200.) mukaan monikulttuurisuuden käsitettä on alettu käyttää yhteiskunnassamme 1960–70 lukujen vaihteessa sen noustessa keskusteluun suurissa maahanmuuttajamaissa. Sitä on käytetty maista, joihin on muuttanut paljon ihmisiä muualta, jolloin on ajateltu maahanmuuttajien tehneen nämä maat monikulttuurisiksi. Monikulttuurisuudelle on yhteistä lähinnä se, että sen oletetaan olevan jollain tavalla toisistaan erottuvien kulttuurien esiintymistä yhteiskunnassa. Kulttuurin merkitystä pohditaan suhteessa jonkinlaiseen yleiseen kansalaisuuteen.

Tutkielmassani haluan tuoda esille kokemuksia uuteen kulttuuriin ja maahan sopeuduttaessa. Mitä maahanmuuttajille merkitsee kahden kulttuurin välissä eläminen ja miten he ovat sen kokeneet tulevan esille kotouttamisessaan?

Forsanderin ym. mukaan(1994) ihmisinä olemme samaan aikaan sekä kulttuurimme ohjaamia, että omien kokemuksiemme ja yksilökehityksen summa. Kulttuuri on arkielämän tuhansia

kirjoittamattomia sääntöjä ja toimintatapoja. Kulttuuri koskettaa kaikkia, mutta ei silti kata kaikkea. Kulttuuri voidaan nähdä eräänlaisena analyttisenä apuvälineenä ja tulkintakehyksenä kuin silmälasit, joiden kautta maailmaa hahmotetaan. Ihmisen muuttaessa uuteen ympäristöön, hän omaksuu asioita ymmärtäen ne jo oppimansa kautta, rakentaa uutta vanhan perustuksille. Omaksumalla uuden ympäristön elämäntapaa ihminen oppii vähitellen asioita, joiden avulla selviää päivästä toiseen. Kielen ja arkipäivän tuhansien pikku sääntöjen ja tapojen oppiminen merkitsee lisääntyvää arkista mukavuutta. Uuden kulttuurin omaksuminen ei merkitse vanhan häviämistä, vaan merkitsee uusien selviämistaitojen hankkimista entisten rinnalle. (Forsander, Ekholm, Saleh 1994, 7-10.)

Sosiaalityössä ja muiden viranomaisten kanssa tehtävän maahanmuuttajatyön erityispiirteet ovat hyvin monisäikeisiä jo kielellisten ongelmien vuoksi. Onnistuneen asiakastyön lähtökohtana tulisi olla asiakkaan ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen. Järjestettyjen tulkkipalveluiden avulla estetään väärinymmärrysten syntyminen. Todellisuudessa Suomen sosiaaliturvan käytänteet ovat vieraasta kulttuurista tulleele hyvinkin epäselviä ja niissä syntyy helposti asiakkaalle tunne epäoikeudenmukaisuudesta ja syrjintään liittyvistä asioista.

Tutkielmani aineiston avulla pyrin selvittämään, miten maahanmuuttajien identiteetit ovat rakentuneet uudessa maassa ja onko niissä tapahtunut muutoksia. Tarkastelen aineiston kautta millainen suhde heillä on lähtömaahansa ja mistä asioista he ovat kokeneet luopuneensa uudessa maassa. Joillekin lähtömaa on edelleen koti jossa on lähimmäiset, sukulaiset ja oma ydin perhe. Monikulttuurisuuden tarkasteleminen tässä tutkielmassa kytkeytyy uuden erilaisen kulttuurin hyväksymiseen sekä maahanmuuttajien käsityksistä valtaväestön suhtautumisesta eri kulttuureista tulleeisiin. Sekä siihen, miten maahanmuuttajat itse ovat tulkinneet uuden erilaisen kulttuurin vaikuttavan sopeutumiseensa.

Järvisen (2004, 9, 47.) mukaan monikulttuurisuudella symboloidaan eri paikoista tulleeiden ja oman maansa kulttuurin kohtaavien ihmisten rinnakkaiseloa mitä heille tapahtuu, kun he kohtaavat toisensa. Maahansaapuneiden oikeudellista asemaa määritellään heidän vastaanottamisestaan lain avulla ja kohtelusta on laadittu lakeja ja normeja sekä direktiivejä, joiden puitteissa myös palveluja tarjotaan. Akkultraatio käsitteenä nähdään liittyvän vahvasti yhteiskuntaan kiinnittymisen välineenä. Lepola (2000) on tarkastellut akkultraatio käsitettä niin, että se ymmärretään vahvasti tilana tai dynaamisena prosessina, jossa on huomioitava sekä sitä edeltäviä, välittäviä ja muokkaavia että siitä seuraavia tekijöitä. Akkultraoitumista voidaan mitata ihmisen käyttäytymisen, tunteiden ja asenteiden kautta.

Liebkind (2000) on tuonut esille, että vastaavasti integraatio käsitteenä merkitsee sellaista suhdetta maahanmuuttajien ja valtaväestön kesken, jossa maahanmuuttajat ovat täysivaltaisia jäseniä yhteiskunnan eri areenoilla.

Uuteen yhteiskuntaan kiinnittymiseen uudessa maassa pakottavat monet tekijät, joista merkittävin on lainsäädännöllisyyden velvoite siitä, miten ulkomaalaistaustaista ihmistä suomessa koskettaa, niin monet lait ja sopimukset. Tutkielmani koskettaa myös ulkomaalaisia ja maahanmuuttajia koskeva lainsäädäntö. Lait määrittävät maahan pääsyä, oleskeluluvan saamista sekä maahanmuuttotyön käytäntöjä erityisesti kotouttamista. Useimmilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä esiintyy paljon tietämättömyyttä ja epätietoisuutta lainsäädännön tarkoituksesta ja lain merkityksestä.

2. MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSET AIEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA

Suomessa on tehty useita maahanmuuttajia käsitteleviä tutkimuksia ja myös monikulttuurisuutta käsitteleviä tutkimuksia jotka käsittelevät viranomaistyötä. Maahanmuuttajien ja ulkomaalaistaustaisten kokemuksia on tutkittu Suomessa jonkin verran. Väitöskirjatutkimukset ovat tehneet maahanmuuttajista Anis 2006, Mammon 2010 Uuteen maahan kotoutumista ja työllistymistä ovat tutkineet esim. Ekholm (1994), Valtonen (1999), Forsander & Alitolppa-Niitamo (2000), Forsander (2002) ja Tiilikainen (2003).

Kati Turtiainen (2008) on tehnyt sosiaalityön lisensiaattitutkimuksen Jyväskylän yliopistoon jossa hän on tutkinut luottamuksen rakentumista kiintiöpakolaisten ja viranomaisten välillä. Haastatteluiden pohjalta kertomuksista paljastui erilaiset ryhmien jäsenyydet jotka tuottavat sosiaalista pääomaa resurssina, joka synnyttää luottamusta uutta yhteiskuntaa kohtaan. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että maahanmuuttajien kokemuksissa luottamuksen rakentumiseen viranomaisiin ovat mukana yksilölliset persoonalliset tekijät, kulttuuriset käytännöt vaikuttavat luottamusrakenteen syntymiseen. Kulttuuriset käytännöt vaikuttavat luottamusrakenteen syntymiseen, jotka uudessa maassa ovat yhteydessä avun ja korvaavien kokemusten saamiseen sekä omien ammatillisten toiveiden täyttymiseen ja itsenäistymisen kokemuksiin ja instituutioiden tarjoamaan turvallisuuden tunteeseen. Maahanmuuttajien aiemmat kokemukset omasta maasta, suomen lainsäädännön käytännön sekä työelämään pääsyn liittyvät vaikeudet ovat selkeimpiä esteitä luottamuksen rakentumisessa Suomalaista yhteiskuntaa ja sen viranomaisia kohtaan. Tutkimusaineiston pohjalta nousi esille luottamuksen rakentuminen. Yhteiskunta tietouden saamisen merkityksessä korostui kertomuksien pohjalta myös avuttomuus asioiden hoidossa ja mahdollisten perheenyhdistämisasioiden eteenpäin vieminen ja että kotoutumiseen ei myöskään löydy riittävästi motivaatiota, eivätkä tarjotut kotouttamislain keinot kohtaa.

Reet Mammonin (2010) psykologian väitöskirja käsittelee kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessia Suomessa. Tutkimuksen tavoite oli arvioida kotoutumista kolmessa etnisessä ryhmässä, jotka olivat kokeneet ison kulttuurisen muutoksen muutettuaan Suomeen. Kotoutumista tarkasteltiin koherenssin tunteen ja siinä tapahtuvien muutosten sekä koetun

sopeutumisen avulla. Tutkimusmenetelmänä oli fenomenologisen psykologian analyysimenetelmä jonka avulla etsittiin vastausta siihen, millaisin asioihin maahanmuuttajien tulee sopeutua ja miten sopeutuminen onnistuu. Tutkimustulokset osoittivat, että erilaisten etnisten ryhmien maahanmuuttajat sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan eri tavalla ja että heidän kulttuuritaustat vaikuttavat koherenssin tunteeseen. Tutkimustulokset osoittavat, että on syytä kiinnittää huomio koherenssin tunteen mahdollisten vaikutusten arviointiin kotoutumisprosessissa. Hyvä suomen kielentaito, joustava sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työ ovat tärkeitä maahanmuuttajien elämässä. Työ koetaan elämässä eteenpäin vieväksi tekijäksi. Lähes kaikissa kertomuksissa ryhmien jäsenyydet tuottavat sosiaalista pääomaa resurssina, joka synnyttää luottamusta uutta yhteiskuntaa kohtaan.

Marja Pentikäinen (2005) on tehnyt sosiaalipolitiikan väitöstudiumin Loputon matka, joka kuvaa vietnamilaisten ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta. Tutkimus tarkasteli pakolaisuutta ja pakolaisuuden kulkua yksilön eri statusten ja kahden pakolaisryhmän näkökulmasta ensinnäkin laillisten asemien muutoksina, toiseksi pakolaisuuden antamien merkitysten valossa ja kolmanneksi kuvataan sitä, miten pakolaiset itse hahmottavat tapahtuneet rajan ylitykset. Tutkimus paljasti, että kotouttamiseen vaikuttaa se, miten tulijat otetaan vastaan ja minkälainen ilmapiiri Suomessa on. Tutkimus toteutettiin haastatteluin, joista hahmottui jokaisen elämäntarina. Uudessa elämäntilanteessa kollektiivinen kulttuuri etsii uomiaan ja erilaisena tuntumana suhteessa sekä vanhaan että uuteen kotimaahan. He ovat kokeneet olevansa diasporassa yhä pakolaisina ja eri asemassa kuin valtaväestö. Vaikka heidän identiteetti hämärtyy, kotimaan kulttuuri ja uskonnon merkitykset korostuvat.

Sosiaalityön väitöskirjatutkimuksen on tehnyt myös Merja Anis (2006), jossa hän tutki sosiaalityöntekijöiden ja maahanmuuttajien asiakastilanteita ja tuo näkyväksi erilaisia maahanmuuttajasosiaalityön ja lastensuojelun keskustelun sisältöjä sekä työssä esiintyviä puhe- ja vuorovaikutustapoja. Väitöskirjassa tuodaan esille myös maahanmuuttajatyön erityispiirteitä sosiaalityön näkökulmasta ja eri kulttuureista tulleiden asiakkaiden kokemuksia suomalaisen sosiaalityön käytänteistä, jotka ovat heille vieraita.

Tiia Viljakainen on (1997) tutkinut turvapaikanhakijoiden koulutukseen osallistuneiden opettajien näkemyksiä turvapaikanhakijoiden elämänhallinnasta kasvatustieteen pro gradu tutkielmassa. Hän käytti tutkielmassaan useita eri teorioita ihmisten elämänhallinnasta lähinnä turvapaikanhakijoiden ja osin myös maahanmuuttajuutta sivuten. Tutkielmassa selvitettiin opettajien ja kouluttajina toimineiden näkemyksiä ja kokemuksia työskentelystään

turvapaikanhakijoiden kanssa. Tutkimusaluetta lähestyttiin kahden teeman kautta turvapaikanhakijoiden elämäntilanteen sekä sen tukemisesta koulutuksen avulla sekä monikulttuurisen työn olemusta ja vaatimuksia.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että opettajat ja kouluttajat näkevät turvapaikanhakijoiden elämäntilanteen liittyvän keskeisesti arkielämäntilanteeseen, kuten arjen sujuvuuteen. Tärkeänä pidettiin oman kulttuurin säilyttämistä ja suomalaisuuden ymmärtämistä. Kielitaidon merkitys oli suurin arjen taitojen korostumisessa. Opettajat näkivät elämäntilanteen kokonaisuutena koostuvan turvapaikanhakijoille monista osa-alueista.

Lahti, Liebkind ja Vesala selvittivät vuosina 2000 - 2002 maahanmuuttajien kokemuksia palveluista, jota he ovat Suomessa saaneet esim. työvoimatoimistoissa, sosiaalitoimistoissa, terveyskeskuksissa, kouluissa tai muissa oppilaitoksissa sekä asioidessaan poliisiin ja rajavartiolaitoksen kanssa. Selvityksen mukaan viides osa sosiaalitoimistossa asioineista maahanmuuttajista kertoi saaneensa siellä huonoa tai melko huonoa palvelua. Melkein joka viidennellä oli vastaavia kokemuksia myös työvoimatoimiston, rajavartiolaitoksen ja poliisin palveluista. Koulut ja muut oppilaitokset saivat hyvää palautetta. (Lahti ym. 2002,82–87.)

Kansainvälisistä tutkimuksista löysin tutkimuksen joka käsitteli Itä-Euroopan maahanmuuttoa ja yhteisön yhteenkuuluvuutta. Tutkimuksen olivat tehneet Eugenia Markova ja Richard Black (2007, University of Sussex) Eugenia Markova on Kreikan ministeriön talouden ja rahoituksen vanhempi tutkija. Hän oli aiemmin Kreikan observatorion tutkijana Sussex Centrinn Migration tutkimuslaitoksella, jossa tutkimus tehtiin. Tutkimus oli kvalitatiivinen, johon valittiin 388 uutta maahanmuuttajaa ja 402 oli pitempään oleskelleita. Tutkimuksessa tarkasteltiin kokemuksia Itä-Euroopan maahanmuuttajista, jotka olivat muuttaneet Iso-Britanniaan vuodesta 1989 lähtien. Tutkimuksessa selvitettiin ominaisuuksia ja kokemuksia uusien eurooppalaisten maahanmuuttajien Iso-Britanniaan muuttamisesta ja siellä jo pitempään oleskelleiden kokemuksista yhteisön yhteenkuuluvuudesta. Vaikka heillä oli korkea koulutustaso, maahanmuuttajat olivat yleensä matalan taitotason työpaikoissa erityisesti hotelleissa ja ravintoloissa, siivous- ja rakennusalalla. Tutkimuksessa keskityttiin kolmelle paikkakunnalle Kaakkois-Englannissa. Raportissa korostetaan myönteisiä piirteitä uudenlaiseen maahanmuuttoon ja tutkitaan, miten ne kohtelevat uusia siirtolaisia Albaniasta, Bulgariasta, Venäjältä, Serbiasta, Montenegrosta ja Ukrainasta, miten se vaikuttaa yhteisön yhteenkuuluvuuteen. Tutkimuksen tavoitteena oli edistää julkista keskustelua yhteisön yhteenkuuluvuudesta. Haastattelut toteutettiin v. 2005 ja saman verran tehtiin haastatteluja

pysyvästi asuville Brightonissa, Hovessa, Hacney:ssa ja Harrow:ssa. Haastattelut tehtiin maahanmuuttajien omalla äidinkielellä.

Maahanmuuttajien määrän nouseminen Keski- ja Itä-Euroopassa on herättänyt kiinnostusta tiedotusvälineissä sekä poliittista huomiota viime vuosina, erityisesti Euroopan unionin laajentumisen myötä vuonna 2004. Kuitenkin suhteellisen vähän huomiota on kiinnitetty niihin, jotka ovat peräisin EU- maiden ulkopuolelta. Tutkimuksen päätavoite oli kerätä uutta empiiristä tietoa maahanmuuttajien henkilökohtaisista ominaisuuksista, koulutustaustasta, valintapäätöksestä valita juuri Britannia asuinpaikaksi sekä työ ja elinoloja Britanniassa sekä selvittää pitkään oleskelleiden maahanmuuttajien tavoitteita kohti naapurimaata, etnistä monimuotoisuutta ja yhteisön osallistumista. Tutkimuksessa tutkittiin odotuksia, selviytymiskeinoja ja ymmärtämystä molemmissa ryhmissä, mikä on yhteenkuuluvuus yhteisössä, miten uudet maahanmuuttajat voivat olla vuorovaikutuksessa vastaanottavan maan väestön välillä. Yhteisön yhteenkuuluvuus on määritelty tässä tutkimuksessa ymmärtävällä otteella joka on yhteinen visio. Se on tunnetta, jossa ihmisten erilaisuuteen ja heidän taustaansa on arvostettu positiivisesti. Eritaustaisille on samassa elämäntilanteessa annettu mahdollisuuksia. Tutkimuksen tuloksien perusteella selvitettiin maahanmuuttajien työllistymistä. (Eugenia Markova, Richard Black, 2007)

Clarke Kris (2002) on tehnyt tutkimuksen Tampereen yliopistolle. Tutkimuksessa on koottu maahanmuuttajataustaisten tutkijoiden raportteja maahanmuuttajien kokemuksista suomalaisessa terveydenhuollossa. Tutkimusraportissa tuodaan esille se, ettei maahanmuuttajilla ole vielä subjektiivista oikeutta esim. tulkkipalveluihin. Tulkin saaminen perustuu viranomaisten harkintaan. Tutkimuksessa todetaan, etteivät palvelut ja maahanmuuttajat kohtaa. Ymmärryksen ja tiedonkulun vaikeuksista johtuen palvelutilanteet maahanmuuttajien oikeusturvasta on kyseenalaistettu, jos toimivaa tulkkausta ei ole järjestetty. Raportissa painotetaan myös riittävän ajoissa saatavilla olevien ennaltaehkäisevien tukipalveluiden merkitystä erityisesti maahanmuuttajille, sillä elämäntilanteet kriisiytyvät nopeasti, jos neuvontaa ja ohjausta arkipäivän tilanteista selviytymisestä ei ole saatavilla. Heillä on oikeus hoitoon ja asunnon saamiseen.

Lisäksi todetaan, että Suomessa on etupäässä kaksi siirtolaisten luokkaa. Ne siirtolaiset, joilla on asunto ja joka sallii pysyvät tai myös väliaikaiset asukkaat. Pysyvän oleskeluluvan saaneilla siirtolaisilla on eri oikeudet Suomessa kuin pakolaisstatuksen omaavilla. Pysyvän oleskeluluvan saaneilla on erilaisia siteitä Suomeen perhesiteiden, työn tai pakolaisen statuksen välityksellä. Pysyvät asukkaat ovat oikeutettuja Kela-korttiin, joka varmistaa pääsyn terveydenhuoltoon, se-

kä myös yhteiskunnan tukemaan lääkitykseen. Siirtolaisilla on usein väliaikainen ja määräaikainen oleskelulupa jonka vuoksi viisumi tulee uudistaa joka vuosi. Siirtolaisilla tarkoitetaan tässä opiskelijoita ja tilapäistyöntekijöitä. Opiskelijat saavat terveydenhuoltoa koulussaan tai yliopistossa, kun taas työnantajia vaaditaan tarjoamaan työterveyshuoltoa työntekijöille. Väliaikaiset asukkaat eivät ole välttämättä oikeutettuja Kela-korttiin. Maahanmuuton vuoden 2002 tilaston mukaan Suomi on yksi kymmenestä maasta, jotka ottavat vastaan kiintiöpakolaiset YK:n lähetystön kautta. Suunnilleen 500 kiintiöpakolaista tuodaan Suomeen joka vuosi. He ovat etupäässä olleet Iranista, Irakista ja entisestä Jugoslaviasta. Kiintiöpakolaiset saavat pysyvän oleskelupaikan ja statuksen ovat sen jälkeen oikeutettuja Kela-korttiin. Turvapaikan hakijoiden kuitenkin täytyy odottaa laillista päätöstä turvapaikan saamisesta. Tämä prosessi voi viedä monia vuosia ja ilman sitä ei ole oikeutettu sosiaalivakuutuskorttiin. Clarken mukaan on vaikea määrittellä maahanmuuttajien ja siirtolaisten oikeuksia ja sitä mitä terveydenhuollon palveluja he ovat oikeutettuja saamaan jos on väliaikainen oleskelulupa. Eri statuksella suomeen tulleet ovat eriarvoisessa asemassa. Täytyy olla pysyvä oleskelulupa saadakseen Suomen yhteiskunnan tarjoamia palveluja eri järjestelmistä. Myös maahanmuuttaja opiskelijoilla on erilaiset oikeudet kuin ne joilla on pysyvä oleskelulupa. (Clarke Kris, 2002)

Kamali Massad (1997) on tehnyt tutkimuksen jossa hän on arvostellut maahanmuuttajapolitiikkaa ja yhteiskuntaa siitä, että se on nopeasti ``asiakkaistunut`` maahanmuuttajiin (clientization). Hän puhuu kahdenlaisten asiakkaiden tekemisestä, sekä kulttuurisesta että taloudellisesta. Hän tuo esille, että kyseessä on järjestelmä johon maahanmuuttajat huomaamattaan joutuvat, kun yhteiskunta ja ammatti-ihmiset vievät heidät siihen. Tutkimuksen johtopäätöksiä Kamali tuo esille, että sosiaaliviranomaiset toimivat maahanmuuttajia sopeuttavina ja normaalistavina ammattilaisina. Monokulttuurinen viranomaistyö ja sosiaalietuudet asiakkaistavat maahanmuuttajat pitkäaikaisiin asiakassuhteisiin sekä aiheuttavat anomiaa ja negatiivista integraatiota ``systemiin``. (Massad 1997, 138.)

Edellä mainittujen tutkimusten perusteella voin todeta, että maahanmuuttaja politiikka on erilaista eri maiden välillä. Maahanmuuttajapolitiikkaa toteutetaan useiden eri toimijoiden kautta ja tavoitteet ovat kovin erilaisia verrattuna Suomessa toteutettavaan politiikkaan. Suomessa pakolaisten vastaanoton resurssit on etukäteen päätetty kuinka paljon määrällisesti voidaan kuntiin sijoittaa pakolaisia. Todellisuudessa omassa tutkielmassa tuli esille, että yksittäisen pakolaisen ja pysyvän oleskeluluvan saaneen maahanmuuttajan on mahdotonta saada ääntään kuuluviin asioidensa järjestymiseksi. Maahanmuuttoasiat on kunnissa sijoitettu useamman julkisen eri organisaation päätettäväksi. Kotouttamisen toteuttaminen päätetään kuitenkin hyvin organisatori-

sesti, ei niinkään yksilöllisesti vaikka siinä tarkastellaan koko perheen tilanne ja tuen tarpeet. Oman tutkielman kautta voin todeta, ettei sopeutumista ole tutkittu riittävän kattavasti ja mielestäni sen syventämistä tarvitaan maahanmuuttajien rakentuneissa kontakteissa uudessa maassa. Yksistään ei riitä, että tarkastellaan vuorovaikutusta ja suomalaista palvelujärjestelmää ja sen toimivuutta. Omassa tutkielmassa olen nostanut esille sopeutumisen kokemuksia ja tuonut esille niitä epäkohtia joita haastateltavat ovat kertoneet.

3. TASAVERTAISUUDEN TAVOITTELEMINEN

Tässä luvussa kohdistan asiasisällön tutkimukseni teoreettiseen käsitteistöön ja tarkastelen, mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan ja millä tavalla yhdenvertaisuuden toteutumista on aikaisemmin tehdyissä maahanmuuttajia koskevilla tutkimuksilla tarkasteltu. Tarkastelen myös, millaista suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin on, sekä mitä tasa-arvoisuus periaate työllisyyden näkökulmasta katsottuna on ja miten Suomessa asennoidumme maahanmuuttajiin. Miten vahvistamme maahanmuuttajien integroitumista yhteiskuntaamme.

3.1 Yhdenvertaisuuslain soveltaminen maahanmuuttajiin

Suomen maahanmuuttopolitiikalla on omat näkemyksensä siitä, miten maahanmuuton tulee tapahtua. Se asettaa kotouttamisen suunnittelemiselle lähtökohdat, jotka edistävät kotouttamista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamisesta sekä turvaavat henkilöiden osallistumisen oikeuksia.

Omassa tutkielmassani keskityn myös maahanmuuttajan oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Haastatteluissa pyrkimykseni oli nostaa esille heidän kokemuksiaan syrjinnästä ja rasismista sekä millaisia kokemuksia heillä on erilaisen kulttuurin omaksumisesta ja tasavertaisen aseman kokemuksista uudessa maassa asuessaan. Haastatteluissa en voinut käyttää suomessa vallitsevia käsitteitä kotouttamisesta ja yhteiskunnassamme vallitsevia käytäntöjä, koska useimmat olivat olleet suomessa niin vähän aikaa, etteivät heille kyseiset käsitteet olisi millään tavalla auenneet haastatteluni aikana. Maahanmuuttajien sopeutumisen kuvaamiseksi tarvitsen tutkielmassani tietoa yhdenvertaisuuden kokemuksista, käsityksiä tasa-arvosta ja mitä ne ovat maahanmuuttajille suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kotouttamislaki tähtää yhdenvertaisen aseman saamiseen mm. kotouttamiskoulutuksen avulla. Koulutuksen sisältöön kuuluu Suomen yhteiskunnan käytänteisiin tutustuminen suomen kieltä opiskellen. Kotouttaminen sisältää myös tiiviin tietopaketin Suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä. Maahanmuuttajien kokemusten perusteella toivoin tutkimushaastatteluja tehdessä saavani tietoa siitä, miten Suomen yhteiskunta on ottanut heidät vastaan. Sen lisäksi minua

kiinnosti kuulla avioliiton kautta Suomeen tulleiden kokemuksia kotouttamisen mahdollisuuksista. Useimmat heistä olivat asuneet Suomessa jo pitempään ja perustaneet perheen Suomalaisen miehen kanssa. Heidän kotoutumisen polkunsä on ollut erilainen kuin esim. turvapaikanhakijoilla tai työperusteisesti suomeen tulleilla.

Sisäasiainministeriön mukaan (2011) yhdenvertaisuus on syrjimättömyyden sekä hyvien etnisten suhteiden edistämisen painopistealue, jossa kiinnitetään huomio eri väestöryhmien vuorovaikutuksen ja yhteistyön edistämiseen. (www.intermin.fi / viitattu 19.4.2012)

Useimmissa maahanmuuttajuutta käsitelleissä tutkimuksissa (Mammon 2010, Forsander 2002) pohditaan tasa-arvon toteutumista ja suomalaisen yhteiskunnan huomion kiinnittämistä erilaiseen yhteiskuntarakenteeseen. Vuonna 2004 voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain vuoksi mahdollisuudet puuttua syrjintään ovat parantuneet. Suokonautio (2008) tuo esille pitkän aikavälin kotoutumista seuranneet vaikutukset, että maahanmuuttajat ovat osallistuneet aktiivisesti ja yhdenvertaisesti työmarkkinoille.

Yhdenvertaisuuslain toimivuuden kannalta olennaiset määritykset ilmenevät lain 1-3 §:ssä. Lain 1§ mukaan tavoite on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa. Lakia sovelletaan työelämän tilanteissa. Lisäksi etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaa syrjintää koskettaa lain 2.2§:n momentissa määritellyt tilanteet. Yhdenvertaisuuslain 4§ asettaa viranomaiselle velvollisuuden edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuusperiaatetta voidaan pitää oikeudenmukaisuuden yhtenä ilmentymänä perustuslain 6§ mukaan.

Pitkänen (2006, 104–105.) tuo esille, että yhdenvertaisuuslaki veloittaa viranomaisia edistämään etnistä yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti, suunnitelmallisesti ja tarvittaessa muuttamaan niitä olosuhteita, jotka edistävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuussuunnitelmien tarkoituksena on tukea tätä työtä. Suomessa omaksutun käytännön mukaisesti maahanmuuttajien integroitumisen suomalaiseen yhteiskuntaan on ajateltu edellyttävän universalistisen tasavertaisuusperiaatteen soveltamista. Tämä on näkynyt pyrkimyksenä taata kaikille tasavertaiset oikeudet julkisten palvelujen käyttöön. Tasavertaisuusperiaate on perustunut oletukseen, että eri kulttuurien jäsenet pitävät samoja asioita tavoiteltavina ja tasa-arvoisina. Taustalla on ajatus ihmisten samanlaisuuteen perustuvasta samanarvoisuudesta. Etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen kannalta on kuitenkin ongelmallista, mikäli yhteinen hyvä määritellään yksinomaan enemmistön arvojen ja tarpeiden perusteella. Todennettavissa on, ettei universalistisen tasavertaisuusperiaatteen soveltaminen riitä takaamaan

yhdenvertaisuuslaissa esiin tuotujen tavoitteiden toteutumista. Pikemmin se voi johtaa eriarvoisuuden lisääntymiseen, mikäli ryhmien erityistarpeita ei oteta huomioon. Maahanmuuttajien erityistarpeina voidaan pitää yksilöllisenä kehittymisenä, jossa tavoite on työelämä valmiuksien kehittäminen, yhteiskunnan toimintaan osallistuminen, oman kulttuurin säilyttäminen, minä-käsityksen säilyttäminen, epävarmuustekijöiden hyväksyminen, asenteiden muutokset sekä tietämys yhdenvertaisuudesta. (Pitkänen, Pirkko 2006, 104–105, Mammon, Reet 2010)

Syrjintäkielto tarkoittaa sitä, että ketään ihmistä ei saa asettaa eri asemaan ilman hyväksytyä perustetta. PL 6.2 § luetellaan kielletyt syrjintäperusteet. Perustuslain mukaan syrjintäkieltoon on pyritty valitsemaan sellaiset syrjintäperusteet, joita voidaan pitää syrjintäkiellon ydinalueena suomalaisessa yhteiskunnassa. Syrjintäsäännös kieltää välittömän ja välillisen syrjinnän. Syrjintäsäännös koskee myös erityiskohtelua eli segregatiota, jolla tarkoitetaan sitä, että yhtäläisten palvelujen tarjoaminen erikseen eri väestöryhmille syrjintäkiellossa mainitun perusteen mukaisesti on kielletty. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat keskeisiä periaatteita Suomen oikeusturvajärjestelmässä. Yhdenvertaisuuslaki konkretisoi ja laajensi syrjinnän kieltoa. Laki pani käytäntöön kansallisella tasolla kaksi EU-direktiiviä ns. rasismidirektiivin ja työsyryntädirektiivin. (Salonen, Annamari, Villa, Susan 2006,17–30.)

Suurpää (2002) on tutkinut maahanmuuttajien ja suomalaisten käsitystapoja yhteiskunnassa sekä niiden muotoutumista 1990-luvun lopussa. Käsitystavat kytketään suomalaisen yhteiskunnan oloihin ja pohdintaan, mitä konkreettisia seurauksia käsitteiden saamalla merkityksillä on maahanmuuttajien elinolojen kannalta. Erilaisuutta voi tulkita symbolina, joka voi merkitä sekä yksilön ja ryhmän voimaa että voimattomuutta, johon liittyy joko myönteisiä tai kielteisiä merkityksiä riippuen siitä, keihin erilaisuudella viitataan. Kulttuuriset erot ja sosiaalinen epätasa-arvoisuus voivat maahanmuuttajien kohdalla kietoutua yhteen moniulotteisen erilaisuuden hierarkiaksi. Suurpää mainitsee, että keskeisiksi solidaarisuuteen liittyviksi elementeiksi voi määritellä maahanmuuttajien ilmaisu- ja osallistumismahdollisuudet, sekä miten ja millaisin ehdoin maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskuntamme kehitykseen ja heidän oman elämäntilanteensa artikulointeihin. (Suurpää, Leena 2002, 203.)

Yksi yhdenvertaisuuslain soveltamisala koskee valinta ja työhönottoperusteita, uralla etenemistä sekä ammatillisen ohjauksen saamista. Maahanmuuttajien syrjintää ja epätasa-arvoista kohtelua työpaikalla selvittäneiden tutkimusten (Jaakkola 2000, Joronen 2005, Jasinskaja-Lahti, Liebkind 2004, Liebkind & Vesala 2002) mukaan suurin osa maahanmuuttajista on kokenut, että

työnantaja tai työtoverit ovat kohdelleet heitä eriarvoisesti. Erilaisista kulttuureista tulevien työntekijöiden sovittautuminen työyhteisöön ja yhteistyön rakentuminen niin suomalaisten ja maahanmuuttajien kuin eri etnisten ryhmien välillä on työpaikkojen yhteinen haaste. Suomessa jo asuvien maahanmuuttajien työllistymisasteet vaihtelevat suuresti. Maahanmuuttajien työttömyyden syiksi ja vaikeuksiksi on useimmissa tutkimuksissa esitetty mm. ennakkoluuloja, todellista syrjintää, puutteellista kielitaitoa tai työnantajien epäilyksiä kielitaidon riittämättömyydestä.

Forsanderin (1994) tutkimuksessa on kyseenalaistettu sitä, että voiko maahanmuuttaja saavuttaa tasa-arvoisen aseman suomalaisiin verrattuna. Etenkin, jos lähtökohdat ovat kovin epäedulliset, voivatko he kilpailla koulutuksesta ja työpaikoista suomalaisten kanssa sekä vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Forsander & Alitolppa, Niitamo 2000, Puuronen 2003, Valtonen 1999, Forsander & Ekholm & Saleh 1994). Huomionarvoista on kuitenkin maahanmuuttajien halukkuus opiskella suomen kieltä. Aikaisemmin esitetyissä tutkimuksissa on todettu, että useimmat maahanmuuttajat tekevät työtä, joka ei vastaa heidän koulutustaan sekä myös sen, että koulutusta vastaavaa työtä saa helpommin, kun koulutus on hankittu Suomessa. Työpaikan saamista edesauttaa paitsi koulutus, myös etninen alkuperä ja suomen kielen taito. Poikkeavuudet esiintyvät alakohtaisesti. Maahanmuuttajille pidetään työllistymistä keskeisenä keinona integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. (Vartia, Bergbom, Giorgiani, Rintala- Rasmus, Riala ja Salminen 2007, 18, 41.)

Huttunen ym. (2005) tuovat esille, että etnisyys mielletään usein korrektimmaksi tai neutraalimmaksi tavaksi puhua ihmisryhmien välisistä eroista kuin ulkonäköön kiinnittyvä rotu. Etnisyyden käsite kuvaa, että sitä voidaan käyttää epätasa-arvoisten ja poissulkevien luokittelujen välineenä. Etnisyydellä viitataan sekä luokittelusysteemeihin että toiminnan ja yhteisen identifikaation kautta muotoutuviin yhteisöllisyyden muotoihin. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 11.)

Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on auttaa viranomaisia tunnistamaan toiminnassaan niitä mahdollisia riskejä, jotka voivat johtaa välittömään tai välilliseen etniseen syrjintään. Välitön syrjintä voi ilmetä virkailijan haluttomuutena ohjata asiakasta tai palvella häntä siten, että hän saa saman palvelun kuin kuka tahansa muu asiakas. Ellei monietnisen asiakaskunnan kulttuurisidonnaisia tarpeita huomioida ja kaikkia palvella samalla tavalla, se voisi silti johtaa tahattomaan ns. välilliseen syrjintään. Tähän on kiinnitetty huomiota yhdenvertaisuuslain 4.1 § jossa viranomaisten tulisi muuttaa olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Viime kädessä tavoitteena on palvelujen kehittäminen eri käyttäjäryhmien tarpeita vastaaviksi. (Pitkänen 2006, 98.)

Aiempien tutkimusten (Forsanderin 2007, Huttusen 2005 ja Suurpään 2002) mukaan useampi maahanmuuttaja on vaarassa syrjäytyä ja jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle koska arkielämään kiinni pääseminen vie aikaa ja usein odotusajat ovat kohtuuttoman pitkiä kotoutumiskoulutukseen pääsemiseen. Maahanmuuttaja tulkitsee työntekijän toiminnan tai tehdyt päätökset itseensä kohdistuviksi syrjinnäksi, vaikka työntekijä koettaa noudattaa vallitsevaa käytäntöä tasapuolisesti. Jo näiden käytänteiden vuoksi on tärkeitä perustella päätökset ja niiden taustat tarkoin. Heille ei riitä pelkästään yksi suomenkielen kurssi, vaan se vie useampia vuosia oppia suomen kieli hallitusti ja tulkita sitä oikein.(Forsander, Ekholm, Saleh 1994, 29.)

Maahanmuuttajien epätasa-arvoiset kokemukset voivat näiden edellä esitettyjen tutkimuksien ja teosten pohjalta liittyä eriarvoisuuden kokemuksiin ja toisaalta väärin ymmärryksiin vähäisen kielitaidon vuoksi. Olen kokenut, että on tärkeää että maahanmuuttajat saavat palvelua omalla äidinkielellään väärinkäsitysten välttämiseksi etenkin maahantulon alkuvaiheessa. Puutteellinen kielitaito vaikuttaa lainsäädännön, käsitteiden ja yhteiskunnallisen toiminnan liian heikkoon ymmärtämiseen. Väärinkäsitysten syntymisen ehkäisemiseksi tulkkipalveluiden saaminen on maahanmuuttajan oikeus.

Maahanmuuttajille osallistuminen ja vaikuttaminen eivät kuitenkaan ole mahdollista ilman yhteistä kieli- ja käsitejärjestelmää. Tutkimukseeni osallistuneille yhdenvertaisuus on kuitenkin tarjonnut jo lyhyen ajan sisällä kodin tuntua ja kuulumisen paikkoja mm. järjestetyn kotoutumiskoulutuksen avulla. Useimpien kohdalla tuli esille kyseenalaistaminen tasa-arvoisen aseman saavuttamisessa suomalaisiin verrattuna, joka näyttäytyi heille työttömyyden pitkittymisenä. Useimmilla oli useita osallistumisia suomen kielenkurseille joka tuntui heistä turhauttavalta. Jotkut tutkimukseeni osallistuneet pitävät silti Suomea selvästi uutena kotimaanaan ja ovat tyytyväisiä asumiseensa Raahessa. Kiinnittyminen Suomeen tapahtuu erilaisten reittien ja polkujen kautta ja se pitää sisällään ennako-odotukset, siitä millaista elämä on Suomessa.

3.2 Monikulttuurinen sosiaalityö

Tässä luvussa tarkastelen maahanmuuttajien sosiaalityöhön liittyvää ammatillista erityisyyttä ja asennetta ja monikulttuurisen asiakaskunnan taustoihin liittyviä tilanteita uudessa kotimaassa. Monikulttuurisen sosiaalityön erityisyys edellyttää tiettyjen erityispiirteiden huomioimista johon myös itse kiinnitin huomioita käytännönharjoittelussa maahanmuuttajatyössä. Maahanmuuttajatyöhön liittyy sosiaalityön erityisasiantuntijuus ja monikulttuurisuuden tuntemus. Sosiaalityössä asiantuntijuuden voi määritellä usealla eri tavalla. Maahanmuuttajatyössä se näyttäytyy tietämyksenä eri kulttuurien tilannetajusta ja edellyttää enemmän kulttuurisen elämäntavan huomioimista.

Maahanmuuttajiin kytketään monietnisyyden käsite, joka kuvaa heitä omana ryhmänään ja joka asettaa eri viranomaisille vaatimuksia kohdata heidät asiakkaina. Tarvitsemme kontaktia toisenlaisesta kulttuurista tulleisiin muokataksemme omia asenteitamme erilaisissa yhteiskunnan toiminnoissa. Erilaisista kulttuureista tulleet vaativat erityisiä taitoja niin viranomaiselta kuin valtaväestön asennoitumisessa vieraisiin. (Rätty Minttu 2002,76.)

Maailmanlaajuiset muuttoliikkeet ja erityisesti kasvanut maahanmuutto ovat tehneet kysymykset monikulttuurisuudesta uudella tavalla ajankohtaisiksi. Uudenlaiset ryhmät omine erityisine kulttuureineen ja elämäntilanteineen ovat tulleet osaksi suomalaista arkea. Tarvitaan konkreettisia ratkaisuja monikulttuuristuvan yhteiskunnan arkielämän järjestämiseksi. Monikulttuurisuuden ympärille muotoutuneita ilmiöitä on jäsenneily useissa tutkimuksissa sekä politiikan teossa. Monikulttuurisuudesta nousevat käsitteet suvaitsevaisuus, rasismi, etnisyys, toiseus ja nationalismi toistuvat Suomalaisten keskusteluissa. Näistä kaikista käsitteistä puhuminen edellyttää aina jonkinlaisia käsityksiä siitä, mitä kulttuuri tarkoittaa. Suomalaisen kulttuurin yhdeksi tunnusmerkiksi on mielletty ihmisten tasa-arvoinen kohtelu. Se edellyttää erilaisten palvelujen ja palvelujärjestelmien muokkaamista ihmisten tarpeisiin sopiviksi. Ihmisiä ei saisi jättää palvelematta siksi, että he ovat hankalampia tai teettävät enemmän työtä. Kansojen, kulttuurien ja yksilöiden välillä on eroja, ja toisinaan myös tasa-arvoisuuteen pyrkiminen edellyttää erojen huomioimista toiminnassa. (Huttunen, Löytty, Rastas 2005,13, 14, 92.)

Lepolan (2000, 205.) mukaan monikulttuurisen yhteiskunnan ideaalitalanteessa etniset ryhmät sekä säilyttävät oman kulttuurin perinteet, että sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan.

Integraatiopolitiikan mukaisesti maahanmuuttajan ei edellytetä luopuvan omasta kulttuuristaan ja identiteetistään. Vaihtoehtoina integraatiolle voidaan pitää assimilaatiota, separaatiota tai marginalisaatiota. Assimilaatiolla, eli sulautumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa maahanmuuttajan odotetaan omaksuvan uuden asuinmaan kulttuuri eli sulautuminen siihen. Lepolan 2000, Aniksen 2008 mukaan keinoina vastata monikulttuurin haasteeseen pidetään monikulttuuristen taitojen, valmiuksien ja työmenetelmien omaksumista erityisesti sellaisilla aloilla kuten koulutus, sosiaalitoimi, terveydenhuolto ja työnvälitys. (Lepola 2000,208, Anis 2008, 23.)

Monietninen työskentely maahanmuuttajien kanssa tuo uusia haasteita eri palvelusektoreille. Forsanderin (1994) ym. mukaan maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammatillinen tausta on kirjava, mikä tuo alalle jatkuvasti uusia ajatuksia ja poikkiammatillisuutta. Ulkomaalaistyössä ollaan tekemisissä ihmisryhmän kanssa, joka kirjavuudeltaan vastaa maailman väestöä. Maahanmuuttajien ainoa yhteinen piirre on se, että he ovat vieraassa maassa. Asiakkaiden ulkomaalaisuus sinänsä ei vaadi työntekijältä mitään erityistä ammattitaitoa vaan ainoastaan tietoa uuteen kulttuuriin liittyvistä inhimillisistä tekijöistä. Työntekijän pitäisi yhdistää tämä tieto ammatilliseen osaamiseensa siten, että hän kykenisi joustavasti ottamaan huomioon maahanmuuttajan elämäntilanteeseen vaikuttavat muut tekijät. Ulkomaalaistyössä erityisesti kulttuuriin ja kulttuurieroihin liittyvät tekijät tuntuvat olevan jatkuvasti läsnä. Lisäksi toiseen etniseen ryhmään kuuluvaksi lukemamme ihmisen poikkeavaa käytöstä pidämme helposti kulttuurin piirteenä. Vieraat kielet ja toisenlaisen kulttuurin edustajien erilaiset tavat saattavat estää näkemästä työntekijän kannalta tärkeän tosiseikan, että ihmissuhdetyössä toimivat pohjimmiltaan samat periaatteet ja samanlainen ammatillinen asennoitumisen asiakkaaseen. (Forsander, Annika, Ekholm, Elina ja Saleh, Raya 1994, 51–53.)

Jokikokko (2002) tuo esille, että asenteet nähdään pätevyyden lähtökohtana ja edellytyksenä tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen pyrkivälle toiminnalle. Ne ovat osaksi tiedostamattomia ja niihin vaikuttaminen on siksi hidasta ja hankalaa. Ammatillisella tietoisuudella tarkoitetaan oman taustan ja toisen kulttuurin tuntemista. Ammatilliset taidot sisältävät kyvyn arvioida kriittisesti omaa ja toisten toimintaa, kyvyn asettua toisen asemaan ja tuntea myötätuntoa, sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin sekä vuorovaikutustaitojen hallintaa. (Jokikokko 2002, 87–89.)

Viranomaisten kieleen on juurtunut erilaisia taitoja tai valmiuksia kuvaavia termejä, jotka tarkoittavat heidän kykyä toimia oikein maahanmuuttajien kanssa työskennellessä.

Todellisuudessa on kuitenkin kyse avoimen dialogin rakentamisesta monikulttuurisessa työssä. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 23.) Tällä tarkoitetaan sitä, että ammattilaisella on kyky hahmottaa oma kulttuurinen lähestymistapansa asiakkaan kulttuuriin ja työntekijä on omalla asenteellaan kulttuurisesti tietoinen omassa työssään. Avoimen dialogin rakentaminen tapahtuu mielestäni asettautumalla maahanmuuttajan tilanteeseen vieraalla maalla olemiseen konkreettisesti. Suokonautio (2008, 33.) tuo esille, että yleensä dialogin ajatellaan olevan vuorovaikutusta, missä kaksi ihmistä keskustelee yhteisestä asiasta. Dialogissa on keskeistä se, että siinä pyritään luomaan uutta ja synnytetään yhteistä ymmärrystä. Dialogiset kokemukset ovat tärkeitä muutosprosessin käynnistäjiä. Suokonautio tuo esille Bahtinin esittämän (1981) kuvauksen vakuuttavasta yhteistoiminnan diskurssista jonka perustana on vastavuoroinen luottamus ja arvostus, joka mahdollistaa osapuolille uuden näkökulman omaan itseensä. Dialoginen ohjaus nähdään voimavaroja sitovana, koska kuuntelulle ja kohtaamiselle tarvitaan aikaa. Dialogista ohjausta voidaan pitää yhtenä askeleena oikealla tiellä, jolla rakennetaan yhdenvertaisia mahdollisuuksia myös Suomeen muualta muuttaneille.

Järvinen (2004) tuo esille, miten suomalaiset mukautuvat kohdatessaan eri kulttuurista tullessiin ihmisiin. Kohdatessaan pakolaisia ja turvapaikanhakijoita ammattiauttajan on otettava tarkastelunsa kohteeksi myös oma kulttuurinen identiteettinsä, sillä maahanmuuttajat haastavat ammattilaiset ihmisoikeuskysymysten äärelle kysyen, mitä sisältöjä totuuspolitiikallamme heihin liitämme. Minkälaista käsitystä kulttuurikäsitteet tuottavat? Kulttuuriset käsitteet ovat mukana ammattityössä, kun länsimaiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset rakentavat suhdettaan maahanmuuttajiin. Työskennellessään maahanmuuttajien kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattiauttajat ovat seuraavien kysymysten edessä: Minkälaista apua ihmiset tarvitsevat, kuka sen määrittää ja miten vastata ammatillisesti näihin tarpeisiin? Ammattilaisten rooli sisältää ammattieettisiä ja yleisiä ihmisoikeudellisia valintoja. Määritelmät maahanmuuttajista kategorisoivat heidät eri tavoin ja luovat ammatilliselle työlle normitetun kehyksen. Työntekijä ratkaisee oman suhtautumisensa maahanmuuttopolitiikan ja ammatillisten toimintatapojen käytäntöihin ja samalla määrittää itseään kulttuurisena toimijana. Työntekijä voi toteuttaa maahanmuuttopolitiikan sisältämän Suomen kansallisen identiteetin. Hän voi toimia myös eri tavoin ja suhtautua kriittisesti maahanmuuttopolitiikan tiukkoihin normituksiin. Kyseenalaistettuaan esim. yksittäisen pakolaisten saamia päätöksiä, jotka hänen mielestään on tehty väärin perustein, hän käy samalla omaa kulttuurista identiteettineuvotteluaan. Vuorovaikutuksellisessa työskentelysuhteessa ammattiauttajan pohdittavaksi tulee se, miten ymmärtää sekä asiakasta että omaa itseään kulttuurisena toimijana. Vaihtuvien

asiakastapaamisten vuoksi on ammattiauttajan mahdotonta kerätä kokemuksellista tietoa eri kulttuuritaustaisten asiakkaiden kulttuuri-identiteettien monikerroksisuudesta.(Järvinen Riitta 2004,78, 159–161.)

Huttunen ym.(2005) toteaa kirjassaan Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta, että yksittäiseltä viranomaiselta vaaditaan kulttuurien välisen työn valmiuksia, ennen kaikkea monietnisessä asiakaspalvelutyössä. Viranomaiset ovat keskeisessä roolissa maahanmuuttavien työelämänvalmiusten kehittämisessä ja työelämään sijoittumisessa. Maahanmuuttajien työelämään sijoittumista ajatellen tärkeää ei ole vain työn saanti, vaan myös työssä menestyminen ja uralla eteneminen. Kulttuurisen sulauttamisen strategia on valtaväestön näkökulmasta helpoin. Kuitenkin aidosti monikulttuurisuuteen pyrkivässä työyhteisössä muutosvalmiutta tarvitaan koko henkilöstöltä. Työyhteisön kokonaisuudessaan tulee sopeutua etniseen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Tämä tuo haasteita arkipäivän viranomaistyöhön. (Huttunen, Löytty, Rastas 2005, 23.)

Ulkomaalaistyössä olennaisesti tulisi näyttäytyä tasapuolisuusperiaate. Työntekijöiden on vaikea vakuuttaa asiakkaita tasa-arvoisuuden periaatteesta, koska useimmat ovat menettäneet kotimaassaan luottamuksen viranomaisiin. Kaikkien osapuolten täytyy opetella uudenlainen tapa toimia, jotta ristiriitaisten rooliodotusten tuottamat sekaannukset olisi mahdollista välttää. (Forsander, Ekholm, Saleh 1994, 33,55.)

Monikulttuurisuudessa on yhtäläillä kyse mielestäni jäsenyyden ja kansalaisuuden saavuttamisesta vaikka maahanmuuttaja samanaikaisesti haluaisi säilyttää oman entisen kulttuurinsa. Samalla hän kuuluu uuteen erilaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Se kuvastaa kykyä huomioida sosiaalista todellisuutta jossa voisi tulla huomioiduksi erilaisena kuin valtaväestö. Myös valtaväestön tulisi pyrkiä kohtelemaan kaikkia suomessa asuvia samalla tavoin.

3.3 Suomalaisesta monikulttuurisuudesta

Monikulttuurisuus on kytketty terminä, siihen että yhteiskunnassa elää useita kulttuuriltaan toisistaan poikkeavia ryhmiä. Huttunen ym. (2005) on tuonut esille, että suomessa monikulttuurisuutta voidaan tarkastella asenteiden ja suhtautumisen kautta sekä yksilöllisinä

identiteetin muutoksina. Suomalainen yhteiskunta tuottaa omaa erityistä monikulttuurisuuttaan joka tarkoittaa uudenlaisia konkreettisia arkipäivän haasteita.

Huttunen ym. (2005) tuovat esille että puhuttaessa monikulttuurisuudesta, sillä tarkoitetaan ihmisen koko elämäntapaa jäsentäväksi asiaksi eikä pelkäksi korkeakulttuuriksi. Monikulttuurisuudella voidaan viitata arkisiin käytäntöihin, kuten ruokaan, juomaan, pukeutumiseen, musiikkiin, arvoihin ja normeihin. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan sekä arkielämän pieniä asioita että maailmankatsomusta läpäiseviä arvokysymyksiä. Monikulttuurisuus tarkoittaa erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista, tasa-arvoa yksilöiden ja kulttuurien välillä sekä yhteisesti sovittuja pelisääntöjä ja rajoja. (Huttunen, Löytty, Rastas (2005, 20–26.) Monikulttuurisuudella voidaan viitata erilaisten ihmisten olemassaoloon. Monikulttuurisuus tulisi nähdä myös poliittisena ohjelmana ja yhteiskunnan rakenteiden muutoksena. Monikulttuurinen yhteiskunta on yhteiskunta, jossa eri kulttuurien edustajat ja eri kulttuurit elävät tai ainakin pyrkivät elämään tasa-arvoisessa asemassa keskenään. Erilaiset maailmankuvat ja elämäntavat ovat olennainen osa jokaista kulttuuria, yksilöllisten erojen lisäksi yhteiskunnassa syntyy erilaisia ryhmiä ja alakulttuureja. (Räty, Minttu 2002, 46.)

Monikulttuurisuutta pidetään paikallisena ja suomalaisena, koska suomalainen yhteiskunta tuottaa omaa erityistä monikulttuurisuuttaan, joka tarkoittaa uudenlaisia konkreettisia arkipäivän haasteita. (Huttunen yms. 2005, 21.)

Mammon toteaa väitöskirjassaan (2010) monikulttuurisuudesta, että Suomesta puhutaan monikulttuurisena tai monikulttuuristuvana yhteiskuntana ja tällä viitataan useimmiten etnisten ryhmien määrän kasvuun. Monikulttuurisuus on monimerkityksellinen käsite. Monikulttuurisuutta voidaan käyttää tiettyä asiantilaa kuvailevana tai toteavana terminä, mutta myös tulevaisuuteen suuntautuvana, tavoitteita ja ihanteita asettavana sanana. Kulttuurilla viitataan toisaalta arkisiin käytäntöihin; ruokaan, juomaan, pukeutumiseen, musiikkiin ja toisaalta arvoihin ja normeihin. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan sekä arkielämän pieniä asioita, että koko maailmankatsomusta läpäiseviä arvokysymyksiä. (Huttunen ym. 2005, 20–26.)

Lepola (2000, 203–210.) tuo esille, että yhteiskuntaa voidaan pitää monikulttuurisena jos maahanmuuttaja yhteisöillä ja niiden kulttuureilla on oikeus olla olemassa vaikka eivät nauti tasa-arvoisia oikeuksia ja arvostusta. Toisaalta monikulttuurisuus voidaan nähdä sellaisena yhteiskunnan ominaisuutena, jossa maahanmuuttajien oikeus omaan kulttuuriin tunnustetaan samalla kun ryhmät ovat tasa-arvoisia kansalaisten piirissä. Monikulttuurisuuteen liittyy käsitteinä akkultraatio, joka ymmärretään tilana tai dynaamisena prosessina, jossa on huomioitava sekä sitä edeltäviä, välittäviä ja muokkaavia että siitä seuraavia tekijöitä. Akkultraatio ymmärretään tilana sillä voidaan mitata akkultraoituneen ihmisen käyttäytymistä, tunteita ja asenteita. Akkultraatio merkitsee sitä kuinka laajasti vähemmistöryhmä on omaksunut valtaväestön kulttuurin kuten kielen, pukeutumistyylin, taiteen, uskonnon tai urheilun. Maahanmuuttajiin liitetyn integraatio käsitteen nähdään kaksiulotteisena, jolloin etniset ryhmät säilyttävät perinteistä kulttuuriaan mutta myös enemmistökulttuuri muuttuu ja sopeutuu monikulttuurisuuteen. Integraatio käsitteellä on tarkoitettu sellaista suhdetta maahanmuuttajiin ja valtaväestön kesken, jossa maahanmuuttajat ovat täysivaltaisia jäseniä yhteiskunnan eri areenoilla. (Liebkind, 2000,13.)

Räty (2002) tuo esille teoksessaan kulttuurista, että se on jonkin ryhmän yhtenäinen käyttäytymisen malli, se nähdään muuttumattomana perinteenä, jonka aitoutta pitää suojella. Kulttuuri tarkoittaa jonkin yhteisön piirissä omaksuttua elämäntapaa sekä maailman hahmottamisen ja mielekkääksi kokemisen tapaa. Kulttuuri on ihmisen tapa elää, toimia ja uskoa. Kulttuuri on tulkintakehys, jonka kautta ihminen tarkastelee maailmaa. Kulttuuri on opittua joka koostuu asioista, joita ihmiset ja kansat ovat historiansa aikana oppineet tekemään, arvostamaan ja uskomaan. Ihminen ei synny tietyn kulttuurin jäseneksi, vaan hänet kasvatetaan oman kulttuurin jäseneksi. Tätä kulttuurisen käyttäytymismallien, arvojen ja normien oppimista kutsutaan sosialisatioprosessiksi. Sosialisatioprosessissa omaksutaan omalle yhteisölle tyypillinen maailmankatsomus, käsitys oikeasta ja väärästä sekä ihmisen olemassaolon ja elämäntehtävän merkityksestä. (Räty, Minttu 2002, 42–43.)

Suomalaiseen keskusteluun monikulttuurisuus on tuotu muualta. Se on kehkeytnyt Suomen tilanteessa poikkeavissa oloissa ja sisältää aina jälkiä aiempien käyttöyhteyksien historiasta ja sosiaalisista suhteista. Se edellyttää monikulttuurisuuspuhetta jäsentävien käsitteiden konkretisoimista. Monikulttuurisuus ei ole missään tapauksessa pelkästään puhetta. Se on tekoja ja toimintaa, poliittisia päätöksiä, kohtaamisia ja eroja, elämää kaikessa monimuotoisuudessaan. Lisäksi on huomioitava, että samat käsitteet ymmärretään eri tavoin eri yhteyksissä. Suomalaiselle yhteiskunnalle on tyypillistä, että monet käsitteet liukuvat varsin nopeasti tieteen

kentältä viranomaiskieleen ja sitä kautta myös arkipuheeseen. Yksinkertaisimmillaan monikulttuurisuus sanana väittää, että yhteiskunnassa elää rinnakkain monia, kulttuuriltaan toisistaan poikkeavia ryhmiä. Suomessa monikulttuurisuudella on viitattu sekä erilaisten ryhmien elämiseen samassa tilassa ja ajassa, että monenlaisiin ihanteellista yhteiskuntaa ja erilaisten ryhmien välistä yhteiseloä koskeviin käsityksiin. (Huttunen, Löytty, Rastas 2005, 18–21.)

Myös Verma (2005) painottaa, että kulttuurin käsite on vaikeasti määriteltävissä, sillä se ei ole staattinen vaan dynaaminen kokonaisuus. Suomessa ei ole vakiintunutta käsitystä monikulttuurisuudesta ja siksi viranomaiskieleessä me usein toimimme joidenkin ennakkoolettamusten pohjalta. Toimimme monikulttuuristen taitojen ja monikulttuuristen valmiuksien pohjalta. Monikulttuurinen tietoisuus pitää sisällään viranomaisen yhteiskunnallisen tietämyksen, kulttuurisen tietoisuuden sekä tietoisuuden toisesta kulttuurista tulleen auttamiseksi. (Pitkänen 2005, 57,58.)

Liebkind (2000) on pohtinut teoksessaan eri kulttuurien kohtaamista. Hän toteaa, että ihmiset joutuvat sopeutumaan muutoksiin. Ihmiskunnan kehitys on seurausta tällaisista muutosprosesseista. Nykyään monikulttuurisuus on useimmissa maissa pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Monikulttuurisuus ja siihen liittyvät etninen identiteetti ja rasismi herättävät paljon keskustelua ja poliittisia intohimoja. Kulttuurien kohtaamisesta aiheutuvaan muutosprosessiin liittyvät niin vähemmistöryhmien sopeutuminen enemmistökulttuuriin kuin enemmistön jäsenten suhtautuminen kulttuurivähemmistöihin. Tästä muutosprosessista käytetään nimitystä akkultraatioprosessi. Akkultraatiolla tarkoitetaan eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista välittömistä kontakteista johtuvia ilmiöitä sekä tästä johtuvia molemmissa kulttuureissa tapahtuvia muutoksia. Akkultraatiota voidaan pitää tilana ja prosessina. Prosessina se merkitsee ajan kuluessa tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa kosketuksissa olevien ihmisten uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samaistumiskuvioissa. Akkultraatio ymmärretään dynaamiseksi prosessiksi, jossa on otettava huomioon sekä sitä edeltäviä, välittäviä ja muokkaavia että siitä seuraavia tekijöitä. Akkultraatiota on tapana mitata asteena tai tietyssä määränä, tietyssä ajankohtana yksilön käyttäytymisenä, tunteina ja asenteina. Lukuisissa akkultraatioprosessia koskeissa teorioissa voidaan karkeasti jakaa teorit kahteen ryhmään, joista toinen painottaa yksiulotteista prosessia, joka päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen ja toinen painottaa kulttuuripluralismia eli monikulttuurisuutta. Onnistuneen akkultraation merkkeinä on pidetty mm. hyvää henkistä ja fyysistä terveyttä, yleistä tyytyväisyyttä, hyvää itsetuntoa, pätevää työsuoritusta ja se

ymmärretään usein yksilön mukautumiseksi ja sopeutumiseksi uuteen kulttuuriin.(Liebkind 2000,13–20.)

Kulttuurilla voidaan tarkoittaa yleisesti hyväksytyjä uskomuksia ja tunteita, jotka koskevat esim. lastenkasvatusmenetelmiä, perhejärjestelmää ja eettisiä arvoja tai asenteita. Amerikkalaisen tutkijan Harry Triandiksenin mukaan nämä kuuluvat ihmisten vuorovaikutuksessa syntyneeseen subjektiiviseen kulttuuriin.(Liebkind 2000, 20–22.)

Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvilla tulisi olla oikeus tasavertaisuuteen valtaväestön kanssa ja maahanmuuttajilla on oikeus säilyttää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Monikulttuurisuudessa voidaan nähdä olevan kyse sellaisesta asenteista ja politiikasta maahanmuuttajia kohtaan, ettei maahanmuuttajien edellytetä luopuvan omasta kulttuuristaan ja identiteetistään. Tämän vastakohtaksi tulisi olla assimilaatiopolitiikkaa toteuttava yhteiskunta. Assimilaatio eli sulautumisstrategiassa ihminen ei halua säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään osallistuessaan yhteiskuntaelämään. Akkulturaatio voi olla epätasaista, eriasteista eri elämänalueilla; joku voi pyrkiä esimerkiksi taloudelliseen assimilaatioon eli sulautumiseen työelämässä, kielelliseen integraatioon eli kaksikielisyyteen sekä separaatioon avioliittokäyttäytymisessä menemällä naimisiin oman ryhmänsä jäsenen kanssa.(Liebkind 2000, 20.)

Suomessa monikulttuurisuuden ajatellaan kuitenkin koskevan erityisesti maahanmuuttajia. Oletuksena on seuraus heidän läsnäolostaan ja heidän tehtäväkseen säilytetään toisaalta suomalaisten toimintatapojen ja suomen kielen oppiminen ja toisaalta oman kulttuurinsa säilyttäminen. Monikulttuurisuus koskettaa koko yhteiskuntaa ja sen kaikkia yksilöitä.

Alitolppa-Niitamo ym. (2005) mainitsevat, että erilaisista kulttuuritaustoista tulleilla suvaitsevaisuus helposti murtuu erilaisissa institutionaalisissa ihmisten arkisissa kohtaamisissa. Todellisuudessa vieraan kulttuurin edustajat usein joutuvat alistumaan valtakulttuurin tahtoon, vaikka näin ei saisi olla. Suvaitsevuus on käsitteenä ennakkoluulottomuutta ja avoimuutta yhdistyneenä terveeseen itsetuntoon ja oman kulttuurin tuntemukseen sekä kykyä samanaikaisesti omaksua uutta ja vierasta sekä suhtautua siihen myös kriittisesti. Se on myös muiden mielipiteiden ja tapojen kunnioittamista. Kulttuurinen ymmärtäminen on kompleksinen käsite, sillä sen nimissä helposti luokitellaan samasta maasta saapuneet keskenään samanlaisiksi. Suomessa on myös kulttuurinen kirjo suuri kun puhutaan 160 eri kieltä, jolloin törmätään kulttuurisen ymmärtämisen rajoihin. Tärkeämpää onkin oman mielen avoimuus, ennakkoluulottomuus ja jokaisen yksilön ja perheen ainutkertaisuuden tunnistaminen.(Alitolppa-Niitamo, Söderling, 2005, 107–108.)

Tutkielmassani tarkastelen eri kulttuureista tulleiden sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan jossa on tarkoitus myös saada kokemuksia arkisista kohtaamisista suomalaisten kanssa. Toivoin keskusteluissa saavani kertomuksia myös siitä, miten he kokevat suomalaisten asennoituvan heihin. Kertomusten kautta on mahdollista tarkastella käsityksiä suomalaisesta monikulttuurisuudesta.

3.4 Minäkäsityksen merkitys sopeutumisessa

Uuteen yhteiskunnalliseen tilanteeseen sopeutuminen tai muutto maasta toiseen merkitsee väistämättä joidenkin aikaisemmin itsestään selvinä pidettyjen arvojen ja käytänteiden uudelleen arvioimista. Maahanmuuttajien on todettu tulleen korostuneen tietoisiksi sukupuolen suhteellisesta ja kontekstuaalisesta luonteesta kohdatessaan erilaisia identiteettiä ja käytökseen kohdistuvia odotuksia uudessa asuinmaassaan. Maahanmuuttajan asema ei ole samanlainen kuin suomalaisessa valtakulttuurissa. (Martikainen yms. 2007, 198.)

Tässä tutkielmassa keskityn myös tarkastelemaan maahanmuuttajiin liittyviä erityistarpeita, joita on huomioitu kotouttamissuunnitelmassa ja palveluiden suunnittelussa. Pyrkimykseni on kertomusten avulla päästä kiinni maahanmuuttajien itse koetun identiteetin uudelleen rakentamiseen uudessa kotimaassa ja ovatko he säilyttäneet tietynlaisen monikulttuurisen identiteetin uudessa maassa. Maahanmuuttajille luodut käytänteet ja erilaiset sekä uudet toimintamallit yhteiskunnassa asettaa heille itselleen haasteen jonka vuoksi oletan, että ne vaikuttavat hyvin yksilöllisellä tavalla jokaiseen kaiken informaatio tulvan ohella. Oletan, että tutkimukseeni osallistuneilla on ollut vahvoja odotuksia uutta maata kohtaan sekä viranomaisten kohtelusta heitä kohtaan.

Kurtti (2010, 42.) tuo esille, että maahanmuuttajista helposti tulee ns. sisäpiiriläisiä, jossa suhde yhteiskuntaan muotoutuu uudelleen uudessa maassa. Kysymyksessä on jäsenyys, kansalaisuus ja kuuluminen erilaiseen yhteiskuntaan kuin se mihin maahanmuuttajat ovat aikaisemmin tottuneet. Identiteetit rakentuvat dialogisesti ympäristön kautta. Tärkeämpiä ovat perhe ja ystäväpiiri. Koettu arvokkuus tai arvottomuus riippuu tunnustetuksi tulemisesta.

Identiteetti, minuus ja minäkäsitys ovat sidoksissa toisiinsa ja kuuluvat yksilön sisäisiin voimavaroihin. Etnisyys viittaa henkilön itsensä kokemaan identiteettiin eli itseymmärrykseen jonkin kulttuuriryhmän jäsenenä. Identiteetit eivät kuitenkaan ole täysin neuvoteltavissa, vaan

tilanteeseen vaikuttaa myös ko. ryhmän asema tietyssä yhteiskunnassa. Hall (1999) lähtee siitä ajatuksesta identiteetin tarkastelussa, että jokainen maahanmuuttaja kohtaa kaksi klassista kysymystä, jotka jollakin tavalla liittyvät hiljakkoin maahan muutettuaan miksi olen täällä ja koska palaan takaisin kotiin. Maahanmuuttajuus koostuu pelkästään menomatkasta, joka ei aina tarkoita perheen läsnäoloa uudessa maassa. Todellinen ihmisen minä muotoutuu suhteessa kokonaiseen joukkoon muita kertomuksia. Ihmisen identiteetti muotoutuu siinä epävakaassa pisteessä, missä ääneen lausumattomat subjektiviteettia koskevat tarinat tapaavat historian ja kulttuurin kertomuksia. Ihmisen minuus rakentuu poissa ja läsnä olevien kiistasuhteessa johonkin muuhun, johonkin toiseen, todelliseen minään, joka on sekä paikalla että poissa. Ihmisen identiteetti sijaitsee siirtymissä, eroissa ja erojen kautta. Samalla hetkellä olet maahanmuuttaja ja sitten huomaatkin, ettei saa olla maahanmuuttaja. Uusien identiteettiä koskevien käsitysten valossa on etsittävä uusia politiikkaa koskevia määrittelyjä. Hall toteaa, että kyse on eron politiikasta, refleksiivisyyden politiikasta, joka on avointa sattumille ja epävarmuudelle, mutta joka kykenee toimimaan. Mahdollisuutena nähdään myös uusien poliittisten identiteettien tarkasteleminen. (Hall Stuart 1999, 12–15.)

Hall (2005) toteaa, että minuus voidaan määritellä yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa prosesseissa yksilön reflektiiviseksi tietoisuudeksi itsestään. Minuutta voidaan tarkastella subjektin näkökulmasta ja siten, että ihminen on omien havaintojensa ja tulkintojensa selitysten kohde. Identiteetin aineksina ovat kieli, uskonto ja traditiot. Samaa kieltä puhuvat ihmiset voi kommunikoida toistensa kanssa ja merkityksellistää maailmaa toisilleen. (Hall Stuart 2005, 85–91.)

Maahanmuuttajien kotoutuminen ja sopeutuminen ovat elinikäisiä prosesseja ja niistä käytetään sosiaalipsykologiassa kotoutumisen sijaan psykologisen akkulturaation käsitettä. Sillä tarkoitetaan sitä, että yksilön arvoissa, uskomuksissa ja käyttäytymisessä tapahtuu tietoisia ja tiedostamattomia muutoksia, jotka tapahtuvat, kun hän kohtaa uuden kulttuurin ja pyrkii sopeutumaan siihen. Vastaanottavan maan siirtolais-, vähemmistö -ja pakolaispolitiikka, vastaanottokäytäntö sekä valtaväestön asenteet vaikuttavat ratkaisevasti maahanmuuttajien akkulturaatiokokemuksiin joista tärkeimpinä mainintaan Jasinskaja-Lahti, Liebkind ja Vesalan teoksessa (2002) henkilökohtaiset syrjäntäkokemukset. Maahanmuuttajat etsivät aina paikkaansa suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen ja ihmiset suuntautuvat siihen, missä hyvä elämä on mahdollista. Ennakkoluuloisten asenteiden vähenemiseen ovat auttaneet kontaktien lisääntyminen ja myös ajan kuluessa tapahtuva kielitaidon ja kulttuurintuntemuksen lisääntyminen. Akkulturaatiostressillä tarkoitetaan yksilön vieraaseen kulttuurin sopeutumisesta

aiheutuvaa stressiä, johon kuuluu heikentynyt psyykkinen terveys mm. lisääntynyt ahdistus, masennus, apatia, ulkopuolisuuden ja vieraantuneisuuden tunne ja identiteettisekaannus. Maahanmuutto ja vieraan kulttuurin kohtaaminen eivät kuitenkaan automaattisesti johda terveydentilan heikentymiseen. Tutkimusten mukaan stressiä ja siitä aiheutuvia mielenterveysongelmia lisäävät kuitenkin maahanmuuttajan henkilökohtaisen sosiaalisen ja taloudellisen aseman jyrkkä huononeminen uudessa maassa, kykenemättömyys puhua vastaanottavan maan kieltä, ero muista perheenjäsenistä, ystävällisen vastaanoton puuttuminen ympäröivältä yhteiskunnalta, eriytyneisyys muista oman kulttuurin jäsenistä, maahanmuuton liittyvien kokemusten traumaattisuus ja kesto sekä 11–22 vuoden ikä ja vanhuus uuteen maahan saapuessa. (Lahti, Liebkind, Vesala 2002, 41–42.)

Räty (2002, 46.) tuo esille, että etninen identiteetti on kuitenkin vain yksi mahdollisuus määritellä ihmisen minäkuvaa. Ihmisellä on lukuisia eri viiteryhmiä joihin hän samaistuu tilanteen ja tarpeen mukaan. Eri identiteettien merkitys vaihtelee myös ihmisen elämäntilanteen mukaan. Vieraassa ympäristössä saattaa oman etnisen identiteetin merkitys korostua. Ihminen haluaa siirtää lapsilleen oman kulttuurin perintönsä. Eri elämänalueilla etnisuus voi korostua eri tavoilla.

Huttunen (1999) tuo esille, että maahanmuuttajan identiteetin uudelleen rakentuminen on tiettyyn paikkaan ja tapahtumaan sidottu johon vaikuttaa myös suhde lähtömaahansa eli se tilanne, mikä on kotimaassa vallinnut kun sieltä on lähdetty. Identiteetti on myös sidottu kronologiseen aikaan ja elämänkaaren jäsentymiseen aikaan ennen muuttoa, jotka luovat merkitystä paikkaan kiinnittymisen identiteettiin ja elettyihin paikkoihin. Merkitykset kietoutuvat toisiinsa ja luovat yhdessä paikkaan kiinnittymisen identiteetin.

Oksi-Walter ym. (2009) tuovat esille, että toinen kulttuuri muovaa aina identiteettiä ja sen merkitys tulee tietyllä tavalla olemaan ulkopuolinen entiseen kotimaahan. Samalla maahanmuuttaja jättää lapsuuden perheen, ystäväpiirin, ehkä työpaikan, vuodenaajat kun elää uudessa kulttuuriympäristössä arkielämää. Vanhat toimintamallit saavat uusia vivahteita. Elämä toisessa kulttuurissa antaa paljon arvokasta tietoa, keinoja ja myös oivalluksia omasta lapsuudesta. Ne auttavat rakentamaan minuutta. Maahanmuuttaja voi etäältä pystyä arvioimaan oman lapsuuden perheensä, sisarusuhteensa, ristiriitatilanteet sekä saamaan uusia selviytymisen malleja, arvoja ja normeja. Vieraassa kulttuurissa maahanmuuttaja joutuu väistämättä kohtaamaan itsensä, vahvuudet ja heikkoutensa. Minuuden kriisi avaa mahdollisuuden uusiin vahvuuksien löytämiseen. Se voi kuitenkin merkitä suurta epävarmuutta itsestä ja omasta

selviytymisestä. Uuden asuinmaan kulttuuri, elämäntapa ja yleiset elämänarvot ovat kovin erilaisia kuin oma kulttuuri. Maahanmuuttaja saattaa kokea sen uhkana. Silloin he voivat pelätä menettävänsä oman etnisen kulttuurinsa ja syntyy vahva halu suojella sitä. Tämän seurauksena maahanmuuttaja voi rakentaa näkymätöntä suojamuuria ympäristöönsä, eikä näin opi kieltäkään. Maahanmuuttaja ei voi vaihtaa omaa kansallista identiteettiä eikä omasta kulttuurista voi irrottautua kokonaan mutta voi oppia toista kulttuuria ja laajentaa oman identiteetin kehitystä. Liiallinen sopeutumisen yritys merkitsee pakenemista omasta sisäisestä minuudesta. Liiallinen yritys pyrkiä liikaa sopeutumaan uuteen asuin ympäristöön aiheuttaa oman identiteetin häiriintymisen, ellei ole omaksunut ja sisäistänyt uuden kulttuurin koordinaatistoa. Maahanmuuttajan eristäytymisessä asuinmaan kulttuurista ja vieraan entisen kotimaan arkielämästä hänen kehittyminen juuttuu paikoilleen. Kulttuurisen tasapainon integroituminen voi saavuttaa kun saavuttaa omaa syntyperää mutta kykenee hyväksymään myös uuden asuinmaan kulttuurin kielen ja haluaa oppia sitä. Maahanmuuttajan oman alkuperäisen identiteetin pohjalta maahanmuuttajat juurtuvat uuteen kulttuuriin. (Oksi-Walter, Roos, Viertola-Cavallari 2009, 85–93.)

4. ULKOMAALAISTA KOSKEVAT SOPIMUKSET JA LAIT SUOMESSA

Maahanmuuttoa koskevat useat lait, jotka velvoittavat kuntia noudattamaan maahanmuuttajien ja ulkomaan kansalaisia koskevaa lainsäädäntöä. Tässä luvussa tarkastelen yleisesti maahanmuuttopolitiikkaa Suomessa ja tuon esille sitä, kenelle kokonaisvastuu maahanmuuttajien Suomeen tulemisesta, valvomisesta ja lakien toteuttamisesta kuuluu. Toisessa alaluvussa käsitellään maahanmuuttajan polkua suomalaisessa palvelujärjestelmässä, joissa keskeisimpänä ovat Ulkomaalaislaki ja Suomen solmimat sopimukset ulkomaalaisten maahantulosta, oleskelu ja työluvan myöntämisestä. Kolmannessa alaluvussa käsitellään viranomaisten toimenpiteitä kotouttamisessa. Viimeisessä alaluvussa käsitellään kotouttamislain uudistusta ja kotouttamisohjelmaa. Omaa tutkielmaa lainsäädäntö koskettaa lähinnä sitä ajatellen, että oleskeluluvan kautta maahanmuuttajat ovat saaneet oikeudet suomen sosiaaliturvaan ja päässeet osallisiksi Suomalaiseen palvelujärjestelmään. Toisena merkittävänä tekijänä katson että lainsäädännön avulla voidaan maahanmuuttajia kohtaan soveltaa kulttuurisidonnaisuuteen liittyvien tarpeiden huomioimista ja näin vähentää syrjintään liittyvien riskien mahdollisuutta. Lisäksi lait määrittelevät tehtäviä kunnille sekä ja työ- ja elinkeinotoimistoille kotouttamista edistävästä toimenpiteistä.

Yksi keskeisimmistä ulkomaalaisia koskevista laista on Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) jäljempänä Kotouttamislaki joka tuli voimaan 1.5.1999. Kotouttamislain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Laki turvaa turvapaikanhakijoiden välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä turvapaikanhakijoidenvastaanotto. Käsitteenä kotoutuminen on vakiintunut Suomen kieleen 1.5.1999 voimaan tulleen kotouttamislain (493/1999) myötä. Kotouttamislaisissa määriteltiin ensimmäisen kerran tavoitteeksi kaikkien maahanmuuttajien joustava ja tehokas kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään.

Kotouttamislain tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista. Lailla selkiinnytetään viranomaisten työnjakoa ja vastuita kaikilla hallinnon tasoilla. (www.intermin.fi, viitattu 24.2.2011)

4.1 Maahanmuuttopolitiikka Suomessa

Tässä luvussa tuon esille maahanmuuttopolitiikan tavoitteita ja linjauksia Suomessa, sekä siihen vaikuttaneita hallinnon käytäntöjä. Omaa tutkielmaa maahanmuuttopolitiikka koskettaa lähinnä kotouttamiseen liittyvissä velvoitteissa ja järjestämisen vastuissa.

Suomessa muuttoliikettä on tapahtunut läpihistorian. Suomi ei ole koskaan ollut yksikulttuurinen maa. Suomen ensimmäinen maahanmuuttajia ja pakolaispolitiikkaa koskeva ohjelma valmistui vuonna 1997. Tuolloin Suomi alkoi säädellä maahanmuuttoa valtiollisin keinoin, kun isoja ryhmiä turvapaikkaa hakevia pakolaisia oli saapunut maahan. Eduskunta katsoi tarpeelliseksi uudistaa vuodelta 1983 peräisin olevaa ulkomaalaislakia ja sääti uuden lain maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Lakitekstiin kirjattiin uusi suomenkielinen termi kotoutua. Termit sopeuttaminen, sulattaminen ja integrointi hylättiin, sillä ne suuntasivat käsittelemään maahanmuuttajia ainoastaan suomalaisen valtakulttuuriin näkökulmasta. Jäsenyys EU:ssa ei ole muuttanut Suomea paljontaan monikulttuurisemmaksi ja väestörakenteeltamme olemme edelleen yksi Euroopan homogeenisimmista maista. (Oinonen ym. 2005, 83.)

Maahanmuuttopolitiikan keskeisimmät asiat liittyvät maahanpääsyyn, vastaanottoon, pysyvään asumiseen ja kansalaisuuden saamiseen sekä yhteiskuntaan integroitumiseen eli kotoutumiseen. Maahanmuuttopolitiikan linjauksiin kuuluu myös pakolaisten sijoittaminen kuntiin sekä maahanmuuttajien erityistarpeiden huomioiminen ja tarvittavien palveluiden järjestäminen, niin aikuiskoulutuksen kuin perusopetuksen järjestämisen. Suomen maahanmuuttopolitiittisessa ohjelmassa pyritään huomioimaan kaikkien maahanmuuttajaryhmien erityistarpeet. Suomessa toteutettava maahanmuuttopolitiikka liittyy kansainvälisiin laajempiinkin yhteyksiin. EU:n komissio on antanut vuonna 2003 maahanmuuttoa, kotouttamista ja työllisyyttä koskevan tiedonannon. Se tähdentää kotoutumisen merkitystä ja tavoittelee parempaa koordinaatiota eurooppalaisten ja kansallisten toimijoiden kesken.(Sisäasiainministeriö viitattu 24.2.2012)

Sisäasiainministeriön (2010) mukaan maahanmuuton lainsäädännön kehitystyö painottuu Suomen hallituksen linjauksiin, tavoitteisiin sekä EU:n lainsäädännön ja Suomea sitoviin sopimuksiin. Tärkeimpiä näistä ovat Euroopan ihmisoikeussopimukset, kidutuksen vastaiset yleissopimukset, lastenoikeuksien sopimukset ja Geneven pakolaissopimukset. Hallituksen maahanmuuttopoliittisen linjan tavoite on tukea suvaitsevaisuutta, turvallisen ja moniarvoisen Suomen rakentamista sekä lisätä kansainvälistä kilpailukykyä. Maahanmuuttopoliittikan linjauksiin kuuluu kotouttamisasioiden liittäminen osaksi työllisyyspolitiikkaa. Sen seurauksena kotouttamisasiat ovat vuoden 2012 alusta siirtyneet sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön. Lisäksi Suomi toimii aktiivisesti EU:n yhteisen turvapaikka- ja maahanmuuttopoliittikan aikaansaamiseksi ja turvapaikkapolitiikan kehittämiseksi. Hallitus toimii myös syvemmin Pohjoismaisen yhteistyön puolesta maahanmuuttoasioissa. Suomen hallituksen ohjelman mukaan maahanmuuttajat ovat pysyvä ja tervetullut osa suomalaista yhteiskuntaa. (Maahanmuuttovirasto 2012/ viitattu 24.2.2012)

Maahanmuuttopoliittikkaa koskevat linjaukset ja päätökset valmistellaan yhteistyössä muiden maahanmuuttoasioita hoitavien viranomaisten, kuten työministeriön ja ulkoasianministeriön kanssa. Sisäasiainministeriöllä on ulkomaalaishallinnossa keskeinen asema maahantuloon, maassa oleskeluun, maasta poistamiseen sekä kansainväliseen suojeluun liittyvissä asioissa. Ulkomaalais- ja kansalaisuuslainsäädännön kehittäminen ja näihin liittyvä politiikan valmistelu kuuluu sisäasiainministeriölle. Sisäasiainministeriön ulkomaalaisosasto vastaa maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja turvapaikkaa sekä Suomen kansalaisuutta koskevista asioista. Se tukee poliittista päätöksentekoa huolehtimalla säädösvalmistelusta ja hoitamalla kansainvälisiä suhteita Euroopan unionissa ja kansainvälisissä järjestöissä. Ulkomaalaisosasto osallistuu niihin EU:n komiteoihin ja työryhmiin, joissa valmistellaan ja kehitetään EU:n yhteistä lainsäädäntöä ja politiikkaa maahanmuuttoasioissa. (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma viitattu 24.2.2012)

Ulkomaalaisosaston ohjauksessa toimiva ulkomaalaisvirasto ratkaisee yksittäisten ulkomaalaisten oleskelulupa-asiat ja turvapaikkahakemukset sekä päättää Suomen kansalaisuuden myöntämisestä ja ulkomaalaisen käännättämisestä tai karkottamisesta. Sisäasiainhallinnonalalla maahanmuuttoasioita hoitavat myös Rajavartiolaitos sekä poliisi. Työministeriön vastuulla ovat puolestaan maahanmuuttajien yhteiskuntaan kotoutumisen ja työllistymisen edistäminen, turvapaikanhakijoiden vastaanotto sekä ulkomaisen työvoiman käyttö.(Sisäasiainministeriö 2010, viitattu 24.2.2012)

Suomen ulkomaan edustustot myöntävät viisumeita ja vastaanottavat kansalaisuusilmoituksia sekä oleskelulupahakemuksia. Alueviranomaisena maahanmuuttoasioissa toimivat ELY-keskukset. Sisäasiainministeriö ohjaa yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa ELY-keskusten toimintaa. Paikallistasolla kunnat ja TE-toimistot tekevät kotouttamistyötä ja yhteistyötä tehostetaan yksittäisten maahanmuuttajien kotouttamisessa. (Sisäasiainministeriö 2010, viitattu 24.2.2012)

Seppälän (2004, 182–183.) mukaan maahanmuuttaja kotoutuu ja viranomainen on se, joka kotouttaa eli hän toimillaan edistää maahanmuuttajan kotoutumiskehitystä. Kehitysketju vie parhaassakin tapauksessa vuosia ja edellyttää perehtymistä suomen kieleen, suomalaiseen yhteiskuntaan, kulttuuriin sekä ammatillisten valmiuksien hankkimiseen. Kehitys ei saisi johtaa assimilaatioon, sulautumiseen, vaan omaa kulttuuria on pyrittävä säilyttämään.

Kotouttamislakiin on viimeisen 10 vuoden aikana tullut useita muutoksia eri syistä. Vuonna 2006 voimaan tullessa kotouttamislain muutoksessa (1215/2005) otettiin huomioon aikaisemmin vuoden 2002 selonteossa olleita muutostarpeita. Muutosten tavoite oli kotouttamistoimenpiteiden oleminen osa normaaleja yhteiskunnan palveluja. Valtioneuvoston vuonna 2006 hyväksymän periaatepäätöksen perusteella maahanmuuttoa tarkasteltiin ohjelmassa kokonaisvaltaisesti. Keskeisimpiä teemoja olivat silloisessa lakimuutoksessa työperustaisen maahanmuuton kehittäminen, kotouttamisjärjestelmän ohjauksen tehostaminen sekä väestöryhmien välisten etnisten suhteiden parantaminen. Linjauksessa keskeisintä oli, että kotouttaminen olisi kaksisuuntaista ja se huomioitaisiin kotouttamista edistävässä toiminnassa. Kaksisuuntaisella kotoutumisella tarkoitetaan prosessia, jossa valtaväestö kotoutuu uuteen, monikulttuuriseen Suomeen ja maahanmuuttaja integroituu suomalaiseen yhteiskuntaan. Kaksisuuntainen kotoutuminen edellyttää hyvää vuorovaikutusta eri ryhmien välillä, hyviä etnisiä suhteita ja syrjimättömyyttä. (Reet, Mammon 2010,19.)

Kasvava ulkomaalaisten määrä edellyttää suunnitelmallista varautumista maahanmuuttoon. Viimeisten vuosien aikana Sisäasiainministeriön (2010) mukaan toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Ajan myötä on havaittu puutteita aikaisemmin tehtyihin lakiuudistuksiin. Lakiuudistusta koskevan selonteon aikana havaittiin erityishuomioita neuvonnassa ja ohjaustarpeen kehittämisessä kaikilla palvelusektoreilla. Maahantulon alkuvaiheen on todettu sisältävän korkeaa motiivia, etenkin maahanmuuttajissa esiintyy uusien asioiden oppimishalukkuutta. Oppimishalukkuutta on todettu estävän pitkä käsittely - ja odotusajat oleskeluluvan saamiseksi. Maahanmuuttajia kohtaan asenteet ovat kiristyneet Suomessa.

Kielteisten asenteiden kautta on pyritty edistämään vuoropuhelua ja hyvien etnisten suhteiden luomista. Valtioneuvoston selonteon (2010) mukaan kotouttamislain uudistus laitettiin alulle vuonna 2008 ja sen myötä heräsi tarve kotouttamislain kokonaisuudistukselle. (Sisäasiainministeriö 2010/ viitattu 24.2.2012)

Sosiaaliministeriö on julkaissut vuonna 2011 tutkimuksen jonka on toteuttanut Migrant Integration Policy Index British council ja migration Policy Group- järjestö, jota kuvastaa lyhennys MIPEX. Vertailututkimusten mukaan Suomi tarjoaa neljänneksi parhaat edellytykset kotoutumiselle. Suomen kokonaissijoitus on neljäs Ruotsin, Portugalin ja Kanadan jälkeen. Selvityksessä oli mukana 31 maata ja siinä kiinnitettiin huomiota erityisesti työelämään, perheen yhdistämiseen ja syrjintää koskeviin lakeihin. Kansainvälisen vertailututkimuksen mukaan vahvimiksi kotoutumispolitiikan vahvuudeksi laskettiin koulutukseen pääsy, tarpeiden kohdentaminen koulutuksessa, poliittisen osallisuuden mahdollisuudet sekä syrjinnän vastaiset toimet.(www.stm.fi/ viitattu 24.02.2012)

Väestön ikäluokkien pienenemisen myötä Suomessa ja myös Raahen seutukunnassa maahanmuuttajien merkitys elinkeinoelämässä ja työvoimana tulee lisääntymään merkittävästi. Tämä vaatii kuntapäätäjiltä strategista linjausta seutukunnan maahanmuuttopolitiikan suhteen.

4.2 Maahanmuuttajan polku Suomalaisessa palvelujärjestelmässä

Uudessa maassa maahanmuuttaja kohtaa uuden erilaisen yhteiskunnan, joka pitää sisällään erilaisen kulttuurin, toimintatavat ja julkiset palvelut. Uuteen maahan juurtumiseen tarvitaan yhteinen kieli, kulttuuri ja tavat. Maahanmuuttajan uutta kotia rakennetaan hyvin pitkälle kotouttamispolitiikan avulla, johon kuuluu suomen kielen opetus ja kulttuuri- ja yhteiskuntaopinnot. (Huttunen 2002,432.)

Oleskeluluvan saatuaan maahanmuuttaja kohtaa useita eri viranomaisia ja joutuu täyttämään erilaisia hakemuksia. Lähtökohtaisesti maahanmuuttaja ei ole selvillä oikeuksistaan ilman viranomaisen apua. Maahanmuuttajan ja ulkomaalaistaustaisen henkilön elämää uudessa maassa säätelevät useat eri lait ja asetukset, joiden puitteissa eri viranomaiset antavat ohjausta.

Maahanmuuttajan polku suomalaisessa palvelujärjestelmässä on monivaiheinen prosessi. Alkuun pääsemiseksi ei riitä pelkästään oleskelulupa, vaikka sen avulla selvitetään toimeentulonedellytys eli oikeus Suomen sosiaaliturvaan.

Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors (2008) on todennut kotouttamislain selonteossa, että uudistetun kotouttamislainsäädännön taustalla ovat vaikuttaneet kasvaneiden ulkomaalaisten määrä Suomessa, ja sen myötä on todettu tarve kehittää suunnitelmallisesti kotouttamista ja maahanmuuttajille suunnattujen työvoimapalvelujen kehittämistä. Ulkomaalaislaki ja Suomen solmimat kansainväliset sopimukset säätelevät ulkomaalaisten maahantuloa, oleskelu- ja työluvan myöntämistä sekä maasta lähtöä. Tärkeimmät Suomea sitovat sopimukset ovat ihmisoikeuksien julistus, YK:n vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus ja sen lisäpöytäkirja vuodelta 1967. Maahanmuuttajalta edellytetään oleskelulupa ja turvapaikanhakijalta rekisteröitymistä turvapaikanhakuprosessiin, jonka hallinnointi kuuluu sisäasiainministeriölle. Maahanmuuttajien oikeudet suomalaisen yhteiskunnan palveluihin ja etuuksiin määräytyvät myönnetyn oleskeluluvan perusteella. Keskeisiä lakeja oikeuksien kannalta ovat laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, kotikuntalaki, sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö,

erityisesti sosiaalihuoltolaki ja toimeentulotukilaki. (Sisäasiainministeriö 2010/viitattu 24.2.2012)

Pakolaiset, turvapaikanhakijat ja jossain määrin myös paluumuuttajat kuuluvat siihen maahanmuuttajaväestöön, jotka ovat edellä mainittujen lakien lisäksi myös erityislainsäädännön ja valtioneuvoston päätösten piirissä. Kunnan jokainen viranomainen vastaa kuitenkin omalla toimialallaan myös heidän palveluiden järjestämisestä. (Sisäasiainministeriö 2010, viitattu 24.2.2012)

1.9.2011 tuli voimaan uusi kotoutumislaki, jonka tavoitteena on tukea maahanmuuttajien aktiivista osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa, edistää heidän kotoutumistaan sekä tarjota mahdollisuudet nopeampaan työllistymiseen. Uudella lailla halutaan parantaa erityisesti kotoutumisen alkuvaiheen ohjausta. Suomeen muuttavalla on mahdollisuus kotoutumispalveluihin ja neuvontaan. Oleskeluluvan myöntämisen tai oleskeluoikeuden rekisteröinnin yhteydessä jokaiselle jaetaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä sekä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Yksilöllisten kotouttamistoimenpiteiden tulisi huomioida myös perhesyyn tai työperusteisesti tulleiden maahanmuuttajien kotouttamistarpeet. Useampi avioliiton kautta tullut maahanmuuttaja jää ilman kotoutumistoimenpiteitä, viranomaisen informaatiota sekä ohjausta, mikäli he eivät ole rekisteröityneet työnhakijoiksi. Jokainen maahanmuuttaja tarvitsee vähintään informaatiota ja opastusta suomalaisen yhteiskunnan rakenteista, maahanmuuttajan oikeuksista ja velvollisuuksista, palvelujärjestelmästä ja mahdollisuudesta opiskella suomen tai ruotsin kieltä. Uuden kotoutumislain lähtökohtana on vastata maahanmuutossa viime vuosina tapahtuneisiin muutoksiin. Aikaisemmin lain lähtökohtana olivat pakolaisina tai paluumuuttajina Suomeen saapuvat henkilöt, mutta nykyisin Suomeen muutetaan monista eri syistä ja uudessa kotoutumislaisissa huomioidaan kaikenikäiset ja taustaiset muuttajat. (Sisäasiainministeriö 2012/ viitattu 24.2.2012)

Kotoutumispolitiikassa painottuvat jatkossa erityisesti toimenpiteet, joilla tuetaan perheiden, lasten ja nuorten kotoutumista. Aikuisten kohdalla tavoitteena on työllisyyden parantaminen. Ohjausta avoimille työmarkkinoille parannetaan kotoutumisen alkuvaiheen palveluilla, kuten henkilön osaamista selvittävällä ja kaikille tarjolla olevalla alkukartoituksella sekä siihen perustuvalla kotoutumissuunnitelmalla ja koulutuksella. Alkukartoituksessa arvioidaan henkilön työllistymis-, opiskelu- ja muita kotoutumisvalmiuksia sekä muiden kotoutumista edistävien toimien tarpeita. Henkilö ohjataan tämän jälkeen toimenpiteisiin tarvelähtöisesti.

Kotouttamislain muuttamisella pyrittiin siihen, että maahanmuuttajien kotoutumista edistetään sekä erityispalveluita järjestämällä että huomioimalla heidän tarpeensa myös peruspalveluissa. Palvelu- ja tukijärjestelmien haasteet kasvavat ja edellyttävät kehittämistä, jotta suomeen muuttavien osaaminen saataisiin työmarkkinoiden ja yhteiskunnan hyödyksi tehokkaasti. (Sisäasiainministeriö 2011, viitattu 24.2.2012)

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen keskeisenä tehtävänä maahanmuuttajien kotouttamisessa on kotouttamislain toimeenpano ja toteutumisen seuranta alueellisesti sekä kotouttamistoimenpiteiden alueellinen yhteensovittaminen valtakunnallisten linjausten mukaisesti. Yhteistyötä kotouttamispäätöksissä tehdään mm. kuntien, työ- ja elinkeinotoimistojen ja järjestöjen kanssa. (Elinkeino-liikenne ja ympäristökeskus 2012, viitattu 24.2.2012)

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan (2012) viranomaisten kotouttamistoimien tavoite on, että Suomeen muuttanut henkilö tuntee yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa ja tuntee olevansa suomalaisen yhteiskunnan tervetullut jäsen. Viranomaisten tehtävä on mm. tukea maahanmuuttajaa kieliopinnoissa sekä auttaa työkäisiä löytämään työtä.

Suomen palvelujärjestelmään kiinnittyminen onnistuneimmin maahanmuuttajien kohdalla merkitsee oleskeluluvan saamista ja työnhakijaksi ilmoittautumista. Uusi kotoutumislaki mahdollistaa myös avioliitonkautta tulleiden asemaa kotoutumispalveluihin pääsemiseksi ja alkukartoituksen laatimiseen työ- ja elinkeinotoimistossa.

4.3 Suomalaisen hallinnon toimenpiteet kotouttamisessa

Aiemmissa luvuissa olen tuonut esille maahanmuuttajiin liittyvää lainsäädäntöä ja voimassa olevaa maahanmuuttopolitiikkaa sekä kotouttamispolitiikan tavoitteita. Maahanmuuttajan käytännön arjen kannalta on merkityksellistä myös sillä, miten hän ymmärtää suomalaisen hallinnon käytänteet ja toimenpiteet työelämään ohjaavina tekijöinä. Tässä luvussa tuon esille suomalaisen hallinnon käytänteitä kotouttamisesta. Kotoutumisen etuna on mielestäni sen joustavuus, siinä arvioidaan tarvelähtöisesti jokaisen opiskeluedellytykset yksilöidysti myös luku- ja kirjoitustaidottomien. Tarpeen mukaan osa maahanmuuttajista ohjataan

perusopetukseen. Kotoutumisella on selkeä yhteys työelämään. Jokaisen kotouttamissuunnitelman sisältö voidaan laatia maahanmuuttajan tarpeiden mukaan. Kotoutuminen on enemmän kuin kielen opettelemista. Maahanmuuttajien kotoutumiselle asettaa haasteita kulttuuriset ja sosiaaliset eroavuudet. Ne vaikeuttavat arjessa selviytymistä ja sen vuoksi on tärkeää, että kotouttamisohjelmiin on koottu eri viranomaisten tuottamat yleiset palvelut ja kolmannen sektorin palvelut. Palveluiden ja toimenpiteiden taustalla on tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät toimenpiteet ja palvelut. Kotouttamisessa on kyse myös siitä, miten huolehditaan eri kulttuureista tulleista sekä vähemmistöryhmistä. Periaatteellisina tavoitteina kotouttamisessa on pyrkiä luomaan tasavertaiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet valtaväestön kanssa.

Maahanmuuttajien integroitumisessa on tärkeää millaista kotouttamis -ja vähemmistöpolitiikkaa heihin kohdistetaan sekä millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia heillä on. Suomi on sitoutunut toteuttamaan ja noudattamaan syrjimättömyyden ja tasavertaisuuden periaatteita, jotka on sisällytetty perustuslakiin. Suomessa korostetaan hyvien etnisten suhteiden merkitystä ja huomiota kiinnitetään syrjinnänvastaisiin toimenpiteisiin sekä lainsäädännössä että viranomaisten toiminnassa. Nopea ja joustava integroituminen asetettiin maahanmuutto -ja pakolaispoliittisessa ohjelmassa perustavoitteeksi. Integroitumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä ja heitä koskevat samat velvollisuudet ja oikeudet kuin valtaväestöä. Maahanmuuttajilla on velvollisuus ylläpitää omaa kulttuuriaan ja uskontoaan sopusoinnussa Suomen lainsäädännön kanssa.(Lahti, Liebkind ja Vesala 2002,19–20.)

Sisäasiainministeriön (2010) mukaan kotouttamisohjelma on paikallistason viranomaisten ja muiden kotouttamiseen osallistuvien tahojen suunnitelma kotouttamisen tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista ja yhteistyöstä sekä etnisen yhdenvertaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden edistämisestä. Kotouttamisohjelman laatii kunta yhteistyössä viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Sitä laadittaessa ja toteutettaessa kuullaan maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä ja mahdollisuuksien mukaan muita paikallisia järjestöjä.

Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osaston (2011) mukaan uudessa kotouttamislaissa tuodaan esille, että kotouttamissuunnitelma laaditaan kaikille työnhakijaksi rekisteröityneille ulkomaalaistaustaisille työnhakijoille sekä toimeentulotukea saaville henkilöille. Kotouttamisohjelmassa luetelluista toimenpiteistä kootaan jokaiselle maahanmuuttajalle yksilöllinen ja perhekohtainen kotouttamissuunnitelma. Siinä sovitaan kunnan,

työvoimahallinnon ja maahanmuuttajan kesken toimenpiteistä, jotka tukevat maahanmuuttajaa ja hänen perhettään yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa ja joiden tarkoitus on edistää maahanmuuttajan omaa elämänhallintaa sekä uuden että oman kulttuurin yhteensovittamista.

Uusi kotouttamislaki (2011) tuo esille myös viranomaisille kuuluvat tehtävät. Viranomaisten järjestämissä toimenpiteissä ja palveluissa edistetään kotoutumista ja tuetaan erilaisin toimenpitein maahanmuuttajien perehdyttämistä yhteiskuntaan. Työvoimahallinto ja kunnat vastaavat toimenpiteiden ja palveluiden toteutumisesta. Palvelut sisältävät ohjausta, neuvontaa ja tiedottamista, sekä suomen tai ruotsin kielen opetusta. Työvoimahallinnon palvelut pitävät sisällään työvoimapolitiittisen koulutuksen ja työmarkkinatoimenpiteisiin rinnastettavat toimenpiteet mm. luku- ja kirjoitustaidon opetuksen ja perusopetusta täydentävän opetuksen, sekä tulkkauksen omalla äidinkielellä. Uudessa kotouttamislaisissa vahvistetaan aikuisen maahanmuuttajan oikeutta saada luku- ja kirjoitustaidon opetusta. Lain mukaan työ- ja elinkeinotoimisto vastaa luku- ja kirjoitustaidon opetuksen ja perusopetuksen järjestämisestä työnhakijaksi rekisteröidylle maahanmuuttajalle. Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetuksesta vastaa edelleen kunta.

Viranomaisten toimenpiteet maahanmuuttajan kotoutumisen tukemiseksi voidaan käynnistää, kun maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan. Kotouttamislain 11 §:n mukaan oikeus kotoutumissuunnitelmaan on Suomessa asuvalla maahanmuuttajalla, joka on työtön ja rekisteröity työnhakijaksi julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 3 luvun 5 §:n mukaisesti työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmään tai joka saa toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaista toimeentulotukea. Edellytyksenä on myös, että henkilö voidaan rekisteröidä työnhakijaksi julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (JTPL) 3 luvun 7 §:n (306/2004) nojalla. Maahanmuuttaja, kunta sekä työ- ja elinkeinotoimisto laativat yhdessä kotoutumissuunnitelman. Jos maahanmuuttaja ei ole kunnan sosiaalipalvelujen tarpeessa, maahanmuuttaja ja TE-toimisto voivat laatia suunnitelman keskenään.

Kotouttamislaisissa (2011) tuodaan esille kotoutumissuunnitelmien tavoitteet jotka käytännössä tarkoittavat sitä, että työvoimahallinnon tulee hahmottaa maahanmuuttajien osaaminen ja erityistaidot, jotta työhön ja koulutukseen ohjaaminen helpottuisi. Koulutuksen ja työelämävalmennuksen tai harjoittelun aikana kertyneen tiedon siirtyminen kotoutumissuunnitelmiin on erittäin tärkeää. Tavoitteena on, että sovitut toimenpiteet ajoittuisivat Suomessa asumisen alkuvaiheeseen niin, että ne muodostaisivat jatkumon.

Kotoutuminen voidaan jakaa kahteen osaan, joista toinen on rakenteellinen integraatio ja toinen etnisen ryhmän sisäinen integraatio. Rakenteellisella integraatiolla tavoitellaan maahanmuuttajien yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan taloudelliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen elämään. Etnisen ryhmän sisäinen integraatio tarkoittaa monikulttuurisuuteen pääymistä ja erilaisen kulttuurin hyväksymistä. Maahanmuuttajille on tärkeää integraatio vastaanottavaan väestöön ja onnistuneen integraation tavoittelemiseen vaikuttaa valtaväestön suhtautuminen etnisiin ryhmiin. (Mammon 2010, 16, 18.)

Kurtti (2010, 45.) tuo esille lisensiaatin tutkimuksessaan, että maahanmuuttajien kotoutuminen vaatii monikulttuurisuuden huomioimisen myös julkisissa palveluissa. Keinoina vastata monikulttuurisuuden tuomiin haasteisiin on pidetty tärkeänä huomioida monikulttuuriset taidot, valmiudet ja työmenetelmien omaksuminen erityisesti koulutuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työhallinnon palveluissa. Kulttuurisesti tarkoituksenmukaiset työskentelymenetelmät auttavat ymmärtämään maahanmuuttaja-asiakasta paremmin.

Anis (2008, 40–44.) tuo esille väitöskirjassaan, että monikulttuuriset työkäytänteitä esittelevät oppaat tuovat esille, että sosiaalityöntekijät tarvitsevat parempaa ymmärrystä maahanmuuttajien tilanteista ja työskentelyssä tarvittavista erityisistä työmenetelmistä. Kulttuurisesti tarkoituksenmukaiset työskentelytavat auttavat sosiaalityöntekijöitä paremmin ymmärtämään, miksi asiakkaat sitoutuvat työskentelyyn ja hyväksyvät tarjolla olevan avun tai toiset hylkäävät sen. Kotouttamisideologiaan sisältyvä oman kulttuurin säilyttäminen on käytännönelämässä varsin monisyinen asia, kun yhteiskunnan instituutioissa ja käytännössä kuitenkin edellytetään suomalaista tapaa toimia. Kotoutumisprosessit ovat riippuvaisia valtayhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista ja ne ovat erilaisia yksilöillä, perheillä sekä yhteisöillä.

Helanderin (2005,111,113.) mukaan sosiaalisella verkostolla on tärkeä merkitys sosiaalisen identiteetin rakentumiselle ja sen myötä kotoutumiselle. Se, kertoo keihin haluamme samaistua, mihin ryhmään haluamme kuulua. Se kertoo paljon heidän identiteetistään ja sulautumisesta valtakulttuuriin. Akkultraatio tutkimuksissa nähdään työn kautta syntyvä sosiaalisten suhteiden keskeinen yhteiskuntaan kiinnittymisen väline. Työn kautta tullaan konkreettisesti yhteisön jäseneksi, hankitaan toimeentuloa ja ihmissuhteita. Myös sosiaalinen verkosto muodostuu yleensä työn kautta, jolloin siitä tulee monipuolinen ja laajempi kuin kotiäitinä olevien sosiaalisista verkostoista. Kotiin jääminen estää tehokkaan yhteiskuntaan sopeutumisen.

Tutkielmassa haluan korostaa monikulttuurisuuden toteutumista kotouttamisen eri käytännöissä. Pyrin selvittämään millaisia asioita ja kokemuksia maahanmuuttajat nostavat esille erityisesti

kotouttamiskoulutuksen sisällöistä sekä erottuvatko heidän kokemuksissaan kulttuuristen erojen huomioiminen. Haastateltavien kuvauksista pyrin nostamaan esille, minkälaista apua he ovat kokeneet tarvitsevansa ja miten näihin tarpeisiin on voitu kotouttamiskoulutuksen aikana vastata.

4.4 Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuttostrategia

Tässä luvussa tuon esille, miten Pohjois-Pohjanmaalla on varauduttu kasvavaan ulkomaalaisten määrään sekä heidän työllistymisensä parantamiseen. Käyn läpi Pohjois-Pohjanmaalle laadittua maahanmuuttostrategiaa. Oman tutkimukseni kannalta varautumisella ja suunnitelmilla on merkitystä valtaväestön suhtautumiseen monikulttuurisuuteen ja erilaisista lähtökohdista tulleiden ihmisten kohtaamiseen eri työpaikoilla ja oppilaitoksissa. Varautumisella ja suunnitelmilla voidaan poistaa ennakkokäsityksiä sekä parantaa valtaväestön ja etenkin työnantajien suvaitsevaisuutta. Mielestäni keskeisimmäksi varautumisessa nousevat realistiset arviot kuntien mahdollisuudesta kotouttaa ja suhteuttaa se kotouttamista tarvitsevien määrään ja tarpeisiin. Varautumisella ja strategian kokonaistavoitteilla pyritään myös parantamaan eri toimijoiden monikulttuurisia taitoja. Lisäksi tehostetaan maahanmuuttajatietoon liittyvien koulutuksien järjestämistä ja maahanmuuttajille soveltuvien uusien toimintatapojen, palvelujen ja materiaalien laatimista. Omakohtainen kokemus on, että maahanmuuttajien tiedolliset puutteet ovat suurimpia palvelujärjestelmistä ja useimmilla on suuria vaikeuksia asioiden selvittämiseen esimerkiksi työharjoittelupaikan löytäminen. Usein maahanmuuttaja on hyvin riippuvainen viranomaisen tuesta ja tiedoista. Heikko kielitaito vaikeuttaa asioiden hoitamista. Työllistymisen suurimpana esteenä on kielitaito, joka vaikeuttaa maahanmuuttajien taloudelliseen tilanteeseen sekä osallisuuden kokemiseen.

Pohjois-Pohjanmaalla maahanmuuttokysymyksiä on mietitty kokonaisvaltaisesti. Yhtenä painopisteenä on keskitytty kotouttamispalveluiden kehittämiseen ja maakunnallisen yhteistyön lisäämiseen ja verkostojen kehittämiseen. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen tekemän tilaston mukaan vuonna 2010 ulkomaalaisten määrä Raahessa oli 329. Omaehtoisesti kuntaan muuttaneita oli v. 2010 yht. 9 ja itsenäisesti muuttaneita 4. Luku ei ole kovin suuri verrattuna muihin Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Pohjois-Pohjanmaan strategia painottaa paikallisesti ja seutukunnittain alueen kotouttamispolitiikkaa.

Tilastokeskuksen vuonna 2011 tekemän tutkimuksen mukaan ulkomaankansalaisia on ollut yht. 167954 koko maassa. Eniten Suomeen on tullut muuttajia Euroopasta, mitä voidaan selittää EU:n laajentumisella. Maahanmuuttajat ovat keskittyneet Suomessa tietyille alueille. Maahanmuuttajia oletetusti muuttaa suurimpiin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomaalaisia on vuonna 2010 yht. 4344, joista eniten on ollut Venäläisiä yht. 1925, toiseksi eniten Virolaisia yht. 243, Iranilaisia yht. 137, Turkkilaisia yht. 132, entisestä Serbiasta ja Montenegrosta tulleita yht. 109 ja Afganistanista tulleita 108. (www.stat.fi/ tilastokeskus 2011)

Maahanmuuttajien osuus väestöstä on Pohjois-Pohjanmaan alueella vuoden 2009 lopussa ollut yht. 5058. Maahanmuuttajien osuus väestöstä on Pohjois-Pohjanmaalla ollut selvästi pienempi kuin Etelä-Suomessa (www.ely-keskus.fi)

Pohjois-Pohjanmaalla on varauduttu erilaisten hankkeiden avulla auttamaan kotoutumista ja maahanmuuttajien työllistymistä mm. Euroopan pakolaisrahaston hankkeen avulla. Hankkeen tarkoitus oli edes auttaa kotoutumista ja maahanmuuttajien työllistymistä. Pohjois-Pohjanmaalla on ollut reryktointi ongelmia 2000- luvulla terveydenhoitoalalla ja metalliteollisuudessa. Työvoimaa hakeville yrityksille ei ole olemassa verkostoa. Lisäksi työperusteisesti maahanmuuttaneet ulkomaalaiset ovat poikkeavassa tilanteessa. He eivät ole työnhakijoina Suomeen tultuaan. He eivät automaattisesti pääse osallistumaan kotoutumiskoulutukseen. (Pohjois-Pohjanmaan elinkeino ja liikenne- ja ympäristökeskus julkaisuja 02/ 2010)

Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuttoprosessin vetovastuu on ollut ELY-keskuksen Työperustaisen maahanmuuton edistämisen hankkeella. Kotoutuminen yhdistetään aktiivisesti työelämävalmiuksien kehittämiseen ja suomalaisen elinkeinoelämän integroimiseen. Kyse on enemmänkin työntekijän taitojen ja työnantajien tarpeiden kohtaamisesta. Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuttajien kasvanut määrä lisää tarvetta paneutua seudullisesti maahanmuuttajien ja ulkomaalaisen väestön työllisyyden parantamiseen ja uusien työntekijöiden kouluttamiseen. Pohjois-Pohjanmaan kunnat eroavat toisistaan maahanmuuttotilanteen suhteen, määrien ja maahantulon syiden vuoksi. Jokaisessa kunnassa on erilaiset toimijat maahanmuuttotyön työskentelyssä. (Pohjois-Pohjanmaan elinkeino ja liikenne- ja ympäristökeskus julkaisuja 02/ 2010) Pohjois-Pohjanmaalle laaditun maahanmuuttostrategian avulla voidaan varautua tulevaisuuden työllisyyden kysymyksiin.

Pohjois-Pohjanmaalle on valmistunut Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimesta maahanmuuttostrategia, joka julkaistiin 12.11.2010. (Pohjois-Pohjanmaan elinkeino ja liikenne- ja ympäristökeskus julkaisuja 02/ 2010)

Maahanmuuttajien määrä kasvaa tulevaisuudessa myös Pohjois-Pohjanmaalla. Väestön ikääntymisen myötä työmarkkinoilta poistuu tulevina vuosina aikaisempaa enemmän työvoimaa.

Viime aikojen taloudellisesta tilanteesta huolimatta myös Pohjois-Pohjanmaalla on syytä valmistautua aikaan, jolloin täällä jo asuvat eivät välttämättä riitä varmistamaan alueen yritysten työvoiman saatavuutta. Uusien osaajien saaminen Pohjois-Pohjanmaalle töihin ja heidän sekä täällä jo elävien maahanmuuttajien onnistunut kotouttaminen vaatii pitkäjänteistä työtä kaikilta toimijoilta. Strategia tuo mielestäni todeksi käytännön elämässä esiin nousseet ongelmat ja maahanmuuttajien palvelutarpeet. Samanaikaisesti on mahdollista ennakoida tulevaa työvoimantarvetta työikäisten ikärakenteesta ja eläköitymisestä johtuen. Lisäksi suuntaa voivat antaa maahanmuuttajana olevien työnhakijoiden määrät.

Strategiassa varaudutaan tulevaisuudessa kasvavaan maahanmuuttoon, niin työperäisen kuin muunkin maahanmuuton osalta, kootaan yhteen maahanmuuttoa koskevat näkemykset ja linjataan toimenpiteitä tuleville vuosille huomioiden maassa jo oleva maahanmuuttajaväestö. Maahanmuuttostrategia on laadittu työpajatyöskentelynä. Työpajoihin ovat osallistuneet kaikki alueen merkittävät työperäisen maahanmuuton parissa toimivat organisaatiot, maahanmuuttajia sekä joukko alueen yrityksiä. Maahanmuuttostrategian taustalla on toimintaympäristöanalyysi, joka perustuu tilastotietoihin (väestö, työllisyys ja aluetalous) koskien myös ulkomaalaisia. Maahanmuuttostrategian lähtökohta-analyysissä määriteltiin Pohjois-Pohjanmaan keskeisimmät vahvuudet, parantamisalueet, tulevaisuuden mahdollisuudet ja uhat. Strategian perustaksi määriteltiin viisi arvoa: tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, turvallisuus ja hyvinvointi, sallivuus ja ymmärtäväisyys, eettinen ja moraalinen vastuu ja yhteisöllisyys sekä aito vuorovaikutus. (Keränen, Heikki ja Rontti, Sami (toim.)02/2010,10.)

Strategia muodostuu kolmesta toimintalinjasta. Keskeisenä tavoitteena on monimuotoisuuden tukeminen kouluissa, työyhteisöissä ja ihmisen arjessa mm. asennekasvatuksen avulla sekä tukemalla yritysten ja oppilaitosten kansainvälistymistä. Yrittäjyyden tukeminen ja ulkomaalaisen työvoiman reryktointi on yksi toimintalinjan tavoite. Sen tavoitteena on maahanmuuttajien yrittäjyyden edistäminen, ulkomaalaisen työvoiman reryktoinnin tukeminen sekä koulutusmallien ja koulutuksen ennakoinnin kehittäminen. Lisäksi tavoitteena on

maahanmuuttajien kotouttamisen palvelurakenteen ja toimintatapojen kehittäminen sekä kotouttamistoimijoiden yhteistyön ja tiedonvaihdon lisääminen alueen sisällä. Lisäksi yhtenä tavoitteena on, että strategia toimii maahanmuuttaja-asioiden ohjaavana asiakirjana Pohjois-Pohjanmaalla. Strategia koordinoi jo olemassa olevia maahanmuuttaja asioiden parissa toimivia organisaatioita ja toimijoita. (Keränen, Rontti, (toim.)02/2010,11.)

Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuton VISIO 2020 on seuraava:

Pohjois-Pohjanmaa on maan vetovoimaisin maakunta, jossa kulttuurien välisyys on arkea. Maakunnan yhteisöt toimivat tavoitteellisesti siten, että työnantajilla on joustava työvoiman saatavuus, joka osaltaan vahvistaa maakunnan kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla. Pohjois-Pohjanmaalla kaikista lähtökohdista tulleilla ihmisillä ja perheillä on hyvä elää, tehdä työtä, yrittää, opiskella ja asua. (Keränen Heikki ja Rontti, Sami (toim).02/2010)

Tutkielmani kannalta on merkitystä, että myös Raahessa on valmistauduttu luomaan monikulttuurinen toimintamalli ajatellen työllistymistä ja kotoutumista niin, että se lisää tietämystä myös elinkeinonharjoittajille erilaisista kulttuureista tulleiden ihmisten tutustumiseen ja heidän sen hetkisen ammattitaidon hyödyntämiseen. Lisäksi toimintamallin avulla voidaan järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä sekä palveluja ja maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottamista.

Suomen hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman pääpaino on työperusteisen maahanmuuton edistämisessä. Muita keskeisiä teemoja ovat maahanmuuttajien kotouttamisjärjestelmien tehostaminen mm. työperusteisen maahanmuuttajien opastusjärjestelmien luomisella sekä etnisten suhteiden parantamisella. Nämä teemat ovat kuntien kannalta tärkeitä ja ohjaavat osaltaan kehittämistyötä. Suomen hallituksen tavoitteena on maahanmuuttajapoliittinen linja, joka tukee suvaitsevan, turvallisen ja moniarvoisen Suomen rakentamista sekä lisää Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. (www.tem.fi/ Työ ja elinkeinoministeriö 2011/ viitattu 18.3.2012)

Valtakunnallinen maahanmuuttajapolitiikka antaa mielestäni lähtökohdat myös alueellisten maahanmuuttaja työryhmien perustamiseen, jonka avulla parannetaan aluekohtaisesti työllistymistä ja kotouttamisen kehittämistä. Tärkeintä on mielestäni myös se, että maahanmuuttajia kuullaan ja heidän mielipiteitä otetaan mukaan kotouttamisen kehittämiseen.

5. ULKOMAALAISET RAAHESSA

Tämä luku kuvaa Raahen seutukunnan alueen maahanmuuttaja määrien kasvua sekä itsenäisesti kuntaan muuttaneiden kotoutumisen kehittymistä. Luku pitää sisällään myös erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja kouluttautumisesta ja asettumisesta Suomen yhteiskunnan omaksuttuihin työllistymisen ratkaisuvaihtoehtoihin.

Raahen kaupunki otti vastaan ensimmäiset pakolaiset vuonna 1993 jolloin aloitettiin maahanmuuttajatyö ensin kokeiluluontoisena yhteistyössä Oulun vastaanottokeskuksen kanssa. Ensimmäiset pakolaiset tulivat Oulun vastaanottokeskuksen kautta. Ensimmäiset pakolaiset olivat lähtöisin Kosovosta ja myöhemmin Afganistanista. Paluumuuttajien vastaanotto toiminta vilkastui myöhemmin vuonna 1995, joita ei ollut määrällisesti paljon. Inkerinsuomalaisten paluumuutto käynnistyi, kun presidentti Mauno Koivisto vuonna 1990 rinnasti inkerinsuomalaiset paluumuuttajiin ja esitti, että heille voidaan myöntää oleskelulupa suomalaisen syntyperän mukaan. Avioliiton kautta tulleiden tulo Suomeen on vilkastunut vuoden 2006 alusta tähän päivään saakka myös Raahessa. (haastattelu 19.4.2012/Anna-Kaisa Huotari)

Sosiaali- ja terveysministeriön tekemän raportin (2011:12) mukaan koko Suomea ajatellen v. 2010 Suomessa vakinaisesti asuva väestön määrän oli 5,35 miljoonaa henkilöä, joista ulkomaankansalaisia oli 2,9 % väestöstä. Vuoden 2009 lopussa Suomessa asui vakinaisesti yhteensä 155 700 ulkomaan kansalaista. Ulkomaalaisia työnhakijoita Raahen seutukunnissa oli vuonna 2010 yht. 148, joista täysin työttömiä yhteensä 38. Ulkomaan kansalaisista eniten Raahessa on Venäjältä tulleita sekä Thaimaasta, Afganistanista, Kazakstanista ja Turkista tulleita.

Suurin osa Raahen muuttavista maahanmuuttajista on itsenäisesti kuntaan muuttaneita, osa tulee avioliiton kautta ja osa saa pysyvän oleskeluluvan turvapaikan kautta oltuaan ensin Ruukin vastaanottokeskuksessa. Avioliiton kautta kuntaan muuttaneet ovat työnhakijoiksi rekisteröitymisen jälkeen oikeutettuja kotoutumissuunnitelman laatimiseen ja se mahdollistaa heidän mahdolli-

suuden oppia suomenkieltä ja työharjoitteluun pääsemisen. Useimmat avioliiton kautta kuntaan tulleet aloittavat opiskelun ja hankkivat itselleen ammatin. Suurin osa ulkomaalaisista henkilöistä asettuu Raahen opiskelemaan myös vastaanottokeskuksessa asuessaan. Useimmiten kuitenkin luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutuspolut ovat pitkiä. Käsitykset koulutuspoluista ja käytänteistä vievät paljon aikaa omaksua opiskelutaitoja ja yhteiskunta rakenteita. Opiskeluiden edetessä työssäoppimisjakson aikana opiskelijat pääsevät hyödyntämään aiempaa osaamistaan, näyttämään ammattitaitoaan ja kehittämään kielitaitoaan juuri omalla toimollaan ammattialallaan. Pitkä työharjoittelu mahdollistaa, myös tarvittaessa työssäoppimisjakson jakamisen kahden tai useamman työpaikan kesken saman koulutuksen aikana. Monen opiskelijan kohdalla kielitaito kehittyy työelämäjaksolla paremmin kuin luokkaopetuksessa. Myös työnantajille mahdollinen puutteellisesta kielitaidosta tai muista syistä johtuva kynnys rekrytoida maahanmuuttajia madaltuu, kun maahanmuuttajat pääsevät näyttämään osaamisensa oikeissa työtehtävissä. (www.elykeskus.fi/ Pohjois-Pohjanmaa, viitattu 19.3.2012)

Raahen seutukuntaan tulee maahanmuuttajia myös työperäisesti. Työperusteisella muutolla on selkeä yhteys metallialan hyvään työllisyyteen juuri Raahessa. Osa työperusteisesti tulleista toimii myös yrittäjinä. Maahanmuuttajien toiminta on laajentunut aiemmilta vuosilta mm. EU-kansalaisten maahantulon lisääntymisen johdosta. Yleisesti on nähtävissä, että kaikkien toimijoiden näkökulmasta toiminta on aktivoitunutta. (Johtava työvoimaneuvoja Saarela, Mira haastattelu 26.3.2012)

5.1 Pakolaisten vastaanotto Raahessa

Tässä luvussa tuodaan esille Raahessa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamista koskevia aikaisempia sopimuksia sekä nykyisiä voimassa olevia sopimuksia sekä kotoutumista tukevia palveluita, lisäksi sosiaalitoimiston roolia kotouttamisesta. Luku pitää sisällään maahanmuuttajien keskeisimmät kotouttamisen polut perheille, erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille sekä työmarkkinoille suuntaavien polun. Raahessa on muutamia paikallisjärjestöjä, jotka tarjoavat myös maahanmuuttajille vertaistukea kotouttamisessa.

Raahen kaupunginhallitus päätti 23.11.1992 hyväksyä sopimuksen Oulun lääninhallituksen kanssa pakolaisten vastaanottamisesta.(Raahen kaupunginhallituksen pöytäkirjanote päätöksenteko ja talous/ viitattu 19.4.2012)

Raahen vastaanotti ensimmäiset pakolaiset Oulun vastaanottokeskuksen kautta vuonna 1993. Ensimmäiset pakolaiset olivat lähtöisin Kosovosta ja heille sosiaalitoimi järjesti välivuokrauksen kautta asunnon. Ensimmäisenä saapui 3 perhettä. Uusien ulkomaalaisten saapuminen Raahen oli kotouttamisen alkutaivalta, jossa sosiaalitoimi huolehti palveluista, heille palkattiin erikseen 2 kodinhoitajaa avustamaan arjessa. Raahesta tehtiin heille uusi koti ja jokapäiväistä elämänreviiriä rakennettiin kodinhoitajan avustuksella. Heille järjestettiin suomenkielen opetusta sekä mahdollisuus työharjoitteluun, joka aktivoi heitä suomalaiseen yhteiskuntaan. Näin nämä ensimmäiset ulkomaalaiset pääsivät kiinni suomalaisen yhteiskunnan käytänteisiin sekä oppivat työelämässä vaadittavia taitoja. Muutama Kosovosta lähtöisin oleva perhe asettui pitemmäksi aikaa asumaan Raahen ja osa heistä opiskeli itselleen ammatin ammattikoulussa. Näiden perheiden lapset oppivat suomen kielen ja kävivät peruskoulua aivan samoin kuin suomalaiset lapsetkin. Yhteistyötä tehtiin jo silloin työvoimatoimiston ja Oulun lääninhallituksen kanssa kotouttamisen linjauksista ja käytänteistä. Kosovolaisten määrä lisääntyi lyhyen ajan sisällä, koska yhteistyötä tehtiin Oulun vastaanottokeskuksen kanssa. Raahessa on aiemmin toiminut pakolaissihteeri kokeiluluontoisesti. Hänen vastuualueeseensa kuului maahanmuuttajien kotouttaminen sen hetkisten käytänteiden mukaisesti.(Haastattelu 19.4.2012/ Anna-Kaisa Huotari)

Raahen kaupunginhallitus hyväksyi 3.5.1999 Oulun TE-keskuksen kanssa sopimuksen, jossa Raahen kaupunki järjestää vastaanoton vuosittain erikseen sovittavalle määrälle pakolaisia. Kaupunginhallituksen päätös kattoi 20 pakolaisen vastaanottamisen / vuosi. (Raahen kaupunginhallituksen pöytäkirjanote / päätöksenteko ja talous / , viitattu 19.4.2012)

Raahen kaupungissa ei ole tällä hetkellä sovittu erikseen kiintiöpakolaisten vastaanottamisesta. Raahen vastaanottaa vain omaehtoisesti ja itsenäisesti kuntaan muuttavat.(Birkitta Ala-aho haastattelu 19.4.2012)

5.2 Kotoutumista tukevat palvelut Raahessa

Tähän lukuun on koottu Raahen seutukuntaan laaditun kotouttamisohjelman sisältö sekä keskeisimmät kotoutumista tukevat palvelut Raahen seutukunnassa, niin perheiden kuin erityistä tukea tarvitsevien palvelut, työmarkkinoille suuntaavien palvelut sekä työ- ja elinkeinotoimiston roolia kotouttamisessa. Lisäksi tuodaan esille monikulttuurisen järjestön palvelut Raahen seutukunnassa. Laki kotouttamisen edistämisestä velvoittaa kuntia järjestämään kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja osana kunnallisia peruspalveluja sekä - elinkeinohallinnon palveluja.

Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän muutosjohtoryhmä on nimennyt 9.2.2010 työryhmän laatimaan kotouttamislain edellyttämän kotouttamisohjelman Raahen seutukuntaan. Kotouttamisohjelman lähtökohtana oli ajatus, että Raahen seutukunta muodostaa yhteistoiminta-alueen muiden seutukuntaan kuuluvien kuntien kanssa. Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä on vuoden 2011 alusta lähtien tuottanut kaikki sosiaali- ja terveystoimen palvelut seutukuntalaisille. Kuntien paikalliset kotouttamistoimenpiteet ovat tärkeässä asemassa kotouttamisen edistämiseksi Raahen seutukunnan alueella asuville maahanmuuttajille. Tärkeää on nähdä kotouttamisohjelma prosessina, jotta luodaan yhteisiä toimintoja kehittämällä ja tiiviillä yhteistyöllä ja tietoisuudella maahanmuuttajatyön kokonaiskentästä. Kotouttamisohjelmaa laadittaessa on pidetty tärkeänä sen sitomista kuntien strategioihin, toiminta-ajatuksiin ja muihin suunnitelmiin. Raahen seutukunnan kotouttamisohjelmassa maahanmuuttajalla tarkoitetaan kaikkia Suomeen muuttaneita henkilöitä. (Ala-aho, Birkitta 2010/ Raahen seutukunnan kotouttamisohjelma)

Raahen seutukunnassa kotouttamistyötä tehdään kaksisuuntaisesti kuntien toiminta-ajatusten, strategioiden ja visioiden sekä Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuttostrategian pohjalta ja niihin suuntautuen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa niin, että myös maahanmuuttajien oma ääni saadaan kuuluville ja maahanmuuttajat itse saadaan aktiivisiksi toimijoiksi kotouttamisessa ja sen kehittämisessä. Kuntien kaikki työntekijät näkevät maahanmuuttajatyön osana omaa työtään ja toimintaansa, ja kotouttamistyön erityisosaajat ovat verkostoituneet. Maahanmuuttajille tarjotaan kotoutumista edistäviä palveluja, joiden avulla maahanmuuttajat elävät, asuvat, kouluttautuvat, työllistyvät ja viihtyvät alueella. Etniseen suvaitsevaisuuteen ja

rasminvastaisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota ja kotouttamistyön resursointi otetaan huomioon kuntien talousarviotyöskentelyssä. Raahen seutukunnassa asuvia maahanmuuttajia kotoutetaan monikulttuuriseen seutukuntaan ja maahanmuuttajien tulisi tuntea olevansa täysivertaisia yhteiskunnan jäseniä niin työssä, koulutuksessa kuin vapaa-ajallakin.

Raahen seutukunnan kotouttamisohjelmassa painopisteeksi on valittu seutukunnan työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta kotouttamispalvelujen kehittäminen sekä maakunnallisen yhteistyön ja verkostojen kehittäminen.

Oman tutkimukseni kannalta on merkitystä, että Raahen seutukunnassa on huomioitu kotouttamislain vaatimukset ja nimetty erikseen työryhmä, jonka tavoite on seutukunnallisesti luoda paikalliset kotouttamistoimenpiteet. Huomion keskittäminen maahanmuuttajien tarpeisiin parantaa heidän mahdollisuuksiaan löytää urapolut työllistymiseen ja samalla se lisää tietämystä viranomaisten näkemyksissä monikulttuurisuuden erityisyydestä. Mielestäni on tärkeää luoda monikulttuurisuutta hyväksyvä ilmapiiri seutukunnallisesti eri toimijoiden kesken. Seutukunnallisesti laadittujen kotouttamistoimenpiteiden avulla on luotu yhtäläiset mahdollisuudet kaikille maahanmuuttajille opiskella, mennä työhön tai integroitua yhteiskuntaan työvoimapolitiittisin toimenpitein. Nykyisen voimassa olevan Raahen seutukunnan kotouttamisohjelman toteutumista on mahdollista arvioida myöhemmin tutkimukseeni valittujen henkilöiden kertomuksista, siitä millaista palvelua ja ohjausta he ovat saaneet eri viranomaisilta ja mistä ovat kokeneet eniten hyötyvänsä uudessa maassa. Ja millaisista toiveista heidän tulevaisuuden suunnitelmat koostuvat.

Kotoutumisen kaksisuuntaisuutta edistetään Raahen seutukunnissa ja paikallisten toimijoidenkin avulla pyrkimyksenä on edistää yhdenvertaisuutta. Yksi tavoite kotouttamisohjelmalla on toteuttaa kotouttamislain velvoitteita, nykyinen maahanmuuttopolitiikka huomioiden. Tarkoitus on luoda kaikille ulkomaalaistaustaisille yhtäläiset ja tasa-arvoiset palvelut Raahen seutukunnissa. (Ala-aho 2010, Raahen seutukunnan kotouttamisohjelma)

Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheiden turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Toimeentuloturvasta huolehtiminen on yksi sosiaalihuollon keskeisiä tehtäviä. Toimeentulotuki myönnetään maahanmuuttajille pääsääntöisesti yhtäläisin perustein kuin valtaväestöllekin. Erityisiä toimeentulotuessa huomioitavia menoja voivat olla passin hankintakustannukset. Maahanmuuttajan oikeutta toimeentulotukeen on tarkasteltava toimeentulo edellytysten

pohjalta. Raahen seutukunnallisessa toimeentulotuen soveltamisohjeessa on huomioitu maahanmuuttaja-asiakkaiden tarpeiden erityispiirteet. Sosiaalityöllä on maahanmuuttajien kotoutumisessa keskeinen koordinoiva rooli. Maahanmuuttajien terveydenhoidonpalveluiden järjestäminen Raahen seutukunnissa toimii niin perusterveydenhuollon kuin erikoissairaanhoidon palveluissa. Lasten- ja äitiysneuvolat toimivat lasten hyvinvointia edistävinä ja ongelmia ehkäisevinä palveluina. Maahantulon alkuvaiheessa maahanmuuttajat ohjataan tulotarkastukseen joka käsittää terveystarkastuksen. (Ala-Aho, 2010)

Turvapaikanhakijoiden osalta työministeriö on antanut erillisen ohjeen heidän toimeentulosta sekä työ- ja opintomahdollisuuksista. Ohjeessa säädetään mm. toimeentulotuen edellytyksistä, myöntämisestä ja takaisinperinnästä sekä erilaisten menojen, esim. terveydenhoitokulujen korvaamisesta. Turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien kielipalvelut järjestetään maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) ja jäljempänä kotouttamislain nojalla. Turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien tulkki- ja käännöspalvelut järjestää vastaanottokeskus. Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka on ilmoittanut hakevansa turvapaikkaa maasta, joka on sitoutunut ottamaan vastaan turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijaksi hyväksytään yleensä niin sanotun turvattomaan maan kansalainen. Siitä, mitkä maat lasketaan tässä yhteydessä turvattomiksi ja mitkä turvallisiksi, päättää se maa, josta henkilö hakee turvapaikkaa tai taho, jonka päätöksiin kyseinen maa on sitoutunut. Turvattomaksi maaksi määritellään usein maa, jossa kansalaista voi uhata kuolemantuomio, kidutus tai syrjintä. (www.infopankki.fi, viitattu 26.3.2012)

Kiintiöpakolaisten osalta Suomeen voidaan ottaa pakolaiskiintiössä UNHCR:n pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia uudelleen sijoitusta varten, valtion kunkin vuoden talousarviossa vahvistettujen perusteiden mukaisesti.

Raahen seutukuntaan kuuluvaan Siikajoen kuntaan Tuomiojan kylälle on avattu uudelleen vastaanottokeskus vuonna 2009. Vastaanottokeskuksen tuleminen Raahen seudulle on vaikuttanut jonkin verran maahanmuuttajien pysyvään jäämiseen Raahen seudulle myönteisen oleskeluluvan saamisen jälkeen. Osa turvapaikanhakijoista opiskelee ammattiopistolla ja osa ammattikorkeakoulussa. Ruukin vastaanottokeskus on 180 - paikkainen turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus, joka järjestää asiakkailleen tilapäisen majoituksen, välttämättömät sosiaali- ja terveystyöt, tulkkipalvelut sekä työ- ja opintotoimintaa. Vastaanottokeskuksen työtä ohjaa ja valvoo sisäasiainministeriö. Vastaanottokeskuksen henkilökuntaan kuuluu kahdeksan pakolaisohjaajaa, pakolaissihteri, sairaanhoitaja, toimistosihteri ja johtaja.

Vastaanottokeskuksen asiakkaat ovat perheitä ja yksinäisiä aikuisia turvapaikanhakijoita. Kouluikäiset lapset käyvät koulua Ruukin koululla ja aikuiset turvapaikanhakijat osallistuvat suomenkielen opetukseen vastaanottokeskuksessa.

Ruukin vastaanottokeskus toimii ns. odotusvaiheen vastaanottokeskuksena. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaat tulevat Ruukkiin pääsääntöisesti toisista vastaanottokeskuksista, jossa he ovat majoittuneet niin kauan, että turvapaikkapuhuttelu on suoritettu. Odotusvaiheen keskuksessa turvapaikanhakijat ovat majoitettuna niin kauan, että Maahanmuuttovirasto antaa ratkaisun turvapaikkahakemukseen. Tämän jälkeen turvapaikan tai oleskeluluvan saaneet asiakkaat hakevat ELY-keskuksen kautta kuntapaikkaa ja myönteisen kuntapaikkapäätöksen saatuaan muuttavat kyseiseen kuntaan. Kuntapaikoista on tällä hetkellä huutava pula, ja tämän johdosta kuntapaikkoja on jouduttu odottamaan vastaanottokeskuksissa kohtuuttoman pitkiäkin aikoja. (Ala-aho 2010, Raahen seutukunnan kotouttamisohjelma)

Muita kotoutumista tukevia palveluita Raahessa ovat paikallisesti toimivat yhdistykset ja järjestöt jotka tarjoavat tukea kaikille Raahessa ja sen seutukunnissa asuville, jotka edistävät myös maahanmuuttajien aktiivista toimimista uudessa kotimaassa ja auttavat elämänmuutoksiin liittyvien asioiden kohtaamisessa. Raahen seudun monikulttuurinen yhdistys Toivo perustettiin keväällä 2010. Yhdistyksen keskeisin tehtävä on toimia monikulttuurisen työn esille nostajana ja järjestökentän maahanmuuttajanäkökulman esille tuojana. (Toivo ry:n esite 12.2.2011)

Myös Raahen opisto järjestää maahanmuuttajille suomen kielen opetusta alkeiskurssina ja jatkokurssina, lisäksi on järjestetty Suomi- tutuksi keskustelupiiri, joka on suunnattu suomen kielen alkeita puhuville. Keskustelupiirin tavoite on keskustella helppoista ja käytännön asiointia helpottavista asioista ja kartuttaa sanavarastoa. Lisäksi Raahessa toimii Koti Maalla - hanke, joka tarjoaa erilaisia työpajoja, kuntafoorumeja, materiaaleja ja yhteisiä avoimia tilaisuuksia. Koti Maalla - Hanke toimii Limingan, Kärämäen, Pudasjärven, Raahen, Siikajoen ja Vihannin alueilla. Hankkeen tavoitteena on yhteisöllisyyden vahvistaminen pienellä maaseutumaisilla paikkakunnilla sekä yhteisöjen monikulttuurisen osaamisen kehittäminen. Hanketta hallinnoi Maa-seudun Sivistysliitto sekä Euroopan Sosiaalirahasto ja valtio.

Maahanmuuttajia tulee lähtökohdiltaan hyvin erilaisista olosuhteista ja osalla heistä on takanaan hyvinkin traumaattisia kokemuksia omasta kotimaastaan ja vaikeista vaiheista ennen Suomeen pääsyä. Vastaanottokeskukseen saapuvilla turvapaikanhakijoilla on useimmiten hyvinkin rankkoja kokemuksia kotimaan tapahtumista. Useimmat heistä tarvitsevat kidutettujen

kuntoutuspalveluita. Palveluista vastaa Suomessa tällä hetkellä 2 kuntoutuskeskusta. Oulun Diakonissalaitoksen toteuttama kehittämishanke vastaa kidutettujen kuntoutuspalveluista. Nämä kuntoutuspalvelut tarjoavat palveluita Pohjois-Suomen kunnissa ja vastaanottokeskuksissa asuville turvapaikanhakijoille ja pakolaisille. Tavoitteena on edistää kidutettujen auttamiseen liittyvään tieto- taidon siirtymistä terveydenhuollon piiriin.(Viitattu 26.3.2012 Oulun Diakonissalaitos/ kuntoutuspalvelut)

5.3 Työ- ja elinkeinotoimiston rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa

Tässä luvussa tuon esille työ- ja elinkeinotoimen roolia kotouttamisessa ja voimassa olevia käytänteitä sekä hallinnon roolia kotouttamisesta. Raahen työ- ja elinkeinotoimiston kotoutumispalvelut noudattavat Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen laatimia linjauksia kotouttamisen järjestämisestä. TE-toimisto tekee esitykset kotouttamiskoulutuksen tarpeista, jotka Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus kilpailuttaa ja ostaa koulutukset sekä valitsee kouluttajat. Opiskelijoiden valinta menettelystä huolehtii paikallinen TE-toimisto. Pääsääntöisesti se koskee kaikkia työnhakijoiksi rekisteröityneitä maahanmuuttajia. Paikallinen TE-toimisto tekee arvioinnit koulutuspolkujen suunnittelemisesta yhdessä maahanmuuttaja-asiakkaan kanssa. Jokainen uusi työnhakijaksi rekisteröityvä maahanmuuttaja käy työvoimavirkailijan kanssa läpi tilanteensa ja olosuhteensa luottamuksellisen keskustelun avulla. Asiakkuuden taustalla on ajatus dialogisesta ohjausprosessista, jossa käydään läpi maahanmuuttajan historia ja taustat. Lähes jokaisella on ollut siinä tilanteessa vahva halu oppia suomea ja saada työtä, ei yksistään rahan vuoksi. Kotoutumiskoulutuksen järjestäminen on sidoksissa sen hetkiseen tarpeeseen. Pääsääntöisesti kotoutumiskoulutus järjestetään 2 kertaa vuodessa ja tarvittaessa useimminkin. Koulutusta on Raahessa järjestetty Raahen aikuiskoulutuskeskuksen tiloissa työvoimakoulutuksena. Kotoutumiskoulutus muodostuu opintokokonaisuuksista, joiden laajuus vaihtelee opiskelijan yksilöllisten taitojen ja tavoitteiden perusteella. Ensimmäisen vaiheen moduuli on kestoltaan 3,5 kk. Raahessa järjestetään myös jatkokursseja, joiden tarkoitus on parantaa työelämävalmiuksia ja sisältäen työssä oppiminen. Avioliiton kautta tulleiden maahanmuuttajien määrä on kasvanut myös Raahessa ja sen on todettu lisäävän tarvetta kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen. Kotoutumiskoulutus noudattaa opetushallituksen suosituksia ja ohjeistuksia. (Raahen seutukunnan TE- toimisto johtava työvoimaneuvoja Mira Saarela, 26.3.2012 haastattelu)

Laki kotouttamisen edistämisestä (1386/ 2010) määrittelee kunnille sekä työ- ja elinkeinotoimistoille kotoutumista edistävästä toimenpiteistä. Maahanmuuttajan kotoutumista edistävät toimenpiteiden järjestäminen on osana kunnallisia peruspalveluja ja työ- ja elinkeinohallinnan peruspalveluja sekä muita kotoutumista edistäviä toimenpiteitä. Kunnan sekä

työ- ja elinkeinotoimiston on annettava asianmukaista ohjausta ja neuvontaa kotoutumista edistävistä toimenpiteistä ja palveluista sekä työelämästä.

Kotouttamislain (2011) mukaan maahanmuuttajille järjestettävässä alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti työllistymis- opiskelu ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielitaidon ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan aikaisemmat koulutukset, työhistoria, kielitaito sekä tarvittavat muut työllistymiseen ja kotouttamiseen vaikuttavat seikat. Alkukartoituksessa arvioidaan lisäksi tarvitseeko maahanmuuttaja kotouttamislain 11§ tarkoitetun kotouttamissuunnitelman. Tarvetta arvioitaessa kiinnitetään huomio siihen, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumiskoulutusta, omaehtoista opiskelua tai muita toimenpiteitä kotoutumisen tueksi. Kotoutumiskäytäntöjä on sovellettu voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti. Maahanmuuttajataustaisten opetuksen järjestämisestä vastaa ensisijaisesti opetushallitus, joka julkaisee suosituksia maahanmuuttajakoulutuksen järjestämisestä, erikseen perusopetuksesta ja ammatillisesta koulutuksesta, valmentavasta opetuksesta ja lukiokoulutuksesta. Suositukset ovat opetus- ja sivistystoimen ohjeistuksena ja opettajien käytännön työvälineenä ja niiden avulla maahanmuuttajatyötä kehitetään ja tehdään näkyväksi.

Työ- ja elinkeinotoimiston rooli työikäisten maahanmuuttajien kotouttamisessa painottuu julkisesta työvoimapolitiikasta annetun lain mukaisesti työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin, kuten ohjaamiseen avoimiin työpaikkoihin, työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen ja muihin ammatillisen kehittymisen palveluihin, omaehtoisena koulutuksena järjestettävään työvoimakoulutukseen rinnastettavaan koulutukseen sekä työmarkkinatoimenpiteisiin. Työ- ja elinkeinotoimiston tehtävä on työvoimaan kuuluvien maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelmien laatiminen yhteistyössä kunnan edustajan ja maahanmuuttajan kanssa. Myös Raahessa kotoutumissuunnitelmia on tehty yhteistyössä maahanmuuttajan, sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan kanssa. Pääsääntöisesti kotouttamisaika alkaa väestörekisterimerkinnän alkamispäivämäärästä. Työ- ja elinkeinotoimi voi tarvittaessa ohjata perusopetukseen työnhakijaksi rekisteröidyn maahanmuuttajan. Yksi rooli työ- ja elinkeinotoimistolla on kotoutumistuen myöntämisen edellytyksiä koskevien sitovien työvoimapolitiittisten lausuntojen antamisesta kansaneläkelaitokselle. Kotoutumissuunnitelmaan oikeutetun maahanmuuttajan ohjaaminen kunnan toimenpiteiden ja palvelujen piiriin yhteistyössä kunnan kanssa, jos maahanmuuttaja ei terveydentilansa tai siihen rinnastettavan syyn vuoksi voi osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. (TE-toimisto haastattelu Saarela, viitattu 24.2.2012)

Laki kotouttamisen edistämisestä (2010) pitää sisällään myös sen, että siinä kartoitetaan perheen kokonaistilanne ja kaikkien perheenjäsenten yksilöllinen tilanne. Alkukartoituksessa on tarpeellista varmistaa, että kaikki perheenjäsenet, myös esimerkiksi suurilapsisten perheiden äidit, pääsevät osalliseksi kotoutumiskoulutukseen. Tärkeää on myös tukea perheen, erityisesti naisten, yhteiskunnallisten valmiuksien ja osallisuuden lisäämistä.

Jotta voitaisiin tarkastella monietnisen työn merkitystä maahanmuuttajien kanssa tehtävässä sosiaalityössä, meidän tulee tietää, mitä maahanmuuttajatyö pitää sisällään ja tuntea maahanmuuttajatyön erityispiirteet sekä maahanmuuttajia hallinnollisesti koskettava lainsäädäntö. Aikuissosiaalityössä maahanmuuttajien kanssa tehtävä sosiaalityö käytännössä voidaan jakaa kotouttamiseen, toimeentuloturvaan ja Suomen sosiaaliturvaan liittyviin asioihin sekä asiakkaan ohjaamiseen muiden palveluiden piiriin. Työ pitää sisällään yhteistyön työvoimahallinnon kanssa. Maahanmuuttajien kotouttamispalveluiden suunnittelu ja kehittäminen on yksi osa sosiaalityötä. Yleisesti voidaan sanoa, että kotouttaminen koskettaa lähinnä työttömiä maahanmuuttajia.

6. HAASTATTELUTUTKIMUKSEN METODISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kuvaan tutkielman etenemistä ja kokemuksen tutkimisen keskeisiä elementtejä. Aloitan esittämällä tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja tutkimusasetelmani, jonka jälkeen esitän tutkimuskohdejoukon. Lisäksi pohdin narratiivista teemahaastattelumenetelmää. Viimeisessä alaluvussa kuvaan tutkimuksen etenemistä, kuvaan aineistoa sekä aineiston käsittelyä. Käyn läpi myös kokemuksellisen tiedon ja dialogisen haastattelun näkökulmaa ja merkitystä.

Lähestyn maahanmuuttajien kertomuksia Suomen yhteiskuntaan sopeutumisesta hermeneuttisella tutkimusotteella. Hermeneuttisessa tutkimusotteessa on kyse ymmärtämisestä kielen kautta tehtävän tulkinnan tekemisestä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa on narratiivinen lähestymistapa. Aineistonkeruumenetelmänä käytän narratiivista teemahaastattelua ja analysoin sitä sisällönanalyysin avulla. Tutkielman tutkimustavan valitsemisessa päädyin narratiiviseen lähestymistapaan koska pääasiallinen tehtäväni on saada selville sopeutumisen kokemuksia ja oletan, että tieto siitä muotoutuu parhaiten kertomusten kautta. Mielestäni menetelmä on aiheen kannalta sopivin kokemuksia tutkittaessa.

Tutkimuksen tekoa voidaan kuvata elävän kokemuksen kautta, josta voidaan saada tietoa, tunnetta, intuitiota ja uskoa sekä niiden yhdistelmiin. Empiirisen tutkimuksen lähtökohta on, että elävä kokemus on saanut muotonsa tutkimukseen osallistuvien omassa elämässä. Kokemuksen tutkijalta vaaditaan malttia olla ryntäämättä suoraan toisten tajuntaan, heidän ``päänsä sisälle``. Fenomenologiassa puhutaan luonnollisesta asenteesta ihmisen arkipäiväisenä tapana kokea elämäntilannettaan. Tutkimustilanteessa luonnollinen asenne on tutkimukseen osallistuville tavoiteltava asenne aiheeseen. Elämäntilanteen kokonaisuuden ja yksilöllisyyden vuoksi on perusteltua tutkia kokemuksia, niinkin laajoista aiheista kuin elämänculusta, tämän hetkisestä elämäntilanteesta ja tulevaisuudesta. Tutkijan on selvitettävä, millaisten elämäntilanteen ulottuvuuksien kokemisesta on kyse. (Perttula, Latomaa, 2008. 137–138.)

Valitsipa tutkija hyvin avoimen tai tutkimusaiheeseen suoraan pureutuvan haastattelun avukseen, hänen on mietittävä etukäteen, miten se sopii tutkimusaiheeseen ja ideologiaan ja mitä vahvuuksia ja heikkouksia valintaan liittyy. Tutkimuksen avauskysymys kuitenkin määrittää informantin kerronnan näkökulmaa. Valinta ja perustelut, haluaako tutkija noudattaa rajautuneen haastattelun kulkua. (Kaasila ym.2000, 25.)

Oman tutkielmani kannalta maahanmuuttajiin liittyvän teoratiedon lukemisen avulla minulle muodostui käsitys siitä, mikä merkitys on avoimen dialogin luomisella tutkittaviin ja millaisin kysymyksien ja teemojen kautta saisin parhaiten kerätyksi tietoa heidän kokemuksistaan. Pehdyin myös turvapaikanhakijoihin liittyviin tutkimuksiin jotta voisin lähestyä myös heitä avoimella lähestymisellä. Haastatteluajankohtaa sopiessa kerroin tutkimukseni tarkoituksen ja vapaaehtoisuuden osallistua tutkimukseeni.

6.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani tarkastelen maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta Suomen yhteiskuntaan ja kotoutumisesta. Lähestyn aihetta seuraavien tutkimuskysymyksiensä kautta. Tutkielmassa haluan kiinnittää huomioita identiteetin uudelleen muotoutumiseen uudessa kulttuurissa sekä myös, sitä että muuttuuko identiteetti kotoutumisen myötä. Kertomusten avulla tahdon selvittää:

1. Millaisia keinoja maahanmuuttajat ovat löytäneet elämänhallinnan säilyttämiseksi juuri Suomen olosuhteissa selvitäkseen?
2. Millaisia kokemuksia maahanmuuttajilla on tasavertaisen aseman saavuttamisesta Suomessa?

Tutkimuskysymysten avulla tarkoitukseni on saada lisää tietoa kotouttamisen kehittämistarpeista sekä maahanmuuttajien kokemuksista asettumisestaan uuteen yhteiskuntaan. Toivon, että tutkielmani avulla voidaan tuottaa uutta tietoa maahanmuuttajille suunnattujen kotouttamispalveluiden kehittämiseen sekä lisätä tietämystä, myös viranomaisissa maahanmuuttajatyön erityispiirteistä ja eri palvelusektoreilla, jotka työssään kohtaavat maahanmuuttajia.

6.2 Tutkimusasetelma

Tämän tutkielmani kohteena ovat maahanmuuttajien kokemukset sopeutumisestaan ja uuteen maahan liittyvistä odotuksista ja tulevaisuudesta. Raahen seutukunta ei ole maahanmuuttaja määriltään kovin suuri. Todellisuudessa seutukuntien alueella asuu ja elää useammasta kulttuurista tulleita jotka ovat työnhakijoina, opiskelijoina ja kotiäiteinä olevia ihmisiä. Maahanmuuttaja asiakkaiden kanssa tehtävässä työskentelyssä erityisosaamisen tarvitaan tietoa jo kotoutumisen alkuvaiheessa.

Tarkastelen kokemusten kautta saatua tietoa sopeutumisesta. Pysin selvittämään mitä kokemukset ovat ja miten voimme näitä kokemuksia hyödyntää kotouttamisen kehittämiseksi. Tutkimuksen kohteena ovat Raahen seutukunnan alueella asuvat maahanmuuttajat, joista osalla on takanaan pakolaistausta ja he ovat pääosin siirtyneet Ruukin vastaanottokeskuksesta asumaan Raahen sekä Siikajoelle. Muut tutkimukseen valitut ovat tulleet avioliiton kautta ja saaneet sillä perusteella oleskeluluvan.

Aaltolan ym. (2001) mainitsevat tutkimuksen tavoitteen määrittelystä ja ongelmien asettelusta, että ne ovat keskeisenä lähtökohtana varsinaiselle aineistonkeruulle. Itsestään selvänä pidetään sitä, että menetelmän tulee palvella tutkimuksen tavoitteen saavuttamista ja ongelmaan vastaamista. Tutkimuksella pyritään keräämään aineistoa, joka auttaa paitsi kuvailemaan ryhmien sosiaalisia rakenteita ennen kaikkea ymmärtämään valintoihin liittyviä yhteisöllisiä prosesseja, niiden historiaa ja yksilöiden perusteita omille valinnoille. (Aaltola, Valli 2001, 90–91.)

Valitsin tutkittavat vapaaehtoisuuden perusteella. Tutkimusluvan saatuaani Raahen seutukunnan TE- toimisto poimi suostumuslupa-lomakkeen postittamista varten URA- ohjelmaan työnhakijaksi rekisteröityneiden maahanmuuttajien tiedot sellaisista maahanmuuttajista jotka olivat asuneet jo pitempään Raahessa. TE- toimisto postitti laatimani suostumuslupa-lomakkeen yhteensä 20 maahanmuuttajalle teemahaastatteluun osallistumisesta. Minulle ei tullut kenenkään yhteystietoja. Suostumuslupa-lomakkeessa kerroin enemmän pro-gradu tutkielmasta ja sen tarkoituksesta sekä luottamuksellisuudesta ja siitä etteivät kenenkään yksittäiset tiedot tule esille varsinaisessa tutkimuksenanalyysiosiossa. TE- toimistoon palautui yhteensä kolme

suostumuslupa-lomaketta. Kaikissa näissä oli merkintä, etteivät he halua osallistua. Loput 16 jättivät kokonaan palauttamatta suostumuslupa-lomakkeen. Vain yksi vastasi suostumuslupa-lomakkeeseen puhelimitse soittamalla minulle ja antoi sitä kautta suostumuksen, yhteystiedot ja sovimme haastatteluajankohdan hänen kotiinsa.

Lokakuun alussa 2011 kävin esittäytymässä Raahen aikuiskoulutuskeskuksessa maahanmuuttajaryhmälle ja kerroin tutkielmasta ja sieltä löytyi nämä 9 muuta tutkimukseeni osallistujaa. Sovimme heidän kanssaan haastatteluajankohdasta. Yksi tutkimukseeni osallistuneista oli kotouttamiskoulutuksen ulkopuolelta tuleva. Valmistauduin ennen haastattelua lukemalla paljon maahanmuuttajista olemassa olevaa kirjallisuutta, niin että kykenisin rakentamaan keskustelusta haastattelutilanteessa mahdollisimman luontevan. Kaikkien haastatteluun valittujen kielitaito ei vastannut aiemmin asettamiani vaatimuksia. Laadin myös näitä haastatteluja ennakoiden englanninkielisen haastattelusanaston. Ennen varsinaista haastattelua suoritin esihaastattelun yhdelle maahanmuuttajalle, joka ei asu Raahen seutukunnassa. Tämän haastattelun avulla varmistuin, että suunnittelemani teemat ovat aiheen kannalta sopivia ja tarkoituksenmukaisia. Suunnitellessa haastattelua ja teemoja mietin, että haastateltavalle syntyy tavoitteellinen asenne suhtautua tutkimukseeni avoimella asenteella.

Tutkimusasetelma perustuu kotouttamisen merkitykseen ja maahanmuuttajien kokemuksiin, jota lähestyn ensin maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevan lainsäädännön ja oikeuksien kautta. Maahanmuuttopolitiikka liittyy hyvin olennaisesti kotouttamiseen ja se edellyttää myös Suomen maahanmuuttopolitiikan tavoitteisiin perehtymistä, jotta voi ymmärtää kokonaisvaltaisesti maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia Suomessa asuvia vähemmistöryhmiä. Monikulttuurisuus koskettaa olennaisesti maahanmuuttajien identiteetin säilyttämistä sekä sen muuttamista uuteen yhteiskuntaan sopeutuessa.

Tutkimuksen aineisto muodostuu teemahaastatteluista. Ensimmäinen teema käsitteli maahanmuuttajien taustatietoja kansallisuudesta ja siviilisäädystä. Toisessa teemassa käsiteltiin ammatillista taustaa ja koulutusta. Kolmas teema käsitteli Suomeen saapumisvuotta, statusta jolla he ovat tulleet Suomeen. Neljännessä teemassa kysyttiin suomen kielentaitoa. Viides teema käsitteli perhesuhteita ennen Suomeen tuloa sekä yhteydenpitoa sukulaisiin. Kuudennessa teemassa pyysin haastateltavaa kuvaamaan nykyistä elämäntilannetta. Tarkoituksena oli saada haastateltavilta kuvauksia hyvistä sekä huolta aiheuttavista asioista tarkastellen heidän elämäntilannettaan tarkemmin. Teemassa kahdeksan pyysin kuvauksia mahdollisista haasteista ja vastoinkäymisistä Suomeen tultua. Teemassa yhdeksän käsiteltiin mitä eri menetelmiä ja

palveluita haastateltava oli käyttänyt vaikeuksista selviytymiseen. Teeman kautta oli tarkoitus poimia työllistymisen mahdollisuuksien tarjoamista, kotoutumista edistäneitä toimenpiteitä sekä kuvausta julkisista palveluista. Teemassa kymmenen pyysin kuvausta sellaisesta palvelusta joista haastateltava on kokenut saavansa erityisesti apua. Lisäksi teemassa yksitoista kysyttiin sosioekonomista asemaa tällä hetkellä työssä vai työtön. Teema kaksitoista käsitteli harjoittelupaikan saamisen vaikeutta. Teema kolmetoista käsitteli kokemuksia jossa pyysin kuvamaan haastateltavaa niistä asioista, jotka ovat edistäneet kotoutumista Suomeen parhaiten. Teema neljätoista käsitteli Suomeen sopeutumista juuri nyt. Teema viisitoista käsitteli syrjinnän kokemuksia. Teemassa kuusitoista pyysin haastateltavaa kuvamaan tilannetta jossa maahanmuuttaja on kokenut eniten tarvitsevansa apua. Teemassa seitsemätoista pyysin haastateltavaa kuvaamaan ja kertomaan tulevaisuuden suunnitelmistaan. Toiseksi viimeinen teema käsitteli onnellisuutta Suomessa. Viimeisessä teemassa pyysin kuvausta siitä, mitkä asiat Suomessa voisivat olla paremmin ja pyysin, että mitä toiveita he haluaisivat esittää Suomen asioista päättävälle tahoille.

Aineistoni koostuu tarinoista ja kokemuksista joita kuvaan tutkittavien kertomuksien kautta analyysissa. Analyysissa aineisto on pyritty järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältöä ja informaatiota. Olen pitänyt aineiston siinä muodossa kuin se esiintyi haastateltavien kertomuksissa.

6.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa esittelen miten olen toteuttanut haastattelut. Teemahaastatteluun osallistuneita oli yhteensä 10. Teemahaastattelut ajoittuivat lokakuulle 2011. Aineistoni teemahaastattelut on nauhoitettu haastattelu hetkellä aikuiskoulutuskeskuksen tiloissa. Haastatteluista kaksi toteutin haastateltavien kotona. Haastateltavista lähes kaikki olivat Raahen seutukunnan TE- toimiston järjestämässä kotouttamiskoulutuksessa. Haastatteluhetkellä haastateltavat olivat olleet Suomessa 1 - 7 vuotta, keskimäärin 4 vuotta. Tutkimukseeni valituista maahanmuuttajista suurin osa on osallistunut nyt ensimmäistä kertaa peruskurssille, muutamat olivat jo osallistuneet aiemminkin kurssille ja olivat kertaamassa suomen kielen alkuopetusta. Yksi haastateltava ei ole ollut lainkaan kotoutumiskoulutuksessa, vaan hän on itse oppinut suomen kielen puolisonsa avulla.

Tarkoitus oli pyrkiä dialogisen keskustelun aikaan saamiseen tutkittavien kanssa. Haastattelun sujumisen kannalta oli tärkeää, ettei kukaan ollut minulle entuudestaan tuttu joka mahdollisti keskustelun sujumisen mahdollisimman luontevasti ja vapaasti.

Aineistonkeruumenetelmänä käytän narratiivista teemahaastattelua. Menetelmä on aiheen kannalta sopivin, koska kokemusten tutkiminen pelkästään lomakkeella olisi monessa mielessä ollut rajoittunutta ja kielelliset vaikeudet ovat maahanmuuttajille este ymmärtää, mitä kysymyksessä kysytään. Tarkoitukseni on keskittyä tutkittavien tarinoihin ja kokemuksiin. Teemahaastattelussa minulla oli mahdollisuus vaikuttaa väärinymmärrysten välttämiseen ja pystyin kertamaan samaa asiaa yhdessä haastateltavan kanssa esittämällä apukysymyksiä tai tarkentaa mitä haluan kysyä. Muutamien kohdalla käytin englanniksi käännettyjä teemoja ja keskustelimme englanniksi. Teemahaastattelun erityisyys on siinä, että se antaa sijaa tutkittavan äänelle ja tulkinnoille. Teemat ohjaavat haastattelun kulkua. Teemahaastattelu soveltuu menetelmäksi silloin, kun tutkittavilla on samankaltaisia kokemuksia. (Hirsjärvi, Hurme 2001, 48.)

Avoimen haastattelun aikaansaamiseksi ensin johdattelin haastateltavia aiheeseen ja olin jo aiemmin suostumuslupa-lomakkeessa kertonut, mikä minua kiinnostaa. ``Olen kiinnostunut sinun kokemuksista suomeen sopeutumisesta sekä kotoutumisesta, onko kaikki sujunut hyvin ja niin kuin olet odottanut.``

Teemahaastattelut etenivät teemojen varassa. Muutamissa haastatteluissa jouduin vaihtamaan aihetta toiseen teemaan jotta se olisi tuottanut keskustelua enemmän. Haastatteluteemojen valinnassa käytin sellaisia teemoja, joissa parhaiten tulisi esille maahanmuuttajien kotoutumista koskevat kuvaukset maahan tullessa ja siellä jo jonkin aikaa asuessaan ja jotka parhaiten nostaisivat esille sopeutumista ja kokemuksia herättäviä asioita. Maahanmuuttajat luovat uusia malleja Suomessa selviytymiseen erilaisten asioiden ja kokemusten kautta.

Haastattelu etenee teemoja seurailleen, se ei rajaa sitä, miten syvälle haastattelulle mennään, vaan se kulkee tilanteen mukaan. (Hirsjärvi, Hurme 2001, 48.) Narratiivinen lähestymistapa tarkoittaa tekstin ajallista ja sosiaalista järjestämistä. Tarkoitukseni oli keskittyä tutkittavien tarinoihin ja kokemuksiin. Toisena metaforana käytän tarinoita sopeutumisesta, jotka kertovat kokemuksista ja joista osa on institutionaalisia lainsäädännön kautta maahanmuuttajille määriteltyjä palveluja. Maahanmuuttajan asemassa oleville ne tarjoavat tiettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia. Ensimmäisissä teemoissa pyrin saamaan aikaan kertomuksista Suomeen tulon jälkeisistä vaiheista kysymällä, mikä on auttanut heitä sopeutumisessa eniten. Kokemukset maahantulon alkuaajoista

muodostaa kertomusten alun. Haastateltavilla oli mahdollisuus kuvata näissä myös kokemuksia viranomaisten kohtelusta. Nykyhetkeen keskityin teemojen loppuvaiheessa josta etenimme tulevaisuuden kertomuksiin.

Narratiivinen aineisto ottaa lähtökohdakseen kertomuksen identiteettiä tuottavasta potentiaalista ja tällöin keskeiseksi tulee kysymys siitä, miten elämästä voisi tai tulisi kertoa, jotta siitä seuraisi hyvää itselle tai toisille. Henkilökohtaiset kertomukset ovat kertojalle yrityksiä ymmärtää tapahtuneita, jäsentää tapahtumisen merkityksiä omalle itselle ja elämälle, löytää mieli ja merkitys. Kerrottu minuus voidaan nähdä päähenkilön identiteetin ja kertojan minän kudelmana, joka elämäntarina kiinnittyy tapahtumien kautta elettyyn aikaan, kokemukseen ja kertojan eläneeseen ruumiiseen. Identiteetti on tarinan kuvaama henkilöahmo, juonen kulusta esiin kasvava päähenkilö. (Löyttyniemi 2004, 66–67, 75.)

Robsonin tuo esille teoksessaan (2002, 91.) todellisen maailman kyselystä että sillä voidaan kuvata se, mitä tarkoitetaan tutkimuksessa keskittymisellä todellisuuteen. Tiede ottaa käyttöön mahdolliset lähestymistavat todellisen maailman kyselyyn ja todeten asianlaidat jonkin tietämisen puolesta ymmärtäen metodologiset peruseräatteen. Todellisuuden tutkimuksissa käsitellään jonkin väliintulon, innovaation, palvelun tai ohjelman arvioimista jossa on huoli toiminnasta tai sen muutoksesta. Todellisuuteen keskittyminen auttaa ideoiden löytämisessä ja tuo luottamusta niille, jotka haluavat toimeenpanna tutkimuksen joka käsittää ihmisiä todellisissa tilanteissa. Tässä tutkielmassani tarkoitukseni on kuvata mitä ovat kokemukseen perustuvat tiedot maahanmuuttajien tarinoissa sopeutumisesta. Kokemusten tarkastelussa on mahdollista arvioida muutosten aiheuttamia kokemuksia uudessa maassa.

Perttula ym. (2008) kuvaa millaista on kokemukseen perustuva haastatteluaineisto ja fenomenologisen kokemuksen tutkimus, haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Tutkijan tehtäväksi jää ymmärtää kokemuksellinen ilmiö sellaisena kuin se on ja kuvata se, niin että se säilyttää oman merkitysyhteytensä muuttumatta tutkijan merkitysyhteydeksi. Tutkijalta se, edellyttää tietoista pyrkimystä ennako-olettamattomuuteen ja pidättäytymistä teoreettisesta tutkimusasetteesta. Luotettava kokemuksen tutkimus edellyttää sekä tutkijan oman ihmiskäsityksen, että käytettävän tutkimusmenetelmän oletettaman ihmiskäsityksen esiintuomista. Fenomenologia on kuulemisen, läsnäolon ja vakuutetuksi tulemisen ankaraa toteuttamista, joka etenee systemaattisesti fenomenologisen reduktion avulla kohti tutkittavan ilmiön

ymmärtämistä. Kokemukset muodostuvat siten merkityksistä, joita tapahtumat ja ilmiöt saavat ihmisen tajunnassa. (Perttula, Latomaa 2008, 167–170.)

Elävän kokemuksen kiinnostuminen edeltää tutkijan kiinnostusta toisten kokemuksiin, sekä sen muotoilemisen, mitä aihetta tutkija haluaa ymmärtää. Tutkijan tulee löytää sellaisia ihmisiä, joiden elämään aihe sisältyy. Välttämätöntä on myös tutkittavien halukkuus kuvata näitä kokemuksia tutkijalle. Tutkijan on eettisesti toimien selvitettävä tutkittaville ihmisille, miksi juuri heidän elävät kokemukset ovat tutkimisen arvoisia. Kokemukset ovat eläviä, koska ne ilmentävät tajunnallisuuden tapaa suuntautua oman toimintansa ulkopuolelle ja merkityksellistää suuntautuminen kohteena oleva aiheeseen. Kokemuksen tekee eläväksi sen rakenteellinen side elämäntilanteeseen. (Perttula, Latomaa 2008, 137.)

6.4 Aineiston käsittely

Tässä luvussa kuvaan miten olen käsitellyt aineistoa sekä miten olen järjestänyt aineistoa koodauksen ja kategorisoinnin avulla. Lisäksi olen jatkotyöstänyt aineistoa teemoittelemalla eri kategorioita ja olen luonut niistä teoreettisia käsitteitä, tulkinnut tuloksia ja tehnyt niiden pohjalta yleisen merkitysverkoston sopeutumista ja kokemuksia kuvaavista tarinoista. Näiden pohjalta olen laatinut johtopäätöksiä, joita esitän viimeisessä kappaleluvussa.

Mietin jo ennen esihaastattelun tekemistä aineiston analysointitapaa, jotta voisin käyttää sitä ohjenuorana haastatteluissa ja aineiston litterointia suunniteltaessa. Tutkimusaineistoa lähestyin kvalitatiivisesti. Aineiston analysoimisessa käytän laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia ja sisällönerittelyä. Kiinnostuksen kohteena on kommunikaation kautta löydettävissä olevat merkitykset ja tarkemmin sen sisältö käsittää maahanmuuttajien sopeutumista kertovaa kieltä, jota tarkastelen ja analysoin.

Aineiston analyysissa pelkistin kertomukset poimimalla tutkimuskysymyksiäni parhaiten liittyvät kuvaukset eli analyysiyksiköt ja kokosin ne yhteen. Analyysin toisena vaiheena syvensin kategorioita teemoittelun avulla. Näiden muodostuneiden teemojen varaan esitän tutkimuksen johtopäätökset, jotka esitän luvussa 10. Tutkielmastani saatuja johtopäätöksiä vertaan aikaisemmin aihetta käsitelleisiin Suokonaution 2008 ja Kurtin 2010 tutkimuksiin.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi kuvaa laadullisen aineiston analyysia karkeasti kolmivaiheisena prosessina joka käsittää aineiston pelkistämisen, aineiston ryhmittelyn ja teoreettisten käsitteistön luomisen. Aineistolähtöisen sisällönanalyysien eteneminen tapahtui haastattelujen kuuntelemisella, haastatteluiden aukikirjoittamisella sana sanalta ja niiden lukemisella. Myöhemmin perehdyin sisältöön etsin ja alleviivasin pelkistettyjä ilmauksia aineistosta. Tämän vaiheen jälkeen listasin samankaltaisuudet. Muodostin samankaltaisuuksien perusteella alaluokat ja yhdistin alaluokat. Alaluokkien pohjalta muodostin yläluokat. Yläluokkia yhdistämällä muodostin kokoavat käsitteet.

Ennen analyysin aloittamista sisällönanalyysissa tulee määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana. Keskustelussa se voi olla yksittäinen lause. Analyysiyksikkö voi olla lauseen osa tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaavat tutkimustehtävä ja aineiston laatu. Poimin aineistosta alkuperäisilmauksia joissa esimerkkinä teema jossa keskustelimme tulevaisuudesta, mitä haluaisit opiskella ja mitä olisit valmis tekemään esim. viiden vuoden päästä. Tästä nousi esille pelkistetty ilmaus tulevaisuudesta. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiiristä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 105–110.) Olen antanut jokaiselle haastateltavalle uuden nimen ja muuttanut ne ennen analyysin tekemistä suojatakseni heidän henkilöllisyytensä paljastumisen.

Perttula ym. (2008) tuovat esille kokemuksellisen tiedon tuottamisesta. Kokemusten tutkimisessa tuotetaan tietoa siitä, miten ihmiset itse kokenet elämänsä ja olemassaolonsa. Tällainen kokemuksellinen tieto vähän tutkituista tai vaikeasti määriteltävistä asioista on parhaiten saavutettavissa fenomenologisen lähestymistavan avulla. Fenomenologisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen mahdollisimman tarkasti sellaisena, kuin se esiintyy tutkittavien yksilöiden kokemusmaailmassa. Tutkijan subjektisuuden selkeä esilletuominen on tärkeä fenomenologisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri: tutkija on tajunnallisena olentona läsnä tutkimustyönsä kaikissa vaiheissa. Siten fenomenologisen tutkimuksen raportointi eroaa esim. kokeellisen tutkimuksen raportoinnista: minämuotoisen esitystavan käyttö on melkein välttämätöntä. (Perttula, Latomaa 2008, 118.)

Tuomi ym. (2009) tuovat esille, että sisällönanalyysin avulla saadaan kerätty aineisto tiivistetyssä ja yleisessä muodossa johtopäätösten tekoa varten. Tutkimuksen kuvaaminen ei ole yksistään analyysin tekemistä, vaan siinä tulee myös tehdä johtopäätöksiä. Sisällönanalyysi on

tekstianalyysia, osa sisällönanalyysista on näkymättömän ymmärtämistä. Oleellista tässä on huomata, että kyse on todellisuuden tajuamisesta inhimillisenä ajattelutapana, ei totuuden kysymyksenä sinänsä. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 104 – 105.)

Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoon muutettua aineistoa. Aineiston analyysin kohdalla tehdään ensin yleinen katsaus laadulliseen analyysiin. Tekstissä keskitytään varsinaisesti sisällönanalyysiin. (Tuomi, Sarajärvi 2009,14,15.)

Aineiston tarkastelussa keskityn siihen, mitä maahanmuuttajat kertoivat kotoutumisesta ja sopeutumisesta. Näiden kautta syvennyn tarkastelemaan monikulttuurisuutta ja oman identiteetin muuttumista sekä tasavertaisen aseman saavuttamista.

Teemahaastatteluiden avulla kerätty aineisto on yleensä runsasta, siihen vaikuttaa se, mitä syvempi dialogi on haastattelijan ja haastateltavan välillä ollut sitä rikkaampaa on kertynyt materiaali ja muu muistiin tallennettu aines. (Hirsjärvi, Hurme 2000, 135.) Analyysin tekeminen jakaantuu useisiin eri osiin joissa ensimmäisenä tarkastelun osana ovat useimmin esiintyvät ilmaukset tai kertomusten tyypilliset piirteet, joita olen omassa analyysin tekemisessä teemoitellut erilaisiin luokkiin.

Tulkitessaan tutkija ei tyydy pelkkään näkyvässä olevan tarkastelemiseen vain pyrkii löytämään piirteitä, jotka eivät ole suoranaisesti tekstissä lausuttuina. Tulkinta on siis enemmän tai vähemmän spekulatiivista. Merkitysanalyysia voidaan tehdä myös siten, että tuloksena on merkitysten etsiminen Adhoc- menettelyin. Adhoc- menettely ovat tavallisempia. Tutkijalla ei ole käytössään tiettyä yhtä analyysitapaa, vaan hän toimii parhaaksi katsomallaan tavalla saadakseen merkitykset esiin.(Hirsjärvi, Hurme 2000, 136–138.)

Analyysivaiheessa työstin aineiston kautta esiin nousseiden teemojen kanssa suomeen saapumisen eri vaiheita ja analyysin pohjalta pystyin muodostamaan useita eri identiteettejä kuvaavia luokitteluja ja luokitteluja sopeutumisen eri vaiheista. Analyysin tuloksena sain esille erilaisia sopeutumisesta kuvaavia tarinoita sekä erilaisia rakentuneita kulttuurisia identiteettejä ja selviytymistarinoita jotka ovat rakentuneet uudessa maassa.

6.5 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tässä luvussa kuvaan miten olen käsitellyt aineistoa ja analyysimenetelmää. Tuon esille myös sitä mitä olen analyysin avulla nostanut aineiston tarkasteluun. Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Varsinaisen analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä narratiivisesti eli kerronnallisesti. Analyysissa pyrkimykseni on järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon säilyttäen keskustelujen kautta saatu informaatio kotoutumisesta ja sopeutumisesta.

Haastattelua ennen perehdyin tutkimuksen kannalta tärkeimpiin eettisiin näkökohtiin liittyviin asioihin ja toiminta-tapoihin. Aineiston käsittelyn aloitin litteroimalla nauhoittamani haastattelut tekstimuotoon. Aineiston litteroimisessa pyrkimykseni on pitää aineisto alkuperäisenä, litterointi vaiheessa poistin turhat sanat kuten äännähdykset ja pikku kommentit. Tarinat olivat erilaisia riippuen maahanmuuttajien kielitaidosta. Narratiivien analyysissa keskityn kertomusten luokittelun ja tyypittelyyn sekä teemoittelun kautta tulleisiin aineiston eri luokkiin. Varsinaisessa analyysissa olen luokitellut ja tyypitellyt teemat kertomuksien pohjalta ja lopulta koonnut niistä narratiiveja eli kertomuksia.

Aineiston tarkastelussa keskityin tarkastelemaan mitä maahanmuuttajat kertoivat kotoutumisesta ja sopeutumisesta. Näiden kautta syvennyn tarkastelemaan monikulttuurisuutta ja oman identiteetin muuttumista ja sekä tasavertaisen aseman saavuttamista. Aineiston tarkastelun avulla minulla oli mahdollisuus jäsentää ja luokitella kertomuksia joita on näin ollen ollut helpompi analysoida.

Omakohteisesti totean, että tutkimuksellisen tiedon etsiminen ja viitekehyksen hakeminen omalle tutkielmalle on täysin kiinni tutkimusasetelman oikeanlaisesta rajaamisesta, joka samalla ohjaa ja suuntaa tutkimustehtävän muotoutumiseen. Aineksina tässä ovat tieteellinen keskustelu kyseisestä tutkimusaiheesta, käsitteet, teoria ja aikaisemmat tutkimukset. Päällimmäisenä ovat tutkimuksen lähtökohdat, oletukset ja sitoumukset. Itse tutkimuksen viitekehys palvelee tutkimusongelman täsmentämistä ja jäsentämistä. Olen kuitenkin kokenut tätä tutkielmaa tehdessä, että tämä ei ole yksinkertaista koska maahanmuuttajien kotouttamisen käytännöt on ensi avattava itselle auki ja toisaalta sen tarkoitukset pohjautuvat lainsäädäntöön, jota en täysin voinut sivuttaa tutkimuksen teoriaosuudessa. Lähes kaikille tutkimukseen osallistuneille kotouttaminen terminä oli vieras ja sopeutuminen ei myöskään avautunut pelkän käsitteen aukaisemisella, vaan käytin apusanoja sen avaamiseksi.

Mielenkiintoni heräsi avioliiton kautta tulleiden ja turvapaikanhakijoiden erilaisiin palvelutarpeisiin joita he kertomuksissaan toivat esille. Lisäksi mielenkiinnon kohteena oli sopeutumiseen ja tasavertaisuuden kokemuksiin liittyvät kuvaukset. Etsin aineistosta vastausta siihen, miten maahanmuuttajat kuvasivat identiteettinsä säilyttämistä, monikulttuurisuuden huomioimista sekä tasavertaisen aseman saavuttamisesta. Ja myös sitä, että nousiko keskusteluissa esille millään tavalla syrjintä ja rasismien esiintyminen Suomessa.

6.6 Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus

Metodikirjallisuudessa tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin käsitteellä eli mitä tutkimuksessa on tutkittu, onko tutkittu sitä mitä on luvattu. Reliabiliteetti mittaa sitä, että miten tutkimustuloksia on mahdollista esittää luotettavasti. Käsitteinä nämä sopivat parhaiten määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. Laadullisen tutkimuksen käytänteet edellyttävät, että tutkimuskohteen oletetaan olevan reaalisesti olemassa, vaikka kielletäisiin objektiivisen tiedon etsimisen mielekkyys sosiaalisesta todellisuudesta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa mitään yksiselitteistä ohjetta. Yleisimmin tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus ja koherenssi painottuvat. Aineiston kautta nostan esille faktaa tosiasioista ja esitän aineiston alkuperäisesti ja kuvaan tiettyjä merkityksellisiä asioita sellaisina kertomuksina kuin ne esiintyivät haastatteluissa. Metodologian tulkinta tuo hieman erilaisia painotuksia luotettavuuden tarkasteluun. Aineistonkeruun arvioinnissa arvioidaan sitä, miten se on tapahtunut, sekä tekniikkaa esim. nauhoitusta, aineistonkeruun toteutustapaa, sekä mahdollisia ongelmia ja tutkijan mielestä muita merkityksellisiä seikkoja. Arvioidaan myös tutkimuksen tiedonantajat, millä perusteella tutkimuksen tiedonantajat valittiin, miten heihin saatiin yhteys, montako henkilöä valittiin ja huomiota on kiinnitettävä anonyymina pysymiseen. Tutkijan oma arvio siitä, miten suhde toimi. Millaisella aikataululla tutkimus on tehty. Aineistonanalyysi, miten se tehtiin. Miten tuloksiin ja johtopäätöksiin tultiin. (Tuomi, Sarajärvi 2009,170.)

Luotettavuus on arvioitava, miksi tutkimus on eettisesti korkeatasoinen, miksi tutkimusraportti on luotettava ja miten tutkimusaineisto on koottu ja analysoitu. Raportin muoto voi olla laadullisessa tutkimuksessa myös tutkittavasta ilmiöstä kertova tarina, jonka liitteinä esitellään pakolliset menetelmät perusteluinaan sekä tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus pohdintoineen.

Uskottavasti selitetty aineisto kuvaa tiettyjä merkityksellisiä asioita todentuntuisesti ja informatiivisesti. Raportin tarkoitus on olla selkeä kuvaus tutkitusta ilmiöstä ja tutkimusprosessista, joten ilmausten laveuteen tulee kiinnittää huomioita. (Tuomi, Sarajärvi 2009,171.)

Validiteetti toteutuu tutkimuksessani mielestäni melko hyvin. Tutkimuskysymykseni *Millaisia keinoja maahanmuuttajat ovat löytäneet elämänhallinnan säilyttämiseksi juuri Suomen olosuhteissa selvitäkseen? Millaisia kokemuksia maahanmuuttajilla on tasavertaisen aseman saavuttamisesta Suomessa?* Aineiston kautta saadut tiedot antavat mahdollisuuden tarkastella kokemuksia hyvin laajasti. Yksilöhaastattelut antoivat kattavan kuvan maahanmuuttajien näkemyksistä ja kokemuksista. Tosin tutkittavien kielitaito ei täysin vastannut odotuksiani ja osassa haastatteluja jouduin turvautumaan englanninkieleen. Tutkimuskysymysten avulla tarkoitus oli saada lisää tietoa kotouttamisen kehittämistarpeista sekä maahanmuuttajien kokemuksista asettumisestaan uuteen yhteiskuntaan. Sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla olen onnistunut vastaamaan aineiston analyysin avulla tutkimuskysymysten vastauksiin kokemuksista ja sopeutumisesta. Aineistolähtöinen analyysitapa lisää validiteettia. Sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla olen voinut testata vastaako aineisto tutkimuskysymyksiini sopeutumisen kokemuksista uuteen kulttuuriin sopeuduttaessa. Tutkimustulosten toistettavuutta olen vahvistanut kuvaamalla analyysin eri vaiheita.

Olen tutkimuksessani tuonut esille myös eettisiä valintojani, joita olen jo ennen varsinaista tutkimuksen toteuttamista pohtinut. Olen ennalta jo miettinyt lukiessani maahanmuuttajista käsittelevää kirjallisuutta perehtymällä eettisesti herkkiin alueisiin, etenkin traumaattisiin kokemuksiin, niin että kykenisin kohtaamaan eettisesti vaikean tapahtuman maahanmuuttajan kertomana.

Traumaattiset kokemukset ovat tutkimusaiheina haastavia. Niiden luonne vaatii tutkijalta kykyä sensitiiviseen otteeseen kysymyksen asettelun muotoilussa ja tutkimuksen teoreettismetodologisten sitoumusten valinnassa. Ratkaisuissaan on tutkijan ajateltava ensisijaisesti tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä, tutkimuksensa informanteja ja sitä, miten he kykenevät tuottamaan tietoa tapahtumista. Traumatisoituneiden ihmisten on usein vaikea sanoittaa kokemuksiaan. Kokemusten mieliin palauttaminen ja muistelemine saattaa olla myös henkisesti kivuliasta, jonka vuoksi niiden tutkiminen tuo monia rajoitteita tutkimusprosessiin. Traumaattisia elämäntapahtumia ja kokemuksia on tutkittu narratiivisesti selviytymisen ja toipumisen näkökulmasta. Tältä

tutkimusalueelta erityisen mielenkiinnon kohteena ovat olleet identiteettityö sekä identiteetin muotoutumisen ja rakentumisen kysymykset. (Rajala, Kaasila, Nurmi 2008, 106–110.)

Pohdin jo ennen tutkimusta tutkittavien yksityisyyden kunnioittamisen mm. turvaamalla tutkittavien anonymiteetin. Tutkimukseen valittujen suojaamista korostetaan jo suostumuslupa-anomuksessa ja tutkimuslupa-anomuksessa. Olen muuttanut tutkimukseeni analyysia kirjoittaessa kaikkien osallistuneiden nimet etteivät tutkittavat ole tunnistettavissa. Tutkittavien suojaan kuuluu vapaaehtoisuus, on lupa keskeyttää osallistuminen ja mukana oleminen, oikeus kieltää itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona ja oikeus tietää oikeutensa. Tutkijan on varmistettava, että osallistuja tietää mistä on kyse. Oleellinen osa suojaa on, että osallistujien oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaaminen, osallistujille ei pidä aiheuttaa vahinkoa, heidän hyvinvointinsa on asetettava kaiken edelle, mahdolliset ongelmat on etukäteen otettava huomioon. Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia, tutkimuksen yhteydessä saatuja, joita ei luovuteta ulkopuolisille, käytetään vain tähän tutkimukseen. Kaikkien osallistuvien on jätävä nimettömiksi. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimuksen uskottavuus ja eettiset ratkaisut kulkevat yhdessä. Hyvään käytäntöön kuuluu se, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten arvioinnissa. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen kuuluu myös se, ettei muiden tutkijoiden osuutta vähätellä, tai ei harhaan johdeta. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 125- 133.)

Aaltolan ja Vallin (2001) mukaan narratiivisen tutkimuksen luotettavuudessa narratiivisuus ymmärretään väljästi tutkimusotteeksi, joka kohdistuu kiinnostuksen kertomuksiin tiedon välittäjänä ja tuottajina. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella, myös perinteisten modernistiseen tiedonkäsitykseen pohjautuvien luotettavuuskäsitteiden valossa. Narratiivisuus kuitenkin liitetään usein konstruktivistiseen ajattelutapaan, vastaavuuden käsite tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on ongelmallista. Konstruktivistinen ajattelutapa perustuu näkökulmaan, että todellisuus pikemminkin tuotetaan tarinoiden välityksellä. (Aaltola, Valli 2001,69.)

Tutkielmassa tarkoitukseni on kuvata, miten haastateltavat keskusteluissaan määrittelevät koutoutumisen ja sopeutumisen sekä analysoida heidän kokemustaan suomalaisesta yhteiskunnasta. Haastattelunäytteiden ja haastatteluotteiden avulla raportoinnissa esitän erilaisia puheen variaatioita ja sanojen käyttöä. Haastattelunäytteiden avulla voin esittää tekstissä esim. rooli ja identiteetti teemoja. Tämän avulla voin esittää totuudenmukaisesti haastatteluissa esille tulleita asioi-

ta. Tarkoitukseni on selkeästi esittää, se miten aineisto on koottu ja tuoda esille myös tutkimuksen haastatteluiden vaikeudet ja esiintyvät epäkohdat.

7. HAASTATTELUAINEISTON ANALYSOINTI

Teemahaastattelun runko ohjasi haastateltavia kertomusten tuottamiseen joten oletin jo teemoja valitessani, että niistä muodostuu kuvaukset sopeutumisesta ja kokemuksista. Koodien ja käsitteiden tarkastelemiseen siirryin kategorioiden ja alakategorioiden avulla. Haastattelut olen analysoinut teemoittelun avulla ja olen poiminut merkitykselliset asiat todentuntuisesti erityisesti ne asiat, jotka vastasivat parhaiten tutkimuskysymyksiin. Haastatteluaineiston lainausten avulla pystyin tekemään paremmin analyysia ja niiden avulla on ollut helpompi koota johtopäätöksiä. Kyse on enemmän ymmärtämisestä ja myös kokonaisvaltaisemmasta tulkinnasta. Jouduin rajaamaan monia aineistosta esiinnousseita asioita koska luokittelu olisi ollut aivan liian runsasta hyvin erilaisista tarinoista.

Haastattelua ennen perehdyin tutkimuksen kannalta tärkeimpiin eettisiin näkökohtiin liittyviin asioihin ja toiminta-tapoihin. Haastatteluja tehdessä havaitsin, että oli eduksi että olin haasteltaville vieras ja haastateltavat pystyivät näin kertomaan avoimesti kokemuksistaan. Ainoa ristiriita oli ymmärtämisen vaikeus tiettyjen käsitteiden aukaiseminen, jossa jouduin turvautumaan englanninkielisen lomakkeen apuna käyttämiseen sekä avaamaan käsitettä ja kysymystä uudelleen erilaisin sanavalinnoin. Luin aineistoa useaan kertaan ja pyrkimykseni oli nostaa esille tärkeitä asioita kokemuksista ja sopeutumisesta sekä erikseen avioliiton kautta tulleiden kokemuksista ja turvapaikan saaneiden kokemuksista.

Ensiksi olen järjestänyt aineistoa koodauksen ja kategorisoimisen avulla. Toisena vaiheena olen jatkotyöstänyt kategorioita teemoittelun avulla ja tehnyt niistä alakategorioita. Pääteemojen sisälle valitsin niitä asioita, jotka toistuvat ja nousivat esille aineistossa useimmiten. Yhdistin samankaltaisuudet ja erojen perusteella muodostin alaluokat. Poikkeavien vastausten ja kertomusten analysoiminen pakotti minut tekemään olettamuksia. Poimin lisäksi erityisen kerronnalliset otteet tarkemmin analysoitavaksi, joista on ollut helpompi kehittää olettamuksia ja johtopäätöksiä. Erilaisia tarinoita muodostivat selkeästi ne haastateltavat, jotka olivat asuneet Suomessa jo pitempään, näiden tarinoiden analysoiminen oli rikkaampaa. Näistä esitän erikseen aineiston lainaukset jotka kuvaavat tiettyjä merkittävimpiä asioita. Alaluokkien pohjalta muodostin ylä-

luokat, joista nimesin kokoavat käsitteet jotka otin analysoitavaksi. Kolmantena vaiheena olen poiminut aineistosta esiinnousseita teoreettisia käsitteitä ja tulkinnut niitä. Aineistosta nostetut luokittelut ja käsitteet muodostavat tutkimukseni teoreettiset tulokset, jotka tulevat esille viimeisessä luvussa tutkimuksen johtopäätöksinä.

Pääasiallisesti pyrkimykseni on kuvata ihmisten kokemuksia lähinnä Suomeen sopeutumista koskevaan kieleen. Nostan esille aineistosta sellaisia teemoja jotka parhaiten kuvaa sopeutumista ja kokemuksia.

Haastattelunäytteiden ja haastatteluotteiden avulla esitän puheen variaatioita ja sanojen käyttöä. Haastattelut sisälsivät runsaasti erilaisia teemoja ja variaatioita, joiden asettaminen alakategorioidiin oli työläistä. Haastateltavien omat näkemykset ja kokemukset nousevat esille haastatteluotteina. Narratiivinen lähestymistapa kuvaa tutkittavien ajatuksia ja kokemuksia mahdollisen totuuden mukaisesti. Eri maasta saapuneilla on aikaisempi elämänsä, joka on mukana useimmissa haastatteluissa.

Aineiston tarkastelussa keskityn siihen, miten maahanmuuttajat kertoivat elämästään, kokemuksistaan ja sopeutumisestaan. Teemojen kautta tuon esille analyysia seuraavassa luvussa. Tämän näkökulman kautta syvennyn tarkastelemaan kotoutumisen merkitystä ja sen vaikutusta maahanmuuttajien sopeutumiseen suomen yhteiskunnan käytänteisiin ja oman identiteetin uudelleen muovautumiseen ja oman roolin muotoutumiseen uudessa tilanteessa. Ensimmäinen analyysi luku tarkastelee kotoutumista mahdollistajana. Maahanmuuttajien näkemyksissä kotouttaminen näyttäytyy yhteiskunnallisten asioiden tiedon lisäämisestä, koulutus- ja työelämässä vaadittavien taitojen lisäämisestä sekä yleisen tietämyksen lisäämisestä suomalaisesta kulttuurista. Olen jaotellut analyysissa kokonaan kielitaidottomien ryhmän sekä jonkin asteisesti suomea puhuvien ryhmän. Keskeisinä teemoina lähes kokonaan kielitaidottomien ryhmästä poimittujen keskusteluiden pohjalta nousevat esiin ymmärrettävyys, selkeys, uteliaisuus, rohkeus, mahdollisuus, epätoivo, tietämättömyys ja epävarmuus.

Analyysin kolmantena vaiheena muodostuu keskustelun tarkasteleminen suomalaisesta kulttuurista ja jonka mukana on myös maahanmuuttajien uudelleen muotoutuvan identiteetin tarkasteleminen sekä myös sen säilyminen entisen kaltaisena.

7.1. Kotoutuminen mahdollistajana

Suurin osa haastatelluista oli tullut Suomeen perheen yhdistämisen ja avioliiton kautta. Kaikilla oli vakaa aikomus löytää palkkatyö tai ryhtyä opiskelemaan tai yrittäjäksi. Eniten haastateltavien kertomuksista välittyi kotouttamiskoulutuksen myönteisistä vaikutuksista ja kokemuksista yhteiskunnallisen ja suomalaisen kulttuuri tietoisuuden lisääntymisestä. Lähes kokonaan kielitaidottomien kohdalla tuli esille ymmärtämisen ongelmat ja vaikeudet oppia suomen kieltä. Useimmat mainitsivat, että kielioppi on ylivoimaisen vaikeaa etenkin verbien taivuttaminen. Useimmat olivat kokeneet tärkeänä arjenhallintataitojen mahdollistajana kotouttamisen ja suomalaisessa kulttuurissa vallitseviin perinteisiin perehtymisen. Kotouttamiskoulutuksessa he ovat saaneet vinkkejä ja neuvoja asioimiseen suomalaisissa eri virastoissa. Lisäksi heillä on ollut mahdollisuus tutustua erilaisiin liikuntalajeihin ja ilmaisiin palveluihin kuten esim. kirjastoon.

Avioliiton kautta Suomeen tulleet olivat kotouttamisen avulla saaneet mahdollisuuden tutustua samaan kulttuuriin kuuluvien kanssa ja näin ollen saaneet yhteisöllisyyden kokemuksia toiselta samankaltaisessa tilanteessa olevalta ja hyödyllisenä he ovat kokeneet myös muun maan kulttuureista saadun tiedon. Esille ei tullut erimielisyydet ja vastoinkäymiset muista kulttuureista tulleiden kesken. Näin useimmalle oli vahvistunut kokemus elämänhallinnan parantamisesta ja sopeutumisesta uuden maan käytänteisiin. Kotouttamiskoulutuksen avulla he ovat saaneet tietoa Suomalaista työelämää koskevista asioista. Muutamilla haastatelluista on ollut entisessä kotimaassaan työuraa palkkatyössä erilaisissa työtehtävissä. Suomessa he eivät ole kokeneet, että aiemmalla työkokemuksella olisi painoarvoa työllistymistä mahdollistavasti. Muutamit haastateltavat olivat opiskelleet suomenkieltä jo useita kertoja ennen tätä haastattelua. Haastateltavilla oli kokemuksia siitä, ettei kielen oppiminen tapahdu hetkessä. Myös epätoivon ja turhautumisen kokemukset liittyivät kielen oppimisen vaikeuksiin ja sitä kautta myös tulevaisuuden kuvat olivat muodostuneet epävarmoiksi lähinnä työn saamisen vaikeuteen.

Alla olevat haastatteluiden kuvaukset tuovat esille kokemuksia palvelujärjestelmistä ja asiakaspalvelusta eri virastoissa.

Ananya 28 v. *Ensimmäiset vaikeudet suomessa liittyivät asiointiin Kelassa kielitaidon vuoksi ja kirjoittamisen vuoksi, en osaa suomalaisia kirjaimia, pankissa asioiminen on ollut myös vaikeaa koska virkailija ei ymmärtänyt minua ja minä en osannut puhua englantia.*

Pieta 51v. *Olen joutunut opettelemaan Suomen kirjaimet itse ja nykyisen työni kautta. Suomen kielikurssille en ole lainkaan osallistunut, mieheni on opettanut minua ja on myös joutunut tulkkaamaan minua virastoissa. Kahdeksan vuotta olin kotona ja vain istuin. Sitten päätin, että tämä saa riittää ja jotain muuta pitää saada tilalle. Työ järjestyi Ruukin työvoimatoimiston kautta ja pääsin ala-asteelle avustajaksi.*

Ensimmäisinä vaikeuksina Suomeen tultuaan haastateltavista muutamat kertoivat asioimisen esim. Kelan toimistossa, jossa hakemusten kirjoittaminen oli vaikeinta. Myös Kelan palveluista haastatteluista välittyi negatiivisina asioina työntekijöiden kielitaidottomuus. Useimmat olivat saaneet apua puolisoltaan ja ystäviltään kirjoittamisessa ja lomakkeiden täyttämässä. Pankissa asioimisen myös useimmat kokivat haasteelliseksi juuri kielitaidon puutteellisuuden vuoksi.

Suomalainen palvelujärjestelmä vaati heiltä uusien asioiden opettelemista. Useimmat eivät ole kokeneet saavansa riittävästi neuvontaa ja ohjausta vaikeaselkoisten lomakkeiden täyttämässä, etenkin jos on kirjoitustaidoton. Kielivaikeuksiin törmättyään maahanmuuttajat odottavat kielitaitoista palvelua ja apua tilanteessaan, olipa se kaupassa tapahtuvaa asiointia tai asioimista Kelan toimistossa jonkin etuushakemuksen puitteissa. Maahanmuuttajat kokevat tarvitsevänsä tietoa ja informaatiota perusasioista liittyen työllistymismahdollisuuksiin sekä työharjoitteluun. Haastatteluissa ei tule esille tulkkipalveluiden puutteellisuus tai niiden saaminen.

Jonkin aseteisesti suomea puhuvien ryhmä määritteli suomalaisen palvelujärjestelmän hyväksi, joita ei määritä se onko ihmisellä rahaa vai ei. Useimmat toivat esille haastattelussaan selkeän eron oman kotimaan palveluihin, ettei kotimaassa saa ilman rahaa terveydenhuollon palveluita. Suomalaisten palveluhalukkuutta kuitenkin arvostettiin lähes jokaisen haastateltavan kokemuksissa. Jonkinasteisesti suomea puhuvien ryhmään kuuluvien keskusteluista värittyi myös kuva epävarmuudesta, tietämättömyydestä ja epävarmasta tulevaisuudesta. Tässä ryhmässä oli sellaisia joilla oli takanaan turvapaikan saaminen ja asuminen vastaanottokeskuksessa. Osa heistä oli jo vastaanottokeskuksessa pääsyt opiskelemaan suomenkieltä. Kuitenkin he kokivat edelleen suomenkielen opiskelemisen vaikeana. Myöskään pysyvän oleskeluluvan saaminen ei ole muuttanut asioita ja elämää helpottavaksi.

Haastatteluista välittyi negatiivisina asioina esille kokemukset lähinnä oman mielipiteen huomioimisesta ja vähäisistä vaikutusmahdollisuuksista kotouttamiskoulutuksen sisällöissä ja työn hakemisessa. Haasteltavien odotukset olivat liittyneet lähinnä työnsaamiseen. Työn saamisen vaikeus on lisännyt epävarmuutta ja tuonut myös huolestuneisuutta tulevaisuutta kohtaan. Lähes kaikille haasteltaville ei ollut selvillä käsitteinä kotouttaminen ja kotouttamissuunnitelma. Useimmat mielsivät sen liittyvän suomen kielen opiskelemiseen ja työvoimatoimiston palveluihin. Työn saamisen vaikeutta toivat esille ne haastateltavat, joilla oli ammatillinen koulutus hankittuna kotimaassaan. Heille oli selvä ajatus siitä, että koulutuksen avulla heille mahdollistuisi työn saaminen myös uudessa maassa. Useimmat ymmärsivät, ettei omaa aiempaa koulutusta arvosteta samanarvoisena Suomessa. Tämän asian kokeminen näyttäytyi näiden haastateltavien kokemuksissa turhautumisena. Vastaajina näissä olivat miespuoliset henkilöt.

Haastateltavien odotukset välittyivät heidän kuvauksissaan, että on tärkeää oppia Suomen kieltä, saada työtä tai harjoittelupaikka ja oppia työelämässäkin suomea paremmin.

Kotoutumisen mahdollistamisessa on myös kyse monimutkaisista elämäntilanteista, joihin liittyy vahvasti niin yksilölliset edeltävät tilanteet ennen suomeen tuloa sekä hyvin voimakkaasti myös perhetilanne ja nykytilanne. Mukana mahdollistamisessa kulkee myös tulevaisuuden toiveet ja omat henkilökohtaiset tavoitteet.

Seuraavat lainaukset tuovat esille kotouttamisen mahdollistamiseen ja tulevaisuuteen liittyviä kertomuksia.

Arisara 41v. Olen tullut suomeen v.2005 avioliiton kautta. Olen kotoisin Thaimaasta. Olen ollut työharjoittelussa Oulussa kahvilassa ja aiemmin olen ollut siivoja kotimaassani hotellissa. Vaikeuksia minulla on suomen kielen ymmärtämisessä, etenkin työharjoittelussa ei ollut helppoa ymmärtää mitä minulle puhuttiin.

Wanida 46 v. ``Mieheni vanhempien kanssa puhuminen on vaikeaa koska he eivät puhu englantia ja on vaikea keskustella heidän kanssaan. Tulevaisuudessa haluan työpaikan ja voisin myös käydä ammattikoulun. Suomessa tulisi olla paremmat mahdollisuudet maahanmuuttajille työn saamiseen ja etenkin jos ei osaa kieltä on vielä vaikeampaa saada työtä. Tämän kielikurssin avulla olen saanut muutaman ystävän. Vapaa- ajalla joskus käymme Oulussa ja kutsumme mieheni vanhemmat syömään.``

Ananya 28 v. ``Minä haluan työpaikan. Lastenhoito tai siivoustyö, jos opiskelen suomen kieltä hyvin niin kokki. Tulevaisuudessa voisin perustaa sitten ravintolan.``

Kirana 28 v. ``Minulla ei ole niin paljon ollut ongelmia, joskus on tietysti tilanteita ettei ihmiset ymmärrä minua. Minä olen itse hoitanut asiani silloinkin kun mieheni oli ulkomailla työssä ja olen ollut pitkiäkin aikoja lasteni kanssa ja tottunut hoitamaan asiani. Myös Kelassa olen koettanut tulla toimeen itsenäisesti ja koetan puhua suomea.``

Useimmilla haastateltavilla oli opiskeluiden aloittaminen siirtynyt ja vaikeutunut juuri kielitaidottomuuden vuoksi ja se koettiin epävarmuutta aiheuttavaksi tekijäksi. Avioliiton kautta tulleilla oli selkeästi enemmän negatiivisia kokemuksia palveluiden ulkopuolelle jäämisestä mm. kotouttamiskoulutus ja viranomaisilta saatavan tuen puuttuminen kokonaan. Avioliiton kautta tulleet eivät olleet lainkaan olleet kokoaikaisesti työnhakijoina ja yksi haastateltavista

kertoi olleensa pelkästään kotona 8 vuotta ennen kuin pääsi työharjoitteluun työvoimatoimiston kautta. Muutamilla haastateltavista oli takanaan lasten syntyminen, luonnollisesti lastenhoito ja kotiäitiys jotka ovat vaikuttaneet alkukartoituksen ja kotoutumispalveluiden viipymiseen. Uuden kotoutumislain myötä avioliiton kautta tulleiden oikeudet ovat parantuneet huomattavasti kotoutumispalveluihin.

Ananya 28 vuotta: `` *Minulla on 3 lasta ja mies ja olen tullut Suomeen v. 2007 perheen yhdistämisen kautta. Ensin asuimme vastaanottokeskuksessa ja sitten muutimme Raahen. Minun mieheni opiskelee. Minulla ei ole ammattia. Olen 15- vuotiaana hoitanut sisaruksiani koska vanhempani ovat olleet maanviljelijöitä. Olen opiskellut suomea jo 5 eri kertaa. Suomalaisessa kulttuurissa on myös sellaisia asioita joita en ymmärrä ja vasta myöhemmin huomaan, että joku asia on sama asia kuin kotimaassani.*``

``*Pieta: Olen tullut suomeen v. 2007 avioliiton kautta Venäjän Karjalasta. Olen 51- vuotias ja olen aikaisemmalta ammatiltani opettaja. Olen opettanut biologiaa ja maantietoa. Nyt tämä uusi työ on tuonut vaihtelua päiviin vaikka nyt minulla on terveysongelmia jotka pitää hoitaa pois. Suomessa lääkäripalvelut ovat todella hyvät. Mieheni kautta kaikki on onnistunut ja hän on auttanut minua ystäväystymään muiden suomalaisten kanssa. En tosin tiedä mitä sitten teen kun nykyinen työni loppuu. Kotiin yksin jääminen ei tunnu hyvältä.*``

Tulay 36v. ``*Aiemmin olen Thaimaassa toiminut yrittäjänä ja valmistin tuoleja. Minulla ei ole ammattia. Suomeen tulotilanne oli vaikea koska sain ensin viisumin joka oli voimassa 3 kk ja sitten täytyi odottaa vuosi pysyvää oleskelulupaa. Tulevaisuudessa haluaisin olla kokki jossain ravintolassa. Vaikeudet ovat suomessa asuessa liittyneet kaupassa asioimiseen ja omassa kulttuurissa käytettävien ruokatarvikkeiden löytyminen on vaikeaa. Oulussa käymme Vietnamilaisessa kaupassa jossa on meidän kulttuurin ruokaa ja salaattia ym. Kelan toimistossa ei osata auttaa ulkomaalaista asiakasta, on vaikeaa jos ei osaa kirjoittaa hakemusta ja ymmärtää, mitä kysytään.*``

Edellä esitellyissä lainauksissa kuvataan suomessa selviytymisen vaikeuksia ja ohjauksen tarvetta sekä tiedottamista. Eri kulttuurista tulleiden taustat ja eri kielisyys vaikuttavat paljon suomen kielen opiskeluun ryhmässä. Useimmilla haastatteluun osallistuneilla on ollut hyvin erilaiset koulutustaustat. Osalla ei ole lainkaan peruskoulupohjaa taustalla mikä vaatii heiltä myös suomalaisten aakkosten opiskelun ja kirjoitustaidon opettelemisen. Kokonaan kirjoitus- ja lukutaidottomien on mahdotonta pysyä ryhmän mukana. Kirjoitustaidon opetteleminen vaatii ponnisteluita, koska jokaisella on oman kotimaan aakkoset ja erilaiset taustat opiskelutaitoihin.

Suurin osa haastateltavista toi esille, että kotouttaminen ja suomen kielen opetteleminen mahdollistaa sopeutumista parhaiten. Se myös parantaa työllistymis- ja opiskelu mahdollisuuksia. Kokonaan kielitaidottomien haastatteluissa tuli esille suomen kielen opiskelun vaikeus ja myös muiden sosiaalisten verkostojen puuttumisen samasta maasta tulleiden kesken. Suomen kieli todetaan vaikeana opetella. Useimmilla haastateltavilla ei ole lainkaan englanninkielen taitoa joka helpottaisi asiointia. Etenkin Vietnamista tulleet eivät hallitse englantia. He kertoivat vain hallitsevansa Darin kielen ja siihen ei löydy sanakirjaa Suomesta, jonka avulla voisi opetella suomenkieltä.

Asiakkaan kulttuurin huomioiminen kuuluu kulttuurisensitiiviseen työskentelyyn ja osaltaan se liittyy maahanmuuttajien kulttuuristen erojen huomioimiseen kotoutumiskoulutuksen suunnittelussa. Kulttuuriin sopeutuminen merkitsee yhteisen kielen löytämistä ja suomalaisen valtaväestön tapoihin ja käytänteisiin perehtymistä.

Maahanmuuttajien haastatteluissa korostui perheen ja sosiaalisten suhteiden merkitys, joka tuli haastatteluissa esille korostuneimmin. Sosiaalisilla suhteilla on merkitys kokemusten vaihtamiseen ja erilaisista lähtökohdista tulleiden ihmisten arvostukseen kotoutumiskoulutuksen yhteydessä. Eri kansallisuuksista tulleiden maahanmuuttajien tiedonjakamisella on kotoutumiskoulutuksessa erilaiset tavat. Useimmille haastatelluille tiedonjakaminen merkitsi tutustumista ja uusien ihmissuhteiden solmimista. Haastateltavista muutamat olivat löytäneet kotoutumiskoulutuksen aikana ryhmästä itselleen ystävän, jonka kanssa olivat voineet tutustua toisiinsa ja tunne samanlaisuudesta yhdisti heitä ja muodosti tiiviin samankaltaisuuden kokemuksen. Seuraava lainaus tuo esille tätä kokemusta samanlaisuuden tunteen kokemuksista ja eroavaisuuksista.

Tulaya: ``18 v. Olen kotoisin Vietnamista. Parhaiten minua on auttanut kielen opiskeleminen ja sen myötä olen saanut ystävän, joka on samassa tilanteessa kanssani, emme puhu vielä kovin hyvin suomea. Minä olen ystäväystynyt tämän Thaimaalaisen naisen kanssa ja olen saanut häneltä apua opiskelemisessa ja olemme vaihtaneet ajatuksia työn saamisesta ja kaikenlaisista asioista tässä uudessa tilanteessa``.

Haastatteluissa tuli esille myös se, että helpompi on ystäväystyä samasta maasta tulleeseen kuin suomalaisiin. Luottamuksen rakentamisessa auttaa se, että molemmat osapuolet ovat samankaltaisessa tilanteessa uutta kieltä opitellessaan. Lisäksi haastateltavien kuvauksissa välittyi erilaisia kokemuksia mm. samankaltaisuuden tunteesta, joka liittyy yhteenkuuluvuuteen, samankaltaisuuteen ja myös erilaisuuden kokemuksiin. Nämä tuntemukset sisältävät kyvyn

arvioida eri kulttuureista tulleiden asemaa uudessa maassa ja kykyä asettua toisen asemaan, kykyä yhdessä sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin ja olla vuorovaikutuksessa toisen samassa tilanteessa olevan kanssa. Tällä on merkitystä henkiseen sopeutumiseen uuteen kulttuuriin sopeutumisessa sekä sosiaalisiin muutoksiin ja olosuhteisiin uudessa maassa. Sosiaalisilla suhteilla on merkitystä myös samaistumiseen eli siihen mihin ryhmään maahanmuuttaja tuntee kuuluvansa. Samaistuminen toisiin parantaa elämänlaatua ja tuo toiveikkautta opiskelun etenemiseen sekä luo uskoa tulevaisuuteen. Useissa haastatteluissa korostui tunne hyvin onnistuneesta yhteenkuulumisesta kotoutumiskoulutuksen myötä, jossa jokaisella on oma paikkansa riippumatta tulotilanteestaan suomeen tullessaan. Tämä on lujittanut tunnetta kiinnittyä uuteen yhteiskuntaan etenkin samaan päämäärään pyrkien oppia suomen kieltä ja kouluttautua ammattiin sekä etsiä itselleen työtä.

7.2 Suomalainen kulttuuri uudelleen muotoutuvan identiteetin tarkastelussa

Tarkastelin haastatteluteemoissa myös suomalaista kulttuuria, mitä haasteita haastateltavat olivat kokeneet suomen asettavan heille ja myös sitä, että asettaako suomalainen kulttuuri heille jotain erityisiä haasteita sopeutumiseen. Tarkastelin myös kulttuurin vaikutuksia identiteettiin ja maahanmuuttajien omaan kulttuuriseen identiteettiin.

Tarkastelin haastattelussa sitä, mitä menetelmiä maahanmuuttajat olivat käyttäneet vaikeuksista selviytymiseen ja mitkä palvelut tai asiat olivat heitä eniten auttaneet. Haastattelussa jokainen kertoi itse kokemistaan kokemuksista suomeen tullessa ja jonkin aikaa jo asuessaan. Kotoutumiskoulutuksen avulla lähes kaikki maahanmuuttajat ovat kokeneet saavansa tietoa suomalaisesta kulttuurista. Haastateltavat toivat esille kuvauksissaan, että olivat kokeneet kotoutumiskoulutuksen avulla saaneensa tietoa suomalaisten kulttuuritaustasta, perinteistä, toimintatavoista ja suomalaisista ajattelutavoista. Jokaisella haastateltavalla on ollut erilainen tapa kohdata Suomalaisten tapaa elää.

Avioliiton kautta Suomeen tulleilla välittyi haastatteluissa erilaisia kuvauksia sopeutumisestaan uuteen kulttuuriin. Seuraavat lainaukset tuovat esille kuvauksia sopeutumisestaan, niin suomalaisten tapoihin elää kuin myös suomalaisten luonteen kuvauksiin.

Tulay 36v. ``Suomalaisesta kulttuurista ajattelen, ettei suomalaiset puhu paljoa. Ovat kuitenkin ystävällisiäkin ainakin kaupassa. Olen saanut uusia ystäviä oman maan kansalaisista täällä

opiskelun yhteydessä sekä myös Filippiineiltä tulleista. Sopeutumistani Suomeen on edistänyt eniten mieheni. Suomessa lääkäriissäkäynnit ei maksa lapsesta ja se on hyvä asia. Suomessa saa yleensä apua hyvin.``

Wanida: ``Suomalaisten kulttuurin koen erilaiseksi ja heidän elintavat ovat erilaisia, uskonto ei kuitenkaan ole ongelma. Suomalaiseen ilmastoon tottuminen on vaatinut paljon, täällä on usein kylmä. ``

Max 27v.:`` Suomesta olen saanut ystäviä koulun kautta ja he ovat nyt meidän yhteisiä ystäviämme. Suomalaisten ystävien kanssa on vaikea keskustella. Olen kuitenkin onnellinen suomessa ja avopuolisoni vanhemmat auttavat paljon ja he ovat ystävällisiä. Hoitavat lastamme. Olen saanut harrastuksia pelaan koripalloa ja näen siellä ystäviäni. Työvoimatoimisto on jonkin verran auttanut minua. He sanovat, että minun täytyy itse katsoa avoimia työpaikkoja, minusta se ei ole auttamista. Tarvitsen enemmän ohjeita työnhakemiseen. Se on suurin kriisi minulle, kun en ole saanut työtä vaikka olen sitä ahkerasti etsinyt. Työpaikan etsimisestä tulee myös avopuolison kanssa ongelmia.

Nikolas 28v.: ``Suomeen tullessa oli vaikeampaa, kun ei ollut ystäviä ja perhettä, myös ilmastoon tottuminen oli vaikeaa. Ihmiset ovat täällä ujoja. Minä olen eurooppalainen ja silloin on helpompi sopeutua suomeen. Suomalaiset ihmiset ovat ujoja ja minulla olisi vaikeaa täällä jos ei ole ystäviä tai perhettä. Minun kaveri auttaa paljon minua, samoin perheeni. Työvoimatoimisto on hyvä koska se auttaa meitä maahanmuuttajia työpaikan tai harjoittelupaikan löytymisessä.``

Avioliiton kautta tulleilla on erilainen käsitys suomalaisista ihmisistä koska he ovat jo eläneet aviopuolionsa kanssa yhdessä pitempään ja päässeet lähemmäksi Suomalaisten tapaa elää puolison sukulaisiin tutustuen. Samalla he ovat päässeet tutustumaan jo suomalaisten perinteisiin, niin asumiskulttuuriin kuin ruokaperinteisiin. Puolisoilla on ollut erityisen suuri merkitys tiedon antajana ja suomalaisten käytänteiden opettamisessa. Avioliiton kautta tulleilla nousi selkeästi haastatteluaineistoni pohjalta esille erilaiset ja yksilöllisemmät merkitysverkostot Suomen kulttuuriin perehtymisestä ja suomalaisille kuuluvista merkittävistä perinteistä, joita he kertoivat arvostavansa. Kulttuuriset asiat haastatteluissa liittyivät enemmän suomen ilmastoon, luontoon, ihmisten käyttäytymiseen, luonteenpiirteisiin, ruoka ja asumiskulttuuriin. Haastatteluissa ei lainkaan viitattu maailman katsomukseen ja uskontoon, vaikka niillä on

useissa maahanmuuttajien kulttuureissa hyvinkin keskeinen asema ja merkitys. Uskonto vaikuttaa arkiseen elämään ja sitä kautta päivittäisiin toimintoihin. Kaikilla haastateltavilla on kiinteä ja säännöllinen yhteys entiseen kotimaahansa. Kiinteällä yhteydellä sukulaisiin on merkitys maahanmuuttajan elämään ja arkeen uudessa maassa asuessaan. Useimmilla on huoli läheistensä selviytymisestä ja turvallisuudesta. Haastatteluissa tuli selkeästi esille omien vanhempien selviytyminen taloudellisesti, terveydelliset ongelmat ja arjen ongelmat ovat heidän mielessään päivittäin.

Seuraavat lainaukset aineistosta tuovat esille kokemuksia suomalaisesta kulttuurista.

Arisara 41 v. ``Suomi on hyvä maa jossa on helppoa elää. Täällä voi poimia marjoja ja niiden poimimisesta maksetaan. Luonto on puhdas. Suomalaiset auttavat ja ovat ystävällisiä. Olen aiemmin asunut myös Japanissa jossa minun siskoni on, siellä oli aivan erilaista. Suomessa en ole kokenut syrjintää enkä rasismia. Talvisin on vaikeaa liikkua, kun on kylmä. Suomalaista ruokaa voin syödä melkein kaikkea, paitsi en naudanlihaa. Syön usein riisiä, chiliä, kanaa ja sianlihaa. Ja olen maistanut myös suomalaista puuroa.``

Max 27 v. ``Kotona emme puhu suomea, vaan englantia. Vaimoni puhuu mieluummin minulle suomea. Jouduin kyselemään paljon vaimoltani, mitä hän tarkoittaa ja usein hän on kärsimätön, kun en ymmärrä, mitä minä kysyn.``

Tulay 36 v. ``Minulla ei ole niinkään vaikeaa taloudellisesti koska mieheni on työssä ja hän antaa myös minulle rahaa. Talvi on vaikeaa Suomessa kun on pakkasta ja paljon lunta, silloin kaipaen Thaimaahan. Alussa pelkäsin asua suomessa silloin kun olin lapseni kanssa kotona ja mies työssä. Suomeen sopeutuminen kestää useita vuosia. Arvostan Suomen kaunista kesää ja puhdasta luontoa. Paremmiin suomessa voisi olla jos Kelan toimistossa autettaisiin ulkomaalaisia enemmän. Maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa ja informaatiota monista eri asioista.``

Haastateltavien kertomuksista välittyi selkeästi se, että kotoutumisessa huomioitu suomalaisen kulttuurin ja perinteiden esiin tuominen, joka on koettu hyväksi asiaksi. Kulttuurinen sopeutuminen tulee kotoutumisessa huomioida henkisenä ja sosiaalisena muutoksena. Ihminen sopeutuu henkisesti sosiaalisiin muutoksiin uudessa maassa sekä samalla uudenlaisen kulttuurin omaksumisena. Tutustumalla eri maista tulleisiin samassa tilanteessa oleviin saadaan yhteys

toisen ihmisen persoonallisuuteen ja siihen ympäristöön ja kulttuuriin josta ihminen on lähtöisin, mikä antaa mahdollisuuden kehittää erilaisia identiteettejä.

Haastatelluista muutamat toivat esille kuvauksiaan siitä, että eri kansallisuudet opettavat erilaisuuden ymmärtämistä ja suvaitsevaisuutta. Jokaisen haastateltavan kotimaassa on ylläpidetty erilaista kulttuuria ja heistä on kasvanut omanlaisensa yksilö. Ihminen voi peilata itseään ympäristön kautta ja hänelle muodostuu käsitys siitä, millainen hän on ja samalla voi oppia toisten kokemusten kautta. Samankaltaisuuden kokemukset merkitsevät sitä, että he paremmin ymmärtävät toisiaan omassa tilanteessaan. Lähes kaikilla haastateltavilla on ollut vahva side kotimaassaan opittuihin perinteisiin ja niitä he halusivat vaalia. Kuitenkin Suomalaisten tapoja ja perinteitä he arvostivat. Useimmat arvostivat Suomalaisen yhteiskunnan tarjoamia palveluita ja niiden saamista, joita ei estä yhteiskunnallisen aseman puuttuminen tai taloudellinen tilanne. Haastatteluista ei välittynyt esille kokemukset oman etnisen taustan peittelemisestä ja tai heille tietyistä traditioista luopumisesta.

Seuraavat lainaukset aineistosta tuovat esille kokemuksia sopeutumisesta ja vaikeuksista löytää oma paikkansa suomen yhteiskunnasta ilman riittävää kielitaitoa.

Max 27- vuotta. ``Olen kotoisin maasta xxxx (maan nimi poistettu anonymiteetin suojaamiseksi) ja olen avioliitossa suomalaisen naisen kanssa. Meillä on yksi lapsi. Tulin Suomeen v. 2010 ja minulla on nyt väliaikainen oleskelulupa. Oleskeluluvan järjestäminen kesti kauan ja se oli vaikea prosessi. Oli ongelmia Kelan kanssa ennen kuin sain oikeuden suomen sosiaaliturvaan, oikeastaan se kesti puolivuotta. Asuin puolivuotta täällä sitten näin ensimmäisen kerran omaa perhettäni täällä Suomessa. Olen ollut opiskeluiden kautta työharjoittelussa suomessa mutta en muutoin. Olen ollut työharjoittelussa koulunkäyntiavustajana. Aikaisemmin olen opiskellut suomea vain vähän. Nyt oikeastaan ensimmäisen kerran kunnolla yhteensä 4 kuukautta. Vaimoni on apuna asioimisessa Kelan toimistossa`.

Maahanmuuttajien kokemukset suomalaisesta yhteiskunnasta liittyivät haastateltavilla oman kotimaan kulttuurin vertaamiseen ja erilaisten elämän ongelmien selvittelyyn kuten mm. työn saamisen epävarmuuteen, viranomaisilta saatavan tuen puuttumiseen ja myös sosiaalisten verkostojen vähäisyyteen.

Useimmilla avioliitonkautta tulleilla tuli esille haastatteluissa tiedon puute omista oikeuksistaan, joka on ollut osaltaan esteenä kotoutumisen toteutumiseen ja se on estänyt jollain tavalla, myös

sen viipymistä. Useimmilla avioliitonkautta tulleilla naisilla on selkeä suunnitelma siitä, että he haluavat muutakin kuin jäädä lasten kanssa kotiin. Useimmilla on vahva halu luoda erilainen perhedynamiikka kuin lapsuuden ajan perheessä. Useimmat avioliiton kautta tulleet naiset kokivat merkittävänä sen, että he saavat ansaita omaa rahaa. Useimpien haastateltavien kertomuksissa tuli esille erilainen perhedynamiikka kuin suomessa. Heidän kulttuurissaan etenkin vanhempien asema on arvostetumpaa kuin meillä suomalaisilla. Oikeus säilyttää omaa kulttuuria liittyi vahvaan siteeseen kotimaassaan asuviin läheisiin useimmiten sukulaisiin, joka tuli esille jokaisella haastateltavalla tiiviinä yhteydenpitämisenä kotimaahan.

Ainoastaan yksi haastateltava oli saanut oleskeluluvan turvapaikan kautta ja hänellä oli selkeästi erilaisempi kertomus kiinnittymisestäään ryhmään jota vaikeutti huomattavasti lähes kokonaan kielitaidottomuus. Seuraava lainaus hänen elämästään ja asettumisestaan suomeen.

Duy 26v. ``*Olen tullut suomeen v. 2007. Asuin ensin Ruukin vastaanottokeskuksessa kolme vuotta. Minulla ei ole ammattia. Olen vain opiskellut suomenkieltä jo 3 eri kertaa. Aikaisemmin olen viljellyt maata riisiä ja maissia Vietnamissa. Ruukissa olen ollut työharjoittelussa maatilalla, jossa rakensin aita ja hoidin myös lehmiä . Olen ollut harjoittelussa myös autokorjaamossa. Kaikkein vaikeinta on asioiminen virastoissa koska en puhu englantia lainkaan. Myös työharjoittelussa on vaikeaa kun ei ole yhteistä kieltä. Minulla on vaimo ja lapset Vietnamissa ja pidän yhteyttä vaimoon. Soitan vaimolle joka viikko tai kaksi ja kysyn kuulumisia. Vaimo ja lapseni eivät ole tulossa suomeen koska vaimoni viljelee maata Vietnamissa. Tämän hetkinen elämäntilanne: Kaikki on hyvin, saan opetella Suomea ja pääsen myöhemmin työharjoitteluun..``*

Seuraava lainaus aineistosta kuvaa, mitä on luoda uusi omanlaisensa identiteetti omien valintojen kautta uudessa maassa vaimona ja äitinä.

``*Olen kotoisin Kamerunista Afrikasta. Olen 29- vuotias ja tulín suomeen avioliitonkautta. Menin naimisiin suomalaisen miehen kanssa johon tutustuin kotimaassani. Meillä on kaksi lasta jotka nyt ovat 5 ja 3- vuotiaita. Aiemmin olen toiminut kosmetologina sisareni yrityksessä Ranskassa ja isälläni on yritys jossa myös olen ollut työssä. Merkittäviä tapahtumia elämässä on äitinä oleminen ja sen vaatavuus. Kotona ollessa on ollut yksinäistä mieheni ollessa matkatöissä. Lasten kanssa oleminen ei ole helppoa, ei ole omaa aikaa. Nyt minulle on tärkeää, että saan oman elämäni takaisin ja pääsen opiskelemaan ja joskus matkustelemaan ulkomaille. En halua enää lisää lapsia. Tulevaisuudessa haluaisin olla kosmetologin ammatissa, vaikka suomen kielen vuoksi voi olla vaikeaa. Nyt olen onnellinen ja kaikki on helpompaa, kun on auto ja lapset ovat isompia ja minulla on omaa aikaa. Osaan tehdä sellaisia asioita joista pidän. En*

tule kovin hyvin toimeen ihmisten kanssa mutta enemmän voin keskustella vanhempien ihmisten kanssa.``

Voin todeta haastattelujen pohjalta, että maahanmuuttajat elävät useissa eri maailmoissa sopeutuessaan suomeen esim. kotoutuskoulutuksen aikana he tutustuvat toisiin kurssilaisiin ja samalla perehtyvät Suomalaisen yhteiskunnan käytänteisiin. Jokaisella haastateltavalla on erilaiset odotukset uudesta maasta ja elämänsä järjestymisestäään täällä. Toisiin kulttuureihin perehtyessään he luovat ryhmät joiden kanssa solmitaan ystävyyttä ja samalla tutustuvat yhdessä suomalaiseen yhteiskuntaan. Yksin suomeen muuttaneilla kotoutumisen ja yhteiskuntaan kiinnittyminen tapahtuu selkeästi eri tavalla.

7.3 Kotoutumisen ja sopeutumisen epävarmuus ja rajanveto

Tarkastelin yhtenä teemana haastatteluissa millaisia haasteita Suomi ja suomalainen yhteiskunta asettavat maahanmuuttajille. Tärkeintä on haastateltaville suomen kielen opiskeleminen ja kielitaidon saaminen, jota he pitävät ainoana mahdollisuutena selviytyä ja työllistyä. Tarkastelen mitä menetelmiä he ovat käyttäneet vaikeuksista selviytymiseen ja mistä palveluista he ovat kokeneet saavansa parhaiten apua. Tarkastelen, myös nykyhetkeä sopeutumisen tarkastelussa sekä kokemuksia syrjinnästä ja rasismista.

Kokemukset epävarmuudesta liittyivät viranomaisiin, viranomaispalveluihin ja työllistymisen kysymyksiin. Muutamien kohdalla tuli esille maahanmuuttoviraston ruuhkautunut tilanne, jolla on ollut merkitystä oman ja perheen toimeentulon järjestymiselle. Epävarmuutta heille itselleen sekä puolisolalle aiheuttaa myös väliaikaisesti myönnetty oleskelulupa. Se vaikeuttaa myös tulevaisuuden suunnittelemista. Myönteiset kokemukset liittyivät yleisesti siihen, että maahanmuuttaja on tullut ymmärretyksi ja työntekijänä on sellainen ihminen, joka on valmis auttamaan ja tarjoamaan tietoa. Maahanmuuttajien kokemat pettymykset liittyivät enemmän kielitaidon puutteeseen ja ymmärtämisen vaikeuksiin. Koettuja ongelmia arkipäiväisissä tilanteissa olivat asioiminen ja toisten ihmisten kanssa kommunikointi sekä työpaikan puuttuminen. Suomenkieli koettiin vaikeaksi kieleksi oppia. Muutamat haastateltavat puhuivat englantia ja kokivat sen jonkin verran helpottavan kommunikointia ja asioimista virastoissa. Suurin osa haastateltavista kertoi asioivansa aina puolisonsa kanssa. Suomalainen aviopuoliso

toimi vaimonsa tai miehensä tulkkina. Avioliitonkautta tulleet kokivat saaneensa eniten apua puolisoiltaan kuin viranomaiselta. Kielitaito koetaan tärkeänä Suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittymisen vaikuttajana mm. parempaan työllisyyteen.

Työpaikka on yksi keskeisistä haasteista ja tavoitteista haastateltavien arjessa. Työpaikkaan liittyi kahdenlaisia ongelmia: työpaikan saamisen vaikeus ja ammattitaidon puuttuminen. Useimmat ammattikoulutuksen saaneet kokivat suurimpana esteenä kielitaidon puutteellisuuden sekä näytön ammattitaidostaan Suomessa. Haastateltavista muutamat kokivat, että suomalaiset menevät heidän edelle työnsaamisessa. Kahdella oli ammatillinen koulutus ja he kokivat erityisesti, että ulkomaalaistaustaisen on ansaittava ensin luottamus työnantajissa ja näyttö osaamisestaan. Seuraavassa ote tästä kokemuksesta: *Nikolas 28-v.:`Myöhemmin voisin opiskella lisää koska minulla on pohjakoulutusta paljon, ettei tarvitse enää niin paljoa opiskella. Suomessa tulee olla enemmän omatoimisuutta työnhakemisessa. Kotimaassa xxxx (maan nimi suojattu haastateltavan anonymiteetin vuoksi) on enemmän vaihtoehtoja työllistymiseen.`*

Muutamat haastateltavat olivat selkeästi toisiaan aktiivisempia ja oma-aloitteisempia etsimään työtä ja luomaan uutta ammatillista uraa Suomessa. Näistä haastateltavien kertomuksista kuvastui, että heillä on voimavaroja etsiä uusia mahdollisuuksia ja saada omaa ammattia vastaavaa työtä. Mutta he kaipaavat tukea, neuvoja sekä mahdollisuuden parempien työmahdollisuuksien löytämiseen. Lähes kaikki haastateltavat kokivat, että maahanmuuttajan on pakko oppia suomenkieli saadakseen työtä. Heillä on halu oppia suomen kieltä, joka edesauttaa näin työmarkkinoille pääsemistä. Heiltä odotetaan paitsi kielen oppimista myös itsenäistä aktiivisuutta uudessa ympäristössä sekä vastuun ottamista omasta elämästä. Lähes kaikilla haastateltavilla oli vahva halu kouluttautua ja saada työtä. Jokaisella on oma vahva halu säilyttää oma lähtömaansa kulttuuri ja oppia samalla uudessa kulttuurissa vaadittavat taidot selviytymiseen uudessa maassa. Samalla se tarkoittaa maahanmuuttajalle halua toimia kahden eri kulttuurin välillä. Se tarkoittaa kotimaassa asuviin läheisiin liittyvää yhteydenpitoa ja huolta läheisten selviytymisestä ja samalla myös kaipuustaan. Uudessa maassa se liittyy uusista haasteista selviytymiseen ja uusien taitojen opettelemiseen. Heillä on suunnaton tarve viestiä omasta selviytymisestään ja uusista kokemuksista ja myös uusista suhteista toisesta kulttuureista tulevien kanssa.

Seuraava lainaus tuo esille kuvausta huolestuneisuutta läheisistä sekä ikävästä.

Arisara 41v: ``Eniten olen kaivannut vanhempiani ja nuorinta lastani, joka asuu vanhempieni kanssa. Pidän heihin yhteyttä viikoittain Messengerin avulla.``

Ananya 28 v. ``Pidän yhteyttä sukulaisiin viikoittain ja soitan äidille joka viikko. En ole käynyt Vietnassa sen jälkeen, kun muutimme suomeen. Kaipaen ja ikävöin äitiä, isää ja sisaruksia ja ystäviä.``

7.4 Kotouttamisen vaikutukset yhdenvertaisuuden kokemuksiin

Tarkastelin haastatteluteemassa kokemuksia tasavertaisen aseman saavuttamisesta kysymällä, mitä menetelmiä maahanmuuttaja on käyttänyt vaikeuksista selviytymiseen ja mikä on kotouttamisessa ja sopeutumisessa suomeen auttanut eniten? Kysyin myös, mitä haasteita suomalainen yhteiskunta asettaa maahanmuuttajille. Näiden teemojen aukaisemiseen tarvitsin hyvin erilaisia apusanoja. Joilla tarkensin mistä, tasavertaisuudessa ja yhdenvertaisuudessa on kyse. Useimmille haastateltaville nämä olivat vaikeimmat teemat. Käsitteet eivät auenneet kovin helposti, eikä myöskään englanniksi.

Samalla tarkastelin myös kokemuksia rasismista, eriarvoisuuden kokemuksista sekä huonosta kohtelusta maahanmuuttajia kohtaan. Useimmat haastateltavat kuvasivat näitä kokemuksia palveluiden saamisella ja suomalaisten käyttäytymisellä ja luonteenpiirteillä. Itselleni jäi tunne, ettei yhdenvertaisuus käsitteenä auennut heille ja sen vuoksi koin että kertomuksia ei tästä teemasta syntynyt niin kattavasti kuin odotin.

Kokemukset epätasa-arvoisista ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta tulivat parhaiten esille kolmen haastattelun kuvauksissa. Haastateltavat kuvasivat sitä lähinnä oman ammattinsa kautta. Ettei kotimaassa hankitulla ammatillisella koulutuksella ole minkäänlaista painoarvoa työmarkkinoilla. Kokemukset oikeudenmukaisuudesta liittyivät vahvasti avun saamiseen, luottamuksen syntymiseen etenkin työvoimahallinnon kanssa.

Haastateltavat kertoivat työllistymisen vaikeuksista ja kuvasivat sitä pelkästään omakohtaisten kokemustensa kautta. Tasavertaisuudella he tarkoittivat samanlaisia työllistymisen mahdollisuuksia kuin valtaväestölläkin, eli se merkitsi heille tietyn samanarvoisen aseman

saamista kuin suomalaiset saavat työelämässä. Seuraava lainaus tuo esille kokemusta epätasa-arvoisesta asemasta lähinnä työpaikan saamiseksi.

Max 27 v. `` Olen ammatiltani elektroniikka insinööri. Olen opiskellut kotimaassani ja myöhemmin Euroopan Rasmus-ohjelmassa. Olen puoli vuotta työskennellyt nykyisessä ammatissani. Tämänhetkinen elämäntilanne on vaikea, koska minulla ei ole työtä ja etsin sitä koko ajan. Kielitaidon vuoksi se on vaikeaa. Minun ammatissani tarvitaan paljon englantia, oletan että sen avulla on mahdollista tehdä omaa koulutusta vastaavaa työtä. Yksi ystäväni on saanut työtä vaikka hän on Jugoslaviasta ja puhuu vain englantia. Vaikeudet suomessa selviytymiseen liittyvät heikkoon kielitaitooni ja työpaikan löytyminen on nyt kaikista vaikein. Olen etsinyt työtä myös Oulusta suuremmista yrityksistä mutta en ole siinä onnistunut. Haasteet suomessa eivät ole jokapäiväisiä, joskus baarissa olen törmännyt syrjintään ja se on humalaisten huonoa käyttäytymistä, yleisesti kaikki on ok. Suomessa haluaisin muuttaa:`` että olisi enemmän työpaikkoja.`` Toivomuksina esitän Suomelle, että ministerit hoitaisivat asioitamme paremmin. Nyt ajattelen, ettei Suomen eduskunta pidä meistä ulkomaalaisista ja ne eivät arvosta meidän ammatillista koulutusta jonka olemme kotimaassamme hankkineet. Eniten minua on auttanut se, että sain oikeuden suomen sosiaaliturvaan jonka ansiosta minä ja perheeni tulemme nyt toimeen.``

Haastatteluissa tuli hyvin selvästi esille unelmat ja odotukset tulevaisuutta kohtaan. Maahanmuuttajat arvostivat suuresti kotoutumiskoulutukseen kuuluvaa työharjoittelua jonka he kokivat tarpeellisenä. Selkeästi siihen liittyi monenlaisia odotuksia tulevaisuutta ajatellen. Haastatteluissa haastateltavat kuvasivat kuitenkin kielitaidon puutteellisuudesta että ei ole helppoa asettua työmarkkinoille ilman riittävää kielitaitoa. Haastateltavat käyttivät sanoina kuvatakseen epäoikeudenmukaisuutta lähinnä huono tai aika hyvä, joilla he tarkoittivat jonkin palvelun saamista. Tyypillinen ilmaisu haastatteluissa oli, että suomessa saa hyvää terveydenhoitoa. Maahanmuuttajat eivät kokeneet, että he ovat jotenkin huonommassa asemassa terveyspalveluiden saamisessa. Ainoastaan lääkäreiden sekä hoitajien kielitaidottomuudesta he mainitsivat. Negatiivisina asioina muutamat haastateltavat kuvasivat palvelujärjestelmän huonoa palvelualltiutta jota ei voi liittää epätasa-arvoisuuteen, kyse on enemmän yhteisen kielen puuttumisesta mm. lääkäripalveluissa ja yleensä terveydenhuollossa. Tällä muutamissa haastateltavien kertomuksissa kuvattiin, ettei aina tule ymmärretyksi ammattihenkilöiden kielitaidon puutteellisuuden vuoksi.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen liittyy ympäristön asettamiin odotuksiin maahanmuuttajia kohtaan jota kuvattiin ainoastaan yhdessä haastattelussa suomalaisten ennakkokäsityksenä mm. ihoväriin perusteella. Haastateltava kuvasi sitä seuraavanlaisin kokemuksiin.

Kirana 28 v. ``Olen joskus kokenut rasismia, lapseni eivät tiedä edes mitä se on. Joskus lapsiamme on nimitelty. Omat kokemukset rasismista on, että joskus kaupungilla kävellessä on nimitelty. Joskus on ollut erilainen tilanne esim. pankissa on ollut virkailija, joka ei osaa palvella minua ja emme tule toimeen keskenämme. Toiset ihmiset etuivat minun edelle pankissa ja minä menin edelle ja minua ei autettu. Toinen tilanne tapahtui kuntosalilla jossa jouduin kertomaan, että minä en ole paha ihminen ja selvitin asiaa siellä.``

Haastatteluissa kuvattiin kokemuksia rasismista ja epätasa-arvoisesta kohtelusta heitä kohtaan. He itse kokevat, että se johtuu enemmän ulkoisista piirteistä kuten ihonväristä tai kielellisistä vaikeuksista saada perusteellisia ohjeita mm. työllistymismahdollisuuksiin ja asiakaspalvelutilanteisiin.

Haastateltavien kuvaukset tasavertaisuudesta olivat lähes yksimielisiä siitä, että suomesta saa vain sillä perusteella työtä, kun oppii ensin kielen. Muutamien haastateltavien mielestä maahanmuuttajien kotimaassa hankitulla ammatillisella koulutuksella ei suomessa ole minkäänlaista arvostusta ja se tuo heille täysin eriarvoisen aseman työmarkkinoilla. Näiden haastateltavien mielestä se on turhauttavaa. Useimpien haastateltavien kokemukset suomen sosiaaliturvasta olivat positiivisia. Suomeen tulotilanteessa on ollut vaikea ymmärtää maahanmuuttajien sosiaaliturvan myöntämiseen liittyviä asioita. Tätä ei kuitenkaan kuvattu haastattelussa mitenkään epäoikeudenmukaisena tai syrjivänä toimenpiteenä.

Yksi kotouttamislain tavoite on edistää maahanmuuttajien tasa-arvoa ja valinnanvapautta. Kotouttamiskoulutuksen yksi tavoite on edistää tasa-arvoa sellaisin toimenpitein, joita maahanmuuttajat tarvitsevat suomen yhteiskunnassa selvitäkseen. Yksi osa tätä on työllistyminen ja eri vaihtoehtojen etsiminen. Eri vaihtoehtoja voidaan hyödyntää kotouttamissuunnitelman laatimisessa. Omakohtaisesti koin, että haastateltavat saattoivat tuoda varovaisesti esille kokemuksia syrjinnästä. Oletan, että heillä oli tietynlainen pidättäytyminen minun ammatillisen taustani vuoksi asiaan.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tehtävä on ollut tarkastella kokemuksia sopeutumisesta uuteen kulttuuriin ja kotoutumisen käytäntöihin. Tässä tutkielmassa ovat sopeutumisesta ja kokemuksista saadut tarinat sellaisina kuin ne esiintyivät haastateltavien kuvauksissa. Tutkimusaineisto muodostui Raahen seutukuntien alueella asuvista maahanmuuttajista, joista osa on saanut oleskeluluvan turvapaikan hakemisen kautta ja suurin osa on tullut avioliitonkautta. Tarinoissa ovat mukana tulotilanne ja asettuminen Suomeen. Kertomuksissa kuvatut maahanmuuttajien kokemukset kuvaavat erilaisia odotuksia, kertomuksia selviytymisestä ja kokemuksia sopeutumisesta. Keskeisimpinä asioina kokemuksissa mainittiin suomen kielen vaikeus, työllistymisen vaikeudet ja siitä aiheutuva epävarmuus. Lähes jokainen kertoi haastattelussaan, että vain oppimalla suomen kielentaidon voi saada työtä ja toisaalta se mahdollistaa selviytymisen työpaikalla. Useimmilla oli vahva halu myös kouluttautua ammattiin saadakseen pysyvämpää työtä. Haastatteluissa mainittiin kielteisistä kokemuksista, työllistymisen vaikeuksista ja ammatillisten valmiuksien riittämättömyydestä, joista muutama haastateltava koki, ettei Suomessa arvosteta heidän ammatillista pätevyyttä. He kokivat, että omassa kotimaassa hankitulla koulutuksella ei ole painoarvoa Suomen avoimilla työmarkkinoilla. Yksi haastateltava kertoi ajatuksistaan palata kotimaahan. Kertomuksessa värittyi kuva, että kokemukset ovat olleet erilaisia kuin odotukset Suomessa tarjottavista työllisyyden mahdollisuuksista.

Kertomuksissa ei kuvattu kulttuurisia eroja elämää erityisesti rajoittavina tekijöinä. Haastatteluissa tuli esille kokemuksia suomalaisesta kulttuurista, jonka haastateltavat ymmärsivät enemmän ilmastoon, luontoon ja suomalaisiin perinne - ruokiin kuuluvaksi. Muutamissa kulttuuria koskevissa keskusteluissa tuli esille myös suomalaisten luonteenpiirteet ja enemmän ne liittyivät ujouteen ja vakavuuteen. Suomalaisuus liittyy heidän ajatuksiinsa joihinkin asioihin, esineisiin, ilmiöihin tai ihmisiin. Suomalaisuuden ajatellaan usein olevan jotakin sellaista, joka liittyy kaikkiin meihin täällä syntyneisiin esim. me syntyperäiset suomalaiset. Kansallisuus onkin yhtäältä ollut keskeinen tapa rakentaa yhteisyyttä erojen päälle.

Toisaalta kansallisuus erottelee ihmiset meihin ja muihin. Kansalliseen yhteisöön kuuluminen merkitsee eritasoista sitoutumista mm. perheeseen, kotiin, sukuun, työhön, yhteiskuntaan, sen normeihin, asuinpaikkaan ja kotimaahan ja sitä kautta laajempaan maailmaan. (Blom, Oinonen, Melin 2005,7.)

Maahanmuuttajien näkemyksissä ja kertomuksissa kotoutuminen näyttäytyy yhteiskunnallisten käytänteiden ja tiedon lisäämisenä suomalaisesta kulttuurista. Erikseen kotouttamisohjelma ja suunnitelma ei sanana kertonut heille mitään erityistä. Keskusteluissa se kuvattiin enemmän liittyvän suomenkielen opettamiseen ja työelämä valmiuksien parantamiseen. Haastatteluiden perusteella maahanmuuttajat kokevat tarvitsevansa tietoa erilaisista toimintatavoista mm. työnhakemisessa ja asioimisesta eri virastoissa. Aineiston perusteella voin päätyä siihen johtopäätökseen, että viranomaisiin ja eri palvelusektoreihin kohdistuu paljon kehittämistarpeita ja uusien palvelumuotojen kehittämistarpeita niin, että niissä huomioidaan kokonaisvaltaisesti eri lähtökohdista tulleet maahanmuuttajat sekä etenkin ne, joilla on ammatillinen koulutus ja työkokemusta aiemmasta kotimaasta.

Muutamissa kertomuksissa kuvattiin kokemuksia viranomaisten kielitaidottomuudesta ja heikosta palvelualltiudesta ja myös lomakkeiden vaikeaselkoisuudesta. Palvelualltiudella haastateltavat kuvasivat myös hyväksi mm. työvoimaohjaajan neuvoja ja yksilöllistä palveluohjausta. Useimmat ovat kokeneet, että yksilöllisen ohjauksen avulla on mahdollistunut avun saaminen ja asioiden eteenpäin vieminen. Kokemukset työvoimatoimiston palveluista ovat olleet pääasiassa positiivisia. Osalla oli toiveita työnantajien perehtymisestä maahanmuuttajien työharjoittelu- mahdollisuuksiin ja muutama toivoi enemmän tiedonjakamista heidän tarpeistaan ja työllistymisvaihtoehtojen tarjoamisesta esim. opiskeluaikainen Erasmus-ohjelman opiskelijavaihto ja opiskeluun kuuluva työharjoittelu. Näissä kuvattiin työnantajien ennakoasenteiden poistamista.

Rasismia koskevassa teemassa haastattelukuvaukset liittyivät suomalaisten palveluhalukkuuteen, sekä avuliaisuuteen. Vain yhden haastateltavan kertomuksessa kokemukset pitivät sisällään kokemuksia eriarvoisuudesta ja erimielisyys koski hänen ihonväriä. Haastateltava ei kokenut sitä mitenkään erityisenä ongelmana ja ei yleistänyt sitä elämäänsä rajoittavaksi tekijäksi. Itselleni muodostui tämän teeman kautta käsitys, että useimmat pidättäytyivät kertomasta todellisia kokemuksia ja halusivat kaunistellen kuvata kokemustaan epäasiallisesta kohtelusta sekä syrjinnästä. Useimmille oli myös sanana vieras rasismi ja se ei auennut heille englanninkielelläkään.

Kertomusten avulla oli mahdollista tarkastella uudelleen muotoutuvan identiteetin rakentumista sekä sen säilymistä osittain samanlaisena kuin aiemmin. Amartya Sen (2009) tuo esille, että identiteettikäsitteillä on voimakas vaikutusvalta ihmisten ajatuksiin ja tekoihin. Maailma nähdään yhä useammin, vaikkakin epäsuorasti, uskontojen tai sivilisaatioiden liittona ja siten jätetään huomioitta muut tavat, joilla ihmiset voivat ymmärtää itsensä. Huomioimatta jätetään muut ihmiselle tärkeät identiteetit kuten yhteiskuntaluokka, sukupuoli, ammatti, kieli, tiede, moraalit ja politiikka. Taustalla piilee outo oletamus, jonka mukaan maailman ihmiset ovat jaoteltavissa jonkin ainutlaatuisuuden ja kaikkia yhdistävän erottelujärjestelmän mukaan. Sivilisaation ja uskonnon pohjalta tapahtuva maailman väestön erottelu tuottaa eristyneen näkemyksen ihmisen identiteetistä kun aiemmin turvauduttiin kansallisuuksiin tai yhteiskuntaluokkiin. Eristyneisyys näkemys on hyvä tapa ymmärtää väärin lähes jokaista maapallon ihmistä. Sama ihminen voi olla ristiriidassa Yhdysvaltain kansalainen, karibialaista alkuperää, afrikkalaisten esivanhempien jälkeläinen, kristitty, liberaali ja ihminen joka on syvästi vakuuttunut, että ulkoavaruudessa on älykkäitä olentoja, joiden kanssa on päästävä kiireen vilkkaa puheisiin. Kaikki yhteisöt, joihin tämä henkilö samanaikaisesti kuuluu, antavat hänelle erityisen identiteetin. Yhtäkään ei voi pitää ainoana identiteettinä tai singulaarisena, ainutlaatuisena jäsenyyden kategorianaan. Meillä on monenlaisia identiteettejä, jolloin on tehtävä päätös erilaisten yhteyksiemme ja kytköksiemme suhteellisesta tärkeydestä tilannekohtaisesti. (Amartya Sen 2009, 11–12.) Etnisen identiteetin aineksina näillä tutkimukseni osallistuneilla oli lähes kaikilla vahvat siteet kotimaahan ja he eivät sen vuoksi pitäneet itseään mitenkään erityisinä ja sellaisina jotka vaatisivat enemmän kuin muu valtaväestö Suomessa.

Onnistuneen kotouttamisen lähtökohtia voidaan määritellä ulkoisina eli materiaalisina asioina, kuten työ, koti, raha jne. Voidaan puhua ihmisten kokemuksista ja tarpeiden toteutumisesta. Toisaalta ihmisten epävarmuuksia voimakkaasti esiintuovat kokemukset kertovat ihmisten uhkaavista tilanteista ja kokemuksista. Aineistosta nousee vahvasti esille eriarvoisuuden kokemukset joissa haastateltavat kuvasivat työllistymisen vaikeutta ja vertasivat itseään muihin Suomalaisiin työnhakijoihin.

Myös Aira Kurtin (2010) tekemässä lisensiaatin tutkimuksesta nousee esille, että maahanmuuttajien taustalla olivat erilainen kieli ja kulttuuri sekä erilaiset psykososiaaliset ja sosiaaliset vaikeudet, jotka vaikeuttavat maahanmuuttajien kotoutumista ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Kotoutumisen nähtiin vaikuttavan sekä yksilön ja ympäristön ominaisuuksiin. Kurtin tutkimuksessa tuotiin esille myös, se ettei maahanmuuttajien ääni kuulu kotouttamisohjelmaa laadittaessa.

Akkulturaatio käsitteenä liittyy maahanmuuttajiin ja valtaväestön luomiin asenteisiin maahanmuuttajista. Liebkind (2000) toteaa akkulturaatiosta, että se on pääsääntöisesti vastavuoroinen prosessi, jossa valtaväestö ja vähemmistöryhmät vaikuttavat toisiinsa. Akkulturaatioprosessi voidaan jakaa kahteen ryhmään. Yksiulotteisena se päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen ja toinen puoli painottaa kulttuuripluralismia eli monikulttuurisuutta. Yksi ulotteinen prosessi ei liiemmästi eroa assimilaatiosta eli sulautumisesta valtaväestöön. Assimilaatio on käsitteenä sitä, että vähemmistöjen jäsen omaksuu enemmistön arvot ja käyttäytymisen. Akkulturaatiomalli olettaa, että vähemmistökulttuurit jossain vaiheessa kadottavat etnisen tai kulttuurisen identiteetin sulautuessaan valtakulttuuriin. Toisen monikulttuurisen mallin ajatus on kaksisuuntainen eli vähemmistökulttuurit säilyttävät oman kulttuuri-identiteettinsä. (Liebkind 2000,14,22.)

Akkulturaatiotutkimuksen mukaan akkulturoituvat ihmiset haluavat pitää yllä henkistä hyvinvointiaan sekä oppia uudessa kulttuurissa tarvittavia tietoja ja taitoja. Tällainen sopeutuminen voidaan jakaa psykologiseen ja sosiokulttuuriseen (käyttäytymiseen liittyvään) sopeutumiseen. Tämä erottelu ei ota Liebkindin mukaan vielä huomioon sosiaalipsykologisia tekijöitä, kuten identiteettiä, asenteita ja arvoja. Tutkimusten mukaan akkulturaatioprosessia pidetään potentiaalisesti stressaavana, koska siihen liittyy usein kieliongelmiä. Syrjintäkokemuksia ja kokemuksia siitä, että uusi kulttuuri on vaikea hallita.(Liebkind 2000, 17.)

Jaana Suokonaution (2008, 89.) tekemä liseniaatintyö tuo esille, että kotoutumiskoulutus ei ole tuonut maahanmuuttajille sellaista pääomaa, jolla olisi ollut vaihtoarvoa suomalaisilla työmarkkinoilla. Maahanmuuttajat ovat kokeneet, että kotoutumiskoulutus ei ole tarjonnut heille riittävää ohjausta ja käytännön apua. Suokonaution tutkimuksessa maahanmuuttajat ovat ehdottaneet, että kotoutumiskoulutusta tulisi muokata enemmän toiminnalliseksi ja siihen liitettäisiin alusta alkaen tiivis työelämäyhteistyö ja se perustuisi vahvaan alkuun eli hyvin opittuihin perusasioihin. Maahanmuuttajien ratkaisuihin vaikuttavat sosiaaliturvajärjestelmä ja sen mahdolliset sudenkuopat. Kyse on myös yhteiskunnan muista lainalaisuuksista, kuten työmarkkinoiden vetovoimasta ja työvoimantarpeesta.

Lähes jokaisella tutkimuksessani haastatelluilla on ollut vahvoja odotuksia työllistymiseen ja paremman elämän mahdollisuuksista. Lähes kaikissa kertomuksissa tuli esille, että kotouttamiskoulutuksen aikana on tullut keskinäinen luottamus ryhmän keskuudessa, että suomenkielen oppiminen mahdollistaa useampaan asiaan elämässä. Jokaisella haastateltavalla

on vahva luottamus suomen palvelujärjestelmään eri viranomaisiin vaikka kotona odottaminen on turhauttanut ja tuonut esille myös paluu mahdollisuuden kotimaahan. Maahanmuuttajat ovat saaneet samanlaisen kohtelun ja eri kulttuureista tulleisiin on suhtauduttu samanarvoisesti ja sen on katsottu johtavan hyvään luottamuksen rakentumiseen näiden tutkimukseeni osallistuneiden kertomuksissa.

Aineiston pohjalta näyttäisi siltä, että sopeutuminen korostuu maahanmuuttajien kertomuksissa kuvailevasti kertomuksina arjesta, merkityksellisistä ihmissuhteista ja yhteydenpitämisestä kotimaahan. Kertomukset ovat hyvin erilaisia riippuen suomeen saapumisen tulostyypistä. Avioliitonkautta tulleiden sopeutumisen kertomukset ovat kokonaisvaltaisempia, koska niissä on mukana myös puoliso, lapset, aviopuolison sukulaiset ja muu perheen tukiverkosto. Suomeen yksin saapuneiden turvapaikanhakijoiden sopeutumisen kertomuksia kuvastaa sopeutumisen prosessi enemmän viranomaistahojen alulle laittamana. Turvapaikan kautta oleskeluluvan saaneiden kertomuksissa kuvastuu voimakkaasti yrittäminen ja vahva selviytymisen halu ja tulevaisuuden suunnitelmat.

Oma arvioni tutkielman tarkoituksen ja tutkimuskysymyksiin vastaamisesta toteutui mielestäni jokseenkin hyvin, vaikka odotukset olivat tutkielmaa aloittaessa toisenlaiset. Oletin, että saisin halukkaita vapaaehtoisia osallistujia enemmän. Lähtökohtana oli se, että haastateltavat olisivat asuneet Suomessa jo pitempään ja kielitaito olisi ollut kehittyneempää. Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna tämä tutkielma tarjoaa lähtökohtaisesti faktatietoa maahanmuuttajien itsensä esittämistä sopeutumisen kokemuksista tosiasioista, joissa ovat mukana ihmisen menneisyys kotimaassa ja nykyisyys uudessa maassa. Nykyisyydessä kuvataan omia toiveita ja tulevaisuutta. Keskeisimpänä tutkielman tuloksista nousee esille, että maahanmuuttajat tunnistavat oikeuden omaan kulttuuriin ja haluavat säilyttää etnisen erilaisuutensa. Kotouttamisohjelma varmistaa sen, että valtaväestön elämäntapoihin perehdytetään ja sen avulla he saavat tietoa suomalaisten tavoista, perinteistä ja kulttuurista näin sopeutuminen mahdollistuu. Tutkielmasta saatua informatiivista tietoa voidaan siirtää, myös muille maahanmuuttajien parissa työskenteleville sekä kotouttamisen kehittämiseksi.

KIRJALLISUUS

Aaltola Juhani & Walli Raine 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimusteoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.

Alasuutari, Pertti 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Tammerpaino.

Ala-aho, Birkitta 2010. Raahen seutukuntien kotouttamisohjelma

Amartya, Sen 2009. Identiteetti ja väkivalta. Englanninkielinen alkuteos: Identity and violence. Riika

Anis Merja, 2006. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitos julkaisusarja D 47/2008. Helsinki

Alitolppa-Niitamo, A. & Söderling, Ismo & Fågel, Stina. 2005. Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto. Vammalankirjapaino Oy.

Clarke, Kris 1999. Aids & mobility: country report (Finland) Maahanmuuttajien hyvinvointitutkimus Suomessa, Tampereen yliopisto

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto

Forsander, Annika, Ekholm, Elina & Saleh, Raya 1994. Monietninen työ: Haaste ammattitaidolle. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus ja täydennyskoulutuskeskus.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma. [http:// www.mol.fi](http://www.mol.fi) viitattu 16.05.2012

Helander, Eila. 2005. Matkalla maailman kansalaiseksi Kirkon ulkomaalaistyö 2000-luvun alussa. Gummerus kirjapaino oy.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Paula. & Sajavaara, Pirkko. 2009. 15 uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Huotari Anna Kaisa. Haastattelu viitattu /19.04.2012
- Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas, Anna 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylirajaisia suhteita. Teoksessa Rastas, Anna., Huttunen, Laura.& Löytty, Olli.(toim.)Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino.
- Huttunen, Laura 2002. Kotona maanpaossa matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämänkerroissa. Suomalaisen kirjallisuudenseura. Helsinki: Hakapaino.
- Jokikokko Katri 2002. Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa. Teoksessa Räsänen, R & Jokikokko, Katri, Järvelä, M. Lamminmäki-Kärkkäinen. Interkulttuurinen opettajankoulutus utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Pres, Oulu university.
- Järvinen, Riitta 2004. Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Erilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Kamali, Masoud 1997. Distored integration: Clientization of immigrants in Sweden. Uppsala: Uppsala Multiethnic Papers.
- Kaasila, Raimo & Rajala, Raino & Nurmi, Kari 2008. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Keskinen, Suvi. Rastas, Anna. & Tuori, Salla (toim.)2009. En ole rasisti, mutta. Maahanmuutosta monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere Nuorisotutkimuksen verkosto. Vastapaino.
- Keränen, Heikki& Rontti,Sami 2010. Pohjois-Pohjanmaan elinkeino,-liikenne ja ympäristökeskus julkaisuja 02/ 2010 / www. elykeskus.fi
- Kurtti, Aira 2010. Erilaiset politiikat ja toimintaperiaatteet maahanmuuttajien kotouttamisohjelmissa. Sosiaalityön lisensiaatin tutkielma. Lapinyliopisto.

Lepola, Outi 2000. Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi, monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttoliittisessä keskustelussa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Liebkind, Karmela. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etnistensuhteet tutkimuksena valossa. Tammerpaino Oy, Tampere.

Liebkind, Karmela 2000. Monikulttuurinen Suomi: Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki, Gaudeamus.

Löyttyniemi, Varpu 2004. Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. Jyväskylä, Minerva.

Mammon, Reet. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Maahanmuuttovirasto (2010) [www.migri/](http://www.migri.fi) etusivu. viitattu 26.03.2012

Maahanmuuttovirasto (2009 a) Lainsäädäntö. www.maahanmuuttovirasto.fi. viitattu 26.03.2012

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja. 2008. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestön tutkimuslaitos. Vammalankirjapaino Oy, Helsinki.

Maaseudun sivistysliitto 2010. Koti maalla. Käsikirja maahanmuutosta. Maanhenki Oy Bookwell Oy, Porvoo.

Oinonen, Eriikka, Blom, Raimo & Melin, Harri. Onni on olla suomalainen. Kansallinen identiteetti ja kansalaisuus. Raportti ISSp 2003 ja 2004 Suomen aineistosta <http://www.fsd.uta.fi>. Yliopistopaino Helsinki

Oksi-Walter, Päivi & Roos Jonna & Viertola-Cavallari Ritva. Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Arkki.

Pitkänen, Pirkko 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki-Edita Prima Oy.

Pitkänen, Pirkko 2005. Kulttuurien välisen työn lähtökohtia. Helsinki-Edita

Pentikäinen, Marja 2005. Loputon matka. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö.

Perttula, Juha 2006. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus merkitys-tulkinta- ymmärtäminen. Vantaa: Dialogia Oy.

Raahen kaupunginhallituksen pöytäkirja 23.11.1992 /

Rantonen, Eila 2010. Vähemmistöt ja monikulttuurisuus. Tampereen yliopisto.

Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko 2006. Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologian ja sosiologian näkökulma. Tampere University Press.

Roos, Jeja-Pekka 1988. Elämäntavasta elämänkertaan. Elämänkertaa etsimässä. Helsinki. Tutkijaliitto.

Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammerpaino Oy.

Salonen Annamari & Villa Susan 2006. Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005. Ihmisoikeusliitto, Helsinki, Cosmoprint.

Saarela, Mira haastattelu/ viitattu 19.03.2012 Raahen seutukunnan työ- ja elinkeinotoimisto.

Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi koulussa etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Stuart, Hall 1999. Identiteetti. Suomentaneet ja toimittaneet Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tammer-Paino Oy Tampere.

Suokonautio, Jaana 2008. Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto.

Suurpää, Leena 2002. Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Nuorisotutkimuksen verkosto, nuorisotutkimuksen seura, julkaisuja 28/ 2002. Yliopistopaino Helsinki.

Turtiainen, Kati 2008. Kommunikointi, luottamuksen rakentuminen uuden kynnyksellä. Kiintiöpakolaisten ja viranomaisten välillä. www.sosnet.fi / julkaisut

Vartia, Maarit & Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi, Rintala- Rasmus, Anita & Riala, Riitta ja Salminen, Simo 2007. Monikulttuurisuus työarjessa. Helsinki. Työministeriö.

Viljakainen, Taru 2007. Näkemyksiä elämänhallinnantukemisesta koulutuksen avulla. Kouluttajien ja opettajien kokemuksia turvapaikanhakijoiden kanssa. Tampereen Yliopisto, Kasvatustieteenlaitos.

Eugenia Markova ja Richard Black. 2007. East European immigration and community cohesion. (Yhdysvallat) Sussex Centrin Migration. www.irf.org/uk

Muut lähteet

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. [Http://www.finlex.fi/laki](http://www.finlex.fi/laki)

Laki kotouttamisen edistämisestä 1386/ 2010 [http:// www. finnlex.fi / laki](http://www.finnlex.fi/laki)

[http:// www.finnlex.fi/fi](http://www.finnlex.fi/fi) yhdenvertaisuuslaki

www.mol.fi/maahanmuutto/aineistot

[www.elykeskus.fi/pohjois-pohjanmaa /julkaisut](http://www.elykeskus.fi/pohjois-pohjanmaa/julkaisut)

[www.odl.fi/ kuntoutuspalvelut](http://www.odl.fi/kuntoutuspalvelut)

<http://www.monitorilehti.fi/intermin/periodic.nsf/vwarchivedlist1/14CEEB96B04A9CF2C22576320022305B>

www.migri.fi /tietoa muualla/ kotouttaminen

[www.intermin.fi/](http://www.intermin.fi) fi maahanmuutto / muuttoliike suomeen

[www.stat.fi/](http://www.stat.fi) 2011 tilastokeskus/ viitattu 02/ 2012

[www.elykeskus.fi/](http://www.elykeskus.fi) pohjois-pohjanmaa/ julkaisut

<http://www.tem.fi/files/30770/bockermanvirkola.pdf>

LIITTEET

LIITE 1 SUOSTUMUSLOMAKE HAASTATTELLUA VARTEN

SUOSTUMUSLOMAKE HAASTATTELUUN OSALLISTUMISTA VARTEN

Jyväskylän yliopisto / Yliopistokeskus Chydenius Kokkola

Raahessa 19.9.2011

Sosiaalityön opiskelija

Marju Salmela

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Olen tekemässä sosiaalityön pro gradu - tutkielmaa liittyen sosiaalityön opintoihini. Tutkielmani aihe käsittelee maahanmuuttajien kokemuksia suomen yhteiskuntaan sopeutumisesta sekä kotoutumisesta.

Aineiston kerääminen on tarkoitus toteuttaa haastattelemalla Raahen seutukunnan alueella asuvia ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti ja henkilöllisyytesi ei tule esille missään vaiheessa varsinaista tutkimusraporttia. Haastatteluaineisto hävitetään raportin valmistumisen jälkeen. Tätä yhteydenottoa varten Raahen seutukunnan työ- ja elinkeinotoimisto on lupautunut postittamaan suostumuslupalomakkeen ja saatekirjeen tutkimukseen valituille henkilöille. Oheisena saat vastauskirjekuoren, jossa voit postittaa tämän suostumuslomakkeen. Postita suostumuslomake viimeistään 29.9.2011.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa lokakuussa 2011 sinulle sopivassa paikassa ja ajankohtana.

Valitse vastausvaihtoehto haluatko osallistua haastatteluun

Kyllä

En halua osallistua

allekirjoitus ja puhelinnumerosi

Voit ottaa yhteyttä myös puhelimitse tai @ postilla, jos haluat kysyä jotain haastatteluun liittyen.

Ystävällisin terveisin Marju Salmela puh. xxx xxxxx marju.salmela@ras.fi

Sosiaalityön opiskelija / Jyväskylän Yliopisto

Yliopistokeskus Chydenius Kokkola

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1.TAUSTATIEDOT

-Kansallisuus

-Ikä

-Siviilisääty

2.AMMATILLINEN TAUSTA

-mahdollinen koulutus

3. SUOMEEN SAAPUMISVUOSI, tulotilanne

- Turistina –opiskelijana - pakolaisena- perheen yhdistämisen kautta- maahanmuuttajana-,
paluumuuttajana

4. SUOMENKIELENTAITO

5. Perhesuhteet ennen Suomeen tuloa

-yhteydenpito sukulaisiin nykyisin millä tavalla ja kuinka usein?

6. TÄMÄN HETKINEN ELÄMÄNTILANNE millainen?

7. MITKÄ OLIVAT ENSIMMÄISET VAIKEUDET SUOMEEN TULTUASI?

8. MILLAISIA HAASTEITA SUOMI / SUOMALAINEN YHTEISKUNTA/ KULTTUURI ASETTAA MAAHAN- MUUTTAJILLE?

9.Voitko kertoa minulle MITÄ MENETELMIÄ OLET KÄYTTÄNYT VAIKEUKSISTA SELVIYTYMISEEN? (esim.
kielikurssi, työvoimatoimiston palvelut, Sosiaaliviranomaisiin turvautuminen, maahanmuuttoviraston
apu, ammatillisen koulutuksen hankkiminen)

10.PALVELUT JOISTA OLET KOKENUT SAAVASI PARHAITEN APUA?

11.OLETKO OLLUT TYÖTÖN VAI TYÖSSÄ?

-Jos olet saanut ammatin, oliko sinulla vaikeuksia saada harjoittelupaikkaa?

12. MITKÄ ASIAT OVAT PARHAITEN EDISTÄNEET KOTOUTUMISTA SUOMEEN?

13. SUOMEEN SOPEUTUMINEN JUURI NYT?

14. OLETKO KOKENUT SYRJINTÄÄ?

15. TILANNE, JOSSA KOET ENITEN TARVITSEVASI APUA?

16. TULEVAISUUDEN SUUNNITELMAT?

17. KOETKO OLEVASI ONNELLINEN SUOMESSA?

18. MITKÄ ASIAT VOISI SUOMESSA OLLA PAREMMIN ? Mitä terveisiä haluat sanoa suomen päättäjille?